

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SUR - KENT İLİŞKİSİNİN ÇEVRE DÜZENLEME
KRİTERLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Y.Mim. Feride Pınar ARABACIOĞLU

FBE Mimarlık Anabilim Dalında Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan

DOKTORA TEZİ

Tez Savunma Tarihi : 4 Ekim 2007

Tez Danışmanı : Prof. Işık AYDEMİR (YTÜ)

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. İlgi YÜCE AŞKUN (MSGSÜ)

: Prof. Dr. Bülent TARIM (YTÜ)

: Prof. Altan AKI (YTÜ)

: Doç. Dr. Gülşen ÖZAYDIN (MSGSÜ)

İSTANBUL, 2007

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÇİZELGE LİSTESİ	viii
ÖNSÖZ.....	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Çalışmanın Amacı	1
1.2 Çalışmanın Kapsamı	3
1.3 Çalışmanın Yöntemi	3
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1 Yeniden Değerlendirme Kavramı	5
2.1.1 Tarihi Çevrelerin Yeniden Değerlendirilmesi	8
2.1.1.1 Yeniden Değerlendirme Kavramının Tarihsel Süreç İçinde İncelenmesi	9
2.2 Yeniden Değerlendirme Çalışmalarının Gerekçeleri.....	13
2.3 Gerekçelerin Sosyal Boyutu	13
2.3.1 Gerekçelerin Ekonomik Boyutu	13
2.3.2 Gerekçelerin Politik Boyutu	14
2.4 Tarihi Çevrede Yeni Tasarımlar	15
3. SUR VE KENT İLİŞKİSİ	24
3.1 Kent Surları.....	24
3.1.1 Tarihsel Süreç İçinde Kent Surları	25
3.1.2 Kompozisyon.....	29
3.2 Günümüzde Kent Surları ve Çevrelerinin Karşı Karşıya Olduğu Problemler	32
3.3 Surlu Kent Örnekleri	33
3.3.1 Selanik	34
3.3.1.1 Selanik Kent Tarihi.....	34
3.3.1.2 Selanik'te Sur ve Kent İlişkisi	41
3.3.2 Verona	51
3.3.2.1 Verona Kent Tarihi	51
3.3.2.2 Verona'da Sur ve Kent İlişkisi	53
4. ANALİZ YÖNTEMİ	58

4.1	Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Stratejileri.....	58
4.2	Çevre Analizi	61
4.2.1	Doğal Çevrenin Analizi	61
4.2.2	İnsan Yapımı (Yapma) Çevrenin Analizi	61
4.2.2.1	Fiziksel Analiz	61
4.2.2.2	Fonksiyonel Analiz	62
4.2.3	Sosyo-Ekonomik Çevrenin Analizi	62
4.3	SWOT Analizi	64
4.3.1	Tarihi Çevrelerde SWOT Analizi Kullanımı.....	64
5.	ALAN ÇALIŞMASI; İSTANBUL KARA SURLARI VE ÇEVRESİ	68
5.1	Kara Surları ve Çevresinin Doğal Çevre Analizi	68
5.1.1	Topografik Yapı	68
5.1.2	İklim.....	70
5.1.3	Jeolojik Yapı.....	70
5.1.4	Bitki Örtüsü	71
5.2	Kara Surları ve Çevresinde Yapma Çevre Analizi	72
5.2.1	Tarihsel Analiz	72
5.2.1.1	İstanbul Kentinin Genel Tarihi	72
5.2.1.2	İstanbul Kara Surları.....	86
5.2.1.3	Bizans Dönemi	87
5.2.1.4	Osmanlı Dönemi	93
5.2.1.5	Cumhuriyet Dönemi	94
5.2.1.6	1950 sonrası Dönem	95
5.2.2	Kentsel Dokunun Analizi	95
5.3	Kara Surları ve Çevresinin Sosyo-Ekonomik Analizi.....	108
5.3.1	Nüfus	108
5.3.2	Sosyo-Ekonomik Yapı.....	110
5.3.3	Kanun ve Düzenlemeler	111
5.3.4	Koruma Çalışmaları.....	113
5.4	Kara Surları ve Çevresine SWOT Analizi Yönteminin Uygulanması	119
6.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	127

KISALTMA LİSTESİ

ICOMOS International Council on Monuments and Sites

ICCROM International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Properties

UNESCO United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

GEEAYK Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1 Berlin, Gedächtniskirche	11
Şekil 2.2 Tek anıtın olası yerleşimi (Baytin, 1994).....	16
Şekil 2.3 Büyük kentler içinde tarihi alanların olası yerleşimi (Baytin, 1994)	17
Şekil 2.4 Trevi Kalesi, İtalya (Detail, 1998)	18
Şekil 2.5 Trevi Kalesi, İtalya, Surlar üzerinde tasarlanan rampa (Detail, 1998).....	19
Şekil 2.6 Montemor-o-Velho Kalesi görünüşü, Portekiz	20
Şekil 2.7 Montemor-o-Velho Kalesi, çay salonu, Portekiz	21
Şekil 2.8 Montemor-o-Velho Kalesi avlusu, Portekiz.....	21
Şekil 2.9 Penafiel Kalesi şarap müzesi düzenlemesi, Portekiz (Detail, 2001)	22
Şekil 2.10 Penafiel Kalesi Şarap Müzesi İç Düzenlemesi.....	23
Şekil 3.1 Çin Seddi	24
Şekil 3.2 Nanjing Kent Surları, Çin.....	26
Şekil 3.3 Roma Aurelia surları ve çevresi analizi (Ubelmann, 2004)	27
Şekil 3.4 Carcassonne Surlu Kenti, Fransa.....	28
Şekil 3.5 İstanbul Theodosius surları kesiti (Müller Wiener, 2002)	29
Şekil 3.6 Bran Şatosu, Braşov	30
Şekil 3.7 Bourtange, Gröningen Bölgesi, Hollanda	31
Şekil 3.8 Via Egnatia	33
Şekil 3.9 Selanik Körfezi (A. Yerolympos Arşivi)	34
Şekil 3.10 Helenistik ve Roma sokak dokusu izlerini gösteren Selanik planı, Via Egnatia A ile gösterilmiştir. (Yerolympos, 1996).....	35
Şekil 3.11 1700 yılında Selanik, Dapper'in Litografyası (Yerolympos Arşivi).....	37
Şekil 3.12 Selanik kent planı (Yerolympos arşivi).....	39
Şekil 3.13 Selanik, Beyaz Kule	40
Şekil 3.14 Selanik Hava Fotoğrafı (Google Earth).....	41
Şekil 3.15 Selanik (2006)	41
Şekil 3.16 Yedikule, Selanik	42
Şekil 3.17 Yedikule, Selanik (2006).....	42
Şekil 3.18 Hamidiye Bulvarı, Selanik (Yerolympos Arşivi).....	43
Şekil 3.19 Hebrard'ın Selanik Planı (Yerolympos, 1996)	44

Şekil 3.20 Sur içinde mübadillere ait konutlar (Yerolympos Arşivi).....	45
Şekil 3.21 Selanik, surların bitişik binalarca kullanımı (2006)	45
Şekil 3.22 Selanik, surlara bitişik inşa edilen konutlar (2006).....	46
Şekil 3.23 Selanik, Ano Poli Planlaması, Cephe önerileri (Moutsopoulos, 1978).....	47
Şekil 3.24 Selanik, Ano Poli Planlaması (Moutsopoulos, 1978)	48
Şekil 3.25 Eski kent'te Moutsopoulos tarafından tasarlanan yeni yapı adaları, 2006	49
Şekil 3.26 Selanik Sur kalıntıları ve çevre düzenlemesi (2006).....	50
Şekil 3.27 Selanik'in Akropolis'den görünüşü, kent içinde sur izleri (2006)	51
Şekil 3.28 1913 yılında Verona	53
Şekil 3.29 Verona Hava Fotoğrafı (Google Earth).....	54
Şekil 3.30 Verona kent surların tarih içinde gelişimi (Perbellini, 2005).....	55
Şekil 3.31 Porta Nuova Kapısı ve burçlar, Verona (Perbellini, 2005)	56
Şekil 3.32 Verona'da sur izleri ve yeşil alanlar (Perbellini, 2005)	57
Şekil 5.1 Tarihi Yarımada'nın Topografik Yapısı (Koruma Planı Raporu, 2003).....	68
Şekil 5.2 Tarihi yarımada da yerleşime uygun alanlar (Koruma İmar Plan Raporu 2003).....	71
Şekil 5.3 Bizantion kentinin ve antik dönemdeki dış mahallelerinin taslak çizimi (Müller- Wiener 2002)	73
Şekil 5.4 Kentin 4.-7. yüzyıllardaki durumu (Müller-Wiener 2002).....	75
Şekil 5.5 Kentin 8.-12. yüzyıllardaki durumu (Müller-Wiener 2002)	76
Şekil 5.6 Kentin 13.-15. yüzyıllardaki durumu (Müller-Wiener 2002)	77
Şekil 5.7 1453-1520 yılları arasında İstanbul (Kuban, 2002).....	78
Şekil 5.8 1520-1603 yılları arasında İstanbul (Kuban, 2002).....	79
Şekil 5.9 1603-1730 yılları arasında İstanbul (Kuban, 2002).....	80
Şekil 5.11 1789-1839 yılları arasında İstanbul (Kuban, 2002)	81
Şekil 5.12 1936 tarihli Prost Planı	83
Şekil 5.13 1923-1950 yılları arasında İstanbul (Kuban, 2002)	84
Şekil 5.14 1950-60 yılları arasında İstanbul (Kuban, 2002).....	85
Şekil 5.15 Bizans dönemine dek kent sınırları (Van Millingen, 1899)	86
Şekil 5.16 İstanbul Kara Surları planı (Van Millingen, 1899)	88
Şekil 5.17 Konstantinopolis planı (Kuban D. 2000)	90
Şekil 5.18 İstanbul Kara Surları Kesiti (Müller-Wiener 2002)	91
Şekil 5.19 Altın Kapı (Meyer-Plath, 1943)	92
Şekil 5.20 Ayvansaray bölgesi, Blahernai (Müller-Wiener, 2002)	93

Şekil 5.21 Yedikule Bölgesinde kent surları ve çevre ilişkisi (Koruma İmar Planı).....	95
Şekil 5.22 İstanbul Kara Surlarına yönelik analitik çalışma (1).....	97
Şekil 5.23 İstanbul Kara Surlarına yönelik analitik çalışma (2).....	98
Şekil 5.24 İstanbul Tarihi Yarımada Hava Fotoğrafı (Google Earth)	99
Şekil 5.25 Ayvansaray bölgesinde kentsel doku	100
Şekil 5.26 Ayvansaray Bölgesi sur ve kent dokusu ilişkisi	102
Şekil 5.27 Karagümrük bölgesinde sur ve kent ilişkisi	103
Şekil 5.28 Topkapı ve çevresinde kentsel doku	104
Şekil 5.29 Tarihi yarımada zemin kat fonksiyon analizi (Koruma İmar Planı)	105
Şekil 5.30 Sur çevresinin kullanımı.....	106
Şekil 5.31 Yedikule ve çevresinde kentsel doku	107
Şekil 5.32 Yedikule Hisarı çevresinde konut dokusu (Koruma İmar Planı)	108
Şekil 5.33 İstanbul'un Dünya Mirası Listesine Giren Bölgeleri (UNESCO)	114
5.34 1986 tarihli rekonstrüksiyon çalışmalarının sonuçları (Aydemir Arşivi).....	115
5.35 19991 yılında Zeynep-Metin Ahunbay tarafından gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları, Yedikule Bölgesi (Aydemir Arşivi)	115
5.36 Tekfur Sarayı çevresinde surlarda yapılan restorasyon uygulamaları, 2003 (Aydemir Arşivi)	116
5.37 İstanbul Kara Surlarında yapılan restorasyon çalışmalarında kullanılan detaylar (Aydemir Arşivi).....	119
Şekil 5.38 Çeşitli noktalarda sur çevresi kesit eskizleri	121
Şekil 5.39 Kara Surlarının Marmara'ya birleştiği noktadan hava fotoğrafı.....	123

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 4.1 Çevre Analizi (Dorathlı v.d., 2004).....	63
Çizelge 4.2 SWOT matrisi (Cuesta vd. 1999).....	65
Çizelge 4.3 SWOT matrisinin yeni yorumu (Dorathlı v.d., 2004)	66
Çizelge 4.4 Dışsal durum göstergeleri için SWOT matrisi	67
Çizelge 5.1 1936-2001 Yılları Arası İstanbul İli İklimsel Değerleri (Devlet Meteoroloji İşleri Müdürlüğü)	70
Çizelge 5.2 Yıllara Göre Türkiye ve İstanbul Nüfus Değişimi (TUIK).....	109
Çizelge 5.3 İstanbul Kara Surları çevresi mahalle nüfusları (Koruma İmar Planı).....	110
Çizelge 5.4 Cuesta vd.'nin SWOT analizi yönteminin bölgeye uygulanması	120
Çizelge 5.5 Dorathlı vd.'nin SWOT analizi yönteminin bölgeye uygulanması.....	124
Çizelge 5.6 Dışsal durum göstergeleri için SWOT matrisinin bölgeye uygulanması	126

ÖNSÖZ

Çalışmalarım sırasında bana desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Işık Aydemir'e, Prof. Dr. İlgi Yüce Aşkun'a, Prof. Dr. Bülent Tarım'a, Selanik kenti konusunda beni aydınlatan ve yönlendiren Prof. Dr. Alexandra Yerolympos ve Dr. Yiorgis Yerolympos'a, Verona Kenti konusunda bana bilgi ve kaynak sağlayan Prof. Gianni Perbellini ve Giovanni-Elia Perbellini'ye, benimle yöntem konusunda bilgi birikimini paylaşan Doç. Dr. Naciye Doratlı'ya, yaptıkları okumalarla bana çalışmamı başka bir gözle değerlendirme fırsatını sunan çalışma arkadaşlarım Yard. Doç. Dr. Tan Kamil Gürer'e ve Arş. Gör. Ezgi Tuncer'e, her zaman her konuda bana destek olan eşim Yard. Doç. Dr. Burçin Cem Arabacıoğlu'na ve aileme teşekkürler...

Haziran 2007

Y. Mim. Feride Pınar Arabacıoğlu

ÖZET

Özelliklerini yitiren ve anlam kaybına uğrayan tarihi kent mekanlarının nasıl yeniden okunabilir ve algılanabilir hale getirilebileceği, nasıl yeniden yaşamın içine çekilebileceği, bu mekanlarda bu bağlamda gerçekleştirilecek çözümlerin nasıl en nitelikli biçimde elde edilebileceği sorusu bu doktora tezinin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Kent surları tarih boyunca kentin sınırlarını oluşturmaları, tarafından inşa edildikleri medeniyetin savunma sistemlerini ve çeşitli dönemlere ait mimarlık teknolojilerini yansıtmaları nedeniyle mimarlık tarihi açısından belge niteliği taşımaktadırlar. Fonksiyonlarını yitirdikleri günümüzde kentle olan ilişkilerinin tanımlanması, bu ilişkiden yararlanılması ve bu tarihi belge niteliğindeki anıtların çevrelerinin kent yaşamına katılması gerekliliği kaçınılmazdır. Bu bağlamda tez kapsamında ele alınan İstanbul Kara Surları gerek yapılan restorasyon çalışmaları, gerek koruma imar planında ele alınış biçimleri, gerekse yakın çevresindeki kent dokusunda meydana gelen bozulmalar ile yukarıda bahsi geçen sorunları birebir yansıtmaktadırlar.

Tez kapsamında İstanbul Kara Surları'na dair yapılacak alan çalışması üç kuramsal bileşene dayandırılmaya çalışılmıştır. Öncelikle yeniden değerlendirme kavramı; anlamı, tarihsel süreç içinde incelenmesi, yeniden değerlendirmenin gerekçeleri ve tarihi çevrelerde, özellikle tezin konusunu oluşturan savunma yapılarında yapılan yeni tasarımlar ele alınmıştır. Daha sonra Sur ve kent ilişkisi ve bu ilişkinin tarihsel süreç ve kompozisyon açısından analizi yapılmış, kent surlarının sorunları tanımlanmaya çalışılmıştır. Özellikle alan çalışmasının konusu olan İstanbul Surlarının da yapıldığı dönem olan Theodosius dönemine dayanan tarihi ve ortak bir kültürün ürünü olmaları nedeniyle Selanik Kenti Surlarının incelenmesi uygun görülmüştür. Verona ise hem bir Ortaçağ kentinin özelliklerini taşıması hem de tarih içinde gereksinimler doğrultusunda genişleyerek İstanbul gibi farklı sur izlerini taşıması nedeniyle araştırmaya konu olmuştur. Alan çalışmasının altyapısını oluşturmak üzere ele alınan üçüncü bileşen ise çevre problemlerini ortaya koyan bir analitik yaklaşım olan SWOT analizidir. Öncelikle çevre analiz yöntemleri üzerinde durulmuş, basit SWOT analiz sistemi bu yöntemler ile beslenmeye çalışılarak sistemin tarihi çevrelerin analizinde kullanımı açıklanmıştır.

Açıklanan kavramlar, incelenen örnekler ve kullanılan çevre analizi yöntemi ışığında, İstanbul Kara Surları ve çevrelerine SWOT Analizi yöntemi uygulanmış ve elde edilen veriler doğrultusunda sur ve çevrelerinde oluşturulacak mimari çözümler, bu çözümlerin nasıl daha nitelikli yaklaşımlarla oluşturulabileceği konuları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi çevre, Surlar, Çevre tasarımı, Yeniden değerlendirme, Swot analizi

ABSTRACT

The questions of how historical city quarters, which have lost their characteristics and their meanings, should become readable and perceptible again, how they should be added into life, how the approaches in these spaces within this context should be lead to high quality solutions, are constituting the starting point of this thesis.

City walls have been carrying out the characteristics of being a document for the history of architecture while setting up the borders of the city, representing the fortification systems of the civilizations they have been built by and the technologies of architecture of the period they have been constructed. At the present day where they have lost their principal functions it's obvious that there's a need of describing their relations with the city, using these relations and adding these documentary monuments and their environs to the city life. The Istanbul city walls, considering the restoration works going on, the way they're handled on the preservation development plan and the degradation on the urban fabric within their close environment, are reflecting all the problems mentioned above.

Within the context of the thesis, the case study has tried to be leaned on the three basic theoretical elements. First of all, the notion of revalorization, its meaning and analysis through history, its reasons and the new designs within historical environs, especially around city walls, which is the main subject of the city, have been discussed. Then the relation between the city and its walls, the history and compositional analysis have been made, the problems of city walls have been tried to be defined. Especially the Thessalonica city walls, which ground on the period of Theodosius, same as the Istanbul city walls, and are the products of a common culture, have been analyzed. Verona, as it's bearing the characteristics of a medieval city and has expanded its boundaries in accordance with the needs of the city through history as Istanbul has once, became another subject of this research. The third element which has been discussed in order to set the basis of the case study, is the SWOT analysis, which is an analytical approach displaying the environmental problems. The environmental analysis methods have been introduced, while the basic SWOT analysis system has been fed with these methods and the usage of the system within historical environs has been explained.

In the light of the contexts mentioned, the examples analyzed and the environmental analysis method used, SWOT analysis has been applied on the Istanbul city walls and their environs, in accordance with the data received, the architectural solutions and how approaches of high quality may lead to these solutions have been discussed.

Keywords: Historic environment, Walls, Environmental design, Reevaluation, Swot analysis

1. GİRİŞ

Yaşayan bir varlık olarak kentin sürekli bir yenilenme ve değişim içerisinde olması kaçınılmazdır. Tarihi çevreler, zaman süreci içinde geçirmiş oldukları değişim sonucunda ortaya koydukları kültürel kimlikleri ile günümüz koşullarına ayak uydurabildikleri ve bu kimliklerini sürdürebildikleri sürece önem kazanmaktadırlar. Toplumlarda görülen sosyal ve ekonomik değişimlerin neden olduğu yeni eylemlere bağlı olarak doğan ihtiyaçlar kente yeni işlevleri ve buna bağlı olarak eski yapıların yeniden kullanımlarını veya yeni yapılar inşa edilmesini gerektirmektedir. Ancak uygun bir koruma imar planına bağlı olmayan, sadece tek yapı ölçeğinde sorunu çözmeyi hedefleyen çalışmalar yeterli olmamakta, aksine bu tür çalışmalar ile ortaya çıkan değişim kentin mimarisinde geri dönülmesi güç bozulmalara neden olmaktadır. Yapılan her hata geçmiş uygarlıklardan günümüze kalan fiziksel izlerin silinmesine, bu nedenle de kimliğini yitirmiş bir fiziksel çevre ve bu çevrede köksüz ve kimliksiz bir sosyal yapı oluşmasına neden olmaktadır.

Özellikle İstanbul’da 1950 sonrasında kentin kimliği hızlı kentleşme ve yeni imar karar ve faaliyetleriyle değişime uğramış, modernleşme adına gerçekleştirilen yeni düzenleme ve yapılaşmalar kentin “özel”liğini geriye dönülemeyecek biçimde yok etmeye başlamıştır. 1970’lerde ağırlık kazanan tarihi değerlere sahip çıkma bilinci ile bir yandan tarihi çevreler korunmaya çalışılırken, bir yandan da kasıtlı yangınlar sonucunda tahrip olmaya devam etmiştir. Oysa İstanbul ve diğer kentlerimizdeki tarihi dokular yok edilerek oluşturulan yeni yaşam alanları, geçmişin insan-doğa, yapı-doğa ve insan-yapı ilişkilerinden yoksun, çevreye duysız kentsel gelişmenin meydana getirdiği alanlardır. Sağlıksız ve estetikten yoksun yapısal çevreler, anlam ve kimliklerini kaybeden tarihi yapı ve çevreler bunun bir sonucudur. Oysa sözü edilen bölge ve yapıların yok edilerek alan kazanılabilmesi için bir araç olmadığı, aksine tarihimizi, kültürümüzü ve sosyal değerlerimizi yansıtan ve günümüze doğru bir biçimde ulaştırılması gereken bir miras olduğu konusunda bir toplum bilincinin yaratılması, hem mevcut yerleşmelerin güncel işlevler yüklenerek korunmasına hem de modern ve çağdaş tasarımlara da esin kaynağı olacaktır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Bir toplumun kültürel ve sosyal yapısının yansıması olan tarihi kent mekanlarının nasıl yeniden okunabilir ve yaşanır hale getirilebileceği, bu yaklaşımın nasıl en nitelikli çözümlere

ulaştırabileceği sorusu her dönemde tartışma konusu olmuştur. Bu soruya bir cevap arayışı ve konuya ilişkin tartışmalar güncelliğini sürdürmektedir. Bu güncel problemden yola çıkarak geçmişte ve ayakta kalabildiği sürece günümüzde özellikle tarihi mekanlar ve bu mekanlarda yapılacak yeni mimari tasarımlar için kentsel bir sınır olma niteliği taşıyan kent surları ve çevrelerinin bu amaç doğrultusunda analizi hedeflenmektedir.

Kent surları her şeyden önce savunma tarihini yansıtan bir anıt olma özelliğini taşımaktadır. Tarih boyunca halkın ve kent zenginliğinin doğal etkilerden ve insan kaynaklı etkilerden korunması, mekanın sınırlanması, ekonomik ve idari nedenlerle kentin büyümesinin kontrol edilebilmesi için kullanılmış ve tüm bunların yanı sıra sınırladığı kent ve kültür için bir güç simgesi olma anlamını taşımıştır.

Zaman içinde askeri teknolojilerin ilerlemesi nedeniyle önce kenti koruma işlevini kaybetmiştir. Ekonomik değişim, sanayileşme ve yapılaşmanın kent dışına taşması sonucunda kent için artık bir sınır teşkil etmemeye başlamıştır. Doğal nedenler ve afetler veya yine insan etkileri, kentin yeni ulaşım ağlarına olan ihtiyacı, çağın gereği olan motorlu araç genişliklerinin sur kapıları ile uyumsuzluğu ve son olarak da fiziksel yapıya yeni binaların da katılması sonucunda kent surları ana işlevlerini, yapım nedenlerini kaybetmişlerdir.

Günümüzde surlar, kültürel ve tarihi mirasın bir parçasını oluşturmakta, tarihi kentin ve tarihi dokunun sınırlarının tanımlanmasını sağlamaktadırlar. Tarihin izlerini, dolayısıyla tarihsel belleği taşıyan simgesel bir öge, bir referans noktası, bir “landmark” olma özelliği göstermektedirler. Hem savunma yapıları ve sistemleri hem de mimari teknikler açısından arkeolojik ve belgesel değer niteliği taşımaktadırlar. Ancak pek çok tarihi yapı ve dokuda olduğu gibi bu çevrelerde yapılan restorasyon ve yeniden değerlendirme çalışmaları da sık sık tartışmalara konu olmaktadır.

Tüm bu nedenlerle kent surları ve çevrelerinin anlam kaybını önlemek için, tanımlı, yaşayan mekanların çevreyle birlikte var olabileceği gerçeğinden yola çıkarak fiziksel ve sosyal çevre etkenlerinin bu mimari mekanlara etkilerinin analizinin belli bir yöntem çerçevesinde gerçekleştirilmesi gereği kaçınılmazdır. Bu tez çalışması da bir analiz ve bu analizin bir stratejik yaklaşıma konu olması konusunda bir varsayımı çözümlemeyi hedeflemektedir.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Genel anlamda tarihi çevrelerde, özelde ise kent surları ve çevresinde analitik ve stratejik bir yaklaşım tanımlama çabası içerisinde olan bu çalışma özellikle İstanbul Kara Surları ve çevresine odaklanmayı hedeflemektedir. İstanbul Surları kentin hem tarihi hem de jeopolitik önemi nedeni ile dünya üzerinde ayakta kalabilmiş en önemli sur örneklerinden biri sayılmaktadır. Kara Surları ise bir sınırını su elemanının oluşturduğu deniz surlarından farklı olarak kent surlarının karadaki sınırlayıcı, koruyucu ve ayırıcı elemanları olmaları nedeniyle yakın çevrenin analizini yapmayı hedefleyen bu çalışmanın ana konusunu oluşturacaktır. Kara Surları tek bir duvar gibi sadece iki boyutlu olarak ele alınması mümkün olmayan kültür varlıklarıdır. Sınırladıkları kenti olduğu kadar kent dışındaki alanları da görsel ve fiziksel olarak etkilemektedirler. Çalışma kapsamında, kent, sur, tarihi çevre ve tarihi çevrenin yeniden değerlendirilmesi gibi ana kavramlara odaklanılacaktır. Her bir kavram için tanımlamalar ve bu kavramların tarihsel süreç içerisindeki değerlendirilmesi yapılacaktır. Bir çevreyi tanımlayan alt başlıkların, yani doğal çevrenin, insan yapımı fiziksel çevrenin ve sosyo-ekonomik çevrenin analizine gerek duyulacaktır. Bu kapsamda örnek surlu kentler incelenerek çalışmanın ana inceleme konusu olan İstanbul Kara Surları için bir veri tabanı oluşturulmaya çalışılacaktır. Daha sonra Kara Surları tarihsel süreçteki gelişimleri ve günümüzdeki durumları ile ele alınarak kullanılması öngörülen stratejik yaklaşım ile değerlendirilecek ve sur çevreleri için bu analiz yöntemi kapsamında bir öneri kurgulanacaktır.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Bu tez çalışmasında tarihi çevrelerin değerlendirilmesi ve bu alanlarda yapılacak yeni çevre tasarımları için stratejik bir yaklaşım ele alınmaktadır. Bu alanlarda verilen kararların bakış açısının doğru tanımlanmasının yapılan çalışmaların sürekliliği ve doğruluğu açısından taşıdığı önem yadsınamaz. Bu nedenle yeniden değerlendirilecek alanların kimliklerinin ve özgün yapılarının sürekliliği düşünüldüğünde bu konuda stratejik yaklaşımın kaçınılmaz olduğu bir gerçektir.

Bu bağlamda çalışmada ele alınan SWOT analizi, tarihi çevreleri etkileyen olumlu ve olumsuz faktörlerin sistematik bir biçimde bir matrise dönüştürülmesini ve bu matris doğrultusunda ele alınan bölgeler için uzun vadeli stratejiler geliştirilmesini hedeflemektedir. Bu doğrultuda tez çalışması öncelikle literatür taramasına dayalı kavramsal bir yaklaşım,

ardından da tarihi çevrelerin analizi konusunda kullanılan yöntemlerin kısa bir incelemesini içermektedir. Analizler sonucunda elde edilen verilerin dökümü ve bunların stratejik bir plana dönüştürülmesi ise teorik açıdan tanımlanmakta, seçilen alan çalışmasında ise detaylı bir biçimde değerlendirilmektedir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Yeniden Değerlendirme Kavramı

Toplumların çeşitli dönemlerde yarattıkları fiziksel mekanlar o toplumun kültürel yapısını yansıtmaktadır. Bu yansıma konuşma dilinde “eski” olarak tanımlanmakta ve bu tanımlama hem fiziksel hem de fonksiyonel eskimeyi anlatmaktadır. Mekanlar insan kültürünün bir parçası olduğundan tarihi niteliği de barındırmaktadırlar. Bu kültür kalıntıları tarihi çevremizi oluşturmaktadır.

Tarihi kent dokuları, geçmiş uygarlıkların sosyal ve kültürel ve ekonomik yapısını, yaşam felsefesini, estetik kaygılarını yansıtan, insan ölçeğinde düzenlenmiş mekanlardır.

Çevre bir kültürün, tarihi bir birikimin ifadesidir. Çevre insana paralel olarak, doğar büyür ve gelişir. Çevrenin son görüntüsü tıpkı bir insan gibi tüm var oluşunun izlerini taşır. Bu izler, sosyal, kültürel ve ekonomik yapının izleridir ve tarihi çevrenin yapı taşlarıdır.

Tarih, aslında sadece geçmiş anlatmaz, bugün de tarihin bir parçasıdır çünkü gelecek kuşakların tarihini de şu anda biz yaratmaktayız. Zaman bu nedenle bir bütün olarak ele alınabilmeli ve geçmiş yine aynı ışık altında değerlendirilmelidir. Ancak o zaman bir tarih bilincinden, tarihi çevre bilincinden söz edilebilir.

Tarihi çevrenin taşıdığı izler farklı dönemlerin farklı kuşakları tarafından, farklı imkan ve koşullara göre yaratılmıştır. Bu da sürekli bir yenilenme, yeni ile eski olgularının birbirine geçtiği anlamına gelmektedir.

“Tarih zaman içinde insanoğluna ait faaliyetlerin diyalektik gelişimiyle oluşan dinamik bir süreçtir.” (Özer, 1993)

İnsanoğlu var olduğundan beri ortaya konan eserler nesiller arası devamlılığı sağlamış ve bu devamlılık içinde geleceğe doğru bir düzene gidilmiştir. Aynı düşünce içinde mimari eserler ve anıtlar da çevreleriyle beraber ele alınmış ve bir çevre düzeni, bir mekan olgusu ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan her eser ve olay o toplumun kimliği ve kişiliğidir.

Tarihi kent dokuları yeni kuşaklar tarafından ya aynen ya da değiştirilerek kullanılmışlardır. Sosyal, eko-kültürel yapı değiştikçe fiziksel yapı da değişmiştir. Fiziksel yapı da toplum yapısında değişikliklere neden olmuştur. Bu durumun en belirgin örneklerinden biri endüstri

devrimidir. Endüstrinin, teknolojinin ani değişimi sosyal yapının da tüm birimlerine yansıyarak köklü değişimlere neden olmuştur. Kentsel ve kırsal alanlar arasındaki denge bozulmuş, fiziksel evre de bu bozulmadan etkilenmiştir. Kent dokuları bu yeni dengeye göre yeniden planlanmaya başlanmış ve bu planlar uygulanmıştır. Bunun sonucunda o güne kadar var olmuş tarihsel doku yeni işlevlerin kendine yaşayacak alan yaratmak zorunda olması nedeniyle kaçınılmaz bir biçimde tahrip olmuştur

Tarihi çevrelerin tahrip nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- Sosyal yaşam koşullarındaki değişimler
- Çağdaş konfor koşullarını sağlama işteği doğrultusunda yapılan bilinçsiz müdahale ve ekler
- Yanlış restorasyonlar
- Ekonomik zorunluluklar: koruma maliyetini finanse edecek parasal gten yoksun olunması, alınacak önlemlerin hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi işteği sonucu araştırma ve belgelemeye dayanmayan uygulamalar
- Kişilerce konuya verilen önemin azlığı, halkta tarihsel evre bilincinin olmaması, koruma eğitiminin yetersizliği
- Yasa ve kısıtlayıcı kararların zorlayıcı etkisi/ters tepkiler
- Koruma planının olmayışı veya bilinçsizce hazırlanmış olması veya bilinçsizce uygulanıyor olması
- Yerel yönetimlerin isteksizliği ve ilgisizliği, uygulamak zorunda oldukları kararların bilgileri dışında kalması, yeterince açık ve inandırıcı olmaması, kaynak yetersizliği
- Hızlı teknolojik gelişmeler sonucu geçmişle bağların kopması

Günümüzde, özellikle bazı bölgelerde, tarihi evre günümüzün gereksinimlerini karşılamadığı gerekçesiyle terk edilmiştir. Terk edilen binaların bakımsızlık nedeniyle değer kaybetmesinden dolayı kullanıcı profilleri değişmiş, bu da dokunun daha fazla zedelenmesine, tarihi çevreye bilinçli bir yaklaşımın söz konusu olamamasına neden olmuştur. Bunun devamında doğru uygulanmayan koruma yaklaşımları çevreyi daha da yıpratmış, yatırımın ön plana çıkmasıyla ise kasıtlı olarak yok edilmeye başlanmıştır. Yapılan planlamalarda bir süreklilik sağlanamamış, aslında temelde bilinçsizlik günümüzdeki sorunlara neden olmuştur.

Tarihi çevreler aslında bu olumsuz düşüncelerin aksine, bir yandan da insanın bilinçaltında zlem duyduğu yaşam biçimini de sağlamaktadır.

Hangi çevresel niteliklerin insanlara beğeni verdiğini inceleyen deneysel çalışmalara bakıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

- “Doğal, tarihi, toplumsal çevre ile uyumlu, kompozisyonu içinde bir bütünlüğe sahip, olabildiğince yeşil, sıradanın ötesinde, özgün, yeniliklere sahip ve ayrıca planlı, bakımlı, kullanışlı inşa edilmiş çevre örnekleri insanlar tarafından mimari açıdan güzel olarak değerlendirilirler.
- Eğer bir bina belirli bir yere, zamana ait olma, belirli bir düzeyde yeniliğe (örneğin yeni bir kavrama) sahip olma gibi özelliklerle birlikte insanların doğal ve sosyo kültürel niteliklerinden kaynaklanan bazı ortak özelliklere sahipse, o zaman mimaride güzellik kavramı için gerekenler tamam olmakta ve estetik beğeni gelmektedir.
- İnsanlar inşa edilmiş çevrelerde/mimaride gelenek ve kültürlerinden gelen bazı etkileri görmek istemekte, bununla birlikte bazı yeni şeyleri de görmek istemektedirler. Onlar yenilikler, buluşlar hakkında da fikir sahibi olmak ihtiyacındadırlar. Çünkü bu aynı zamanda onların doğal yapılarının ortaya koyduğu bir sonuçtur.” (Şentürer, 1995)

Tarihi kent dokuları, ait oldukları zamanın, kültürün, dönemin yaşam biçimi ve felsefesinin fiziksel mekana aktarılmasında çok başarılı olmuşlardır. Bu çevrelerde, o kültürün kullanıcı profiline, sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik ve estetik boyutları ve aralarındaki uyumun objeden binaya, binadan bina gruplarına ve kent düzeyine kadar, tüm mekansal boyutlara yansıtıldığını görürüz. Oysa günümüzde, teknolojinin ve bilimin gelişimiyle, bu uyumun yaşam çevrelerine daha fazla yansıtılması ve bu bilincin daha fazla yerleşmiş olması beklenirken, aksine bu koşullar hiçbir şekilde sağlanamaz duruma gelmişlerdir. Oysa bu, mekan-insan uyumunun geçmiş-bugün-gelecek arasında, bir süreklilik arz eder biçimde sağlanması gerekmektedir. Tarihi çevrelerdeki ve dokulardaki olumlu özelliklerin incelenerek ve yorumlanarak günümüz mimarisi ve mekan anlayışına da yansıtılması bu açıdan önemli bir husustur.

Tarihi biçimlendirmenin niteliklerini bir bütün olarak kavrayan bilinçlendirme oluşmadıkça, süreklilikten de söz edilemeyecektir.

Bu noktada, kültürel duyarlılığın, günümüzdeki fiziksel çevre nedeniyle yeniden uyanması değil, süregelen bir kültürel duyarlılığın var olması günümüzde mimari yönden farklı noktalarda olmamızı sağlayabilirdi.

2.1.1 Tarihi Çevrelerin Yeniden Değerlendirilmesi

Toplumlar kendi tarihi ve kültürel değerlerini koruyabildikleri ve bu değerleri günümüz yaşam tarzları ile birleştirebildikleri ölçüde kimliklerini yansıtmaktadırlar. Bu değerlerin yok olmasını önlemenin bir yolu da tarihi çevrelerin gerekli fonksiyon değişiklikleri ile yeniden yaşatılması ve toplum yaşamına katılmasıdır.

Tarihsel çevre ve onun yaşayan bir ortam olarak korunabilmesi karmaşık bir olgudur. Kültürel sosyal ve ekonomik boyutlarıyla bir bütündür. Korumanın en önemli amacı yeni kentsel işlevler kazandırma yolu ile tarihsel çevreyi canlı olarak yaşatabilmek olmalıdır. Yasaklama ve saklamaya yönelik pasif koruma anlayışı değil ekonomik ve toplumsal çözümler getirilerek aktif ve çok yönlü bir yaklaşım benimsenmelidir.

Yeniden değerlendirme – revalorizasyon, tarihi varlığın, eski değerinin canlandırılması, bu değer kendisine yeniden yüklenmesi, “tarihi” ortaya çıkarması, okunabilir, görülebilir, algılanabilir hale getirilmesi anlamına gelmektedir. Geleneksel mekan değerlerinin onararak, sıhhileştirilerek günümüzün gereksinimlerine cevap verecek şekilde donatılarak yeniden kullanılmasıdır. Geçerliliğini henüz kaybetmemiş geleneksel mimari ve kentsel değerlerin yeniden keşfidir ve bu keşfin daha akılcı, daha ucuza mal olabilmesi modelidir.

“Koruma; tarih ya da sanat değeri taşıyan yapıların ya da kent parçalarının yaşamlarını sürdürürebilmeleri için gerekli önlemleri almaktır”. (Hasol, 1988)

Günümüzde artık dondurarak koruma anlayışından uzaklaşmakta ve çağın gereklerini yerine getirerek yaşatma fikri yaygınlaşmaktadır.

Doğa ve kültür değerlerimizin korunması için bu değerleri koruyan ve onlara duyarlı bir ekonomi politikası, tarihi çevre bilinci ve yeterli maddi kaynak gerekmektedir. Tarihi birikim, kent kimliğinin tüm yapı taşlarında bulunmaktadır. Bu nedenle bu tarihi birikimin korunması ve doğru yansıtılması aynı zamanda kalkınmanın da bir parçası olacaktır. Bu da ancak koruma bağlamında çevresel ve toplumsal sürdürülebilirliğin tüm yönleriyle ele alınması ile mümkün olacaktır. Bu nedenle de tarihi çevrelerin yeniden değerlendirilmesi, belirlenen bir amaç doğrultusunda, bir kaynağı bulunan ve belirli bir sürece yayılacak olan bir program, bir işlem dizisi olmalı ve böylece de soyut bir kavram olmaktan çıkıp, uygulamalar ile somutlaşan bir gerçek haline gelmelidir. Revalorizasyonun ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin önemli bir faktörü olduğu unutulmamalı, sürdürülebilir kalkınmanın ancak yeniden değerlendirmenin

de içinde bulunduğu, doğal ve kültürel kaynakların gelecek nesiller için korunması işlemleri ve bu bilince varılması ile mümkün olduğu benimsenmelidir. Bu da ancak, katı kurallar ve yasakçı hükümler yerine, temel evrensel ilkelere bağlı ve gelişmeleri izleyebilen, hatta gelişmenin bir parçası olan bir tutumla mümkün olacaktır. Yeniden değerlendirme, sadece mimari mirasın korunması açısından değil, yeni yapılacak uygulamalara da bir örnek teşkil etmesi açısından kültürel sürekliliğin de bir parçasıdır.

2.1.1.1 Yeniden Değerlendirme Kavramının Tarihsel Süreç İçinde İncelenmesi

Koruma uygulamalarının tarihi, yapı sanatının başlangıcına dek gitmektedir, ancak restorasyonun bilimsel yöntemlere ve belirli ilkelere bağlı olarak gerçekleştirilmeye başlanması 19. yüzyıla dayanmaktadır. Fransız ihtilali ile birlikte taşınmazların el değiştirmesi ve halkın öfkesini bu taşınmazların tahribatı ile dindirmesi pek çok anıtın harap halde uzun yıllar bakımsız kalmasına neden olmuştur. 1820–30 yılları arasında halkın tarihi binalara olan bakış açısı değişmeye başlar. Bu dönemde Yunan ve Roma dönemlerine ait antik eserlerin yanı sıra yakın geçmişe ait eserler de önem kazanır. Binaların yapılış dönemleri ve eklere ait envanter çalışmaları önem kazanır. Yine bu dönemde, koruma çalışmalarının önde gelen ismi Viollet le Duc'tür. Gelişigüzel ve kişisel kararlara dayanan onarımlara bir sistem getirmeyi hedefleyen 10 ciltlik eseri “Mimarlığın Akılcı Ansiklopedisi”nde ilk kez “restorasyon” kelimesini kullanır. Ancak Viollet Le Duc'e göre restorasyon, anıtın korunması, onarılması veya yeniden inşa edilmesi anlamına gelmez. Restorasyonu yapan kişi kendini anıtın mimarının yerine koyup, binayı dönemine ait üslup birliği içerisinde tamamlamalıdır.

Bu uygulamalara tepki olarak gelişen Romantik Görüş'ün öncüleri ise John Ruskin ve William Morris'tir. John Ruskin'e göre yapının bakımının yapılması ve kendi haline bırakılması en iyi koruma yoludur. Stilistik rekompozisyon adı altında yapılan çalışmaları “onursuz sahte kopyalar” olarak değerlendirir. William Morris ise yayınladığı manifestosunda bu tip uygulamalarda kişisel kararların verdiği zararlardan bahseder ve restorasyon yerine koruma kavramına önem verilmesi gerektiğini vurgular.

Stilistik rekompozisyonun binaların belge niteliğini yok edişi ve romantik görüşün pasif koruma anlayışına reaksiyon 1880–1890 yılları arasında Tarihsel Restorasyon ve Çağdaş Restorasyon kuramları ile gelir.

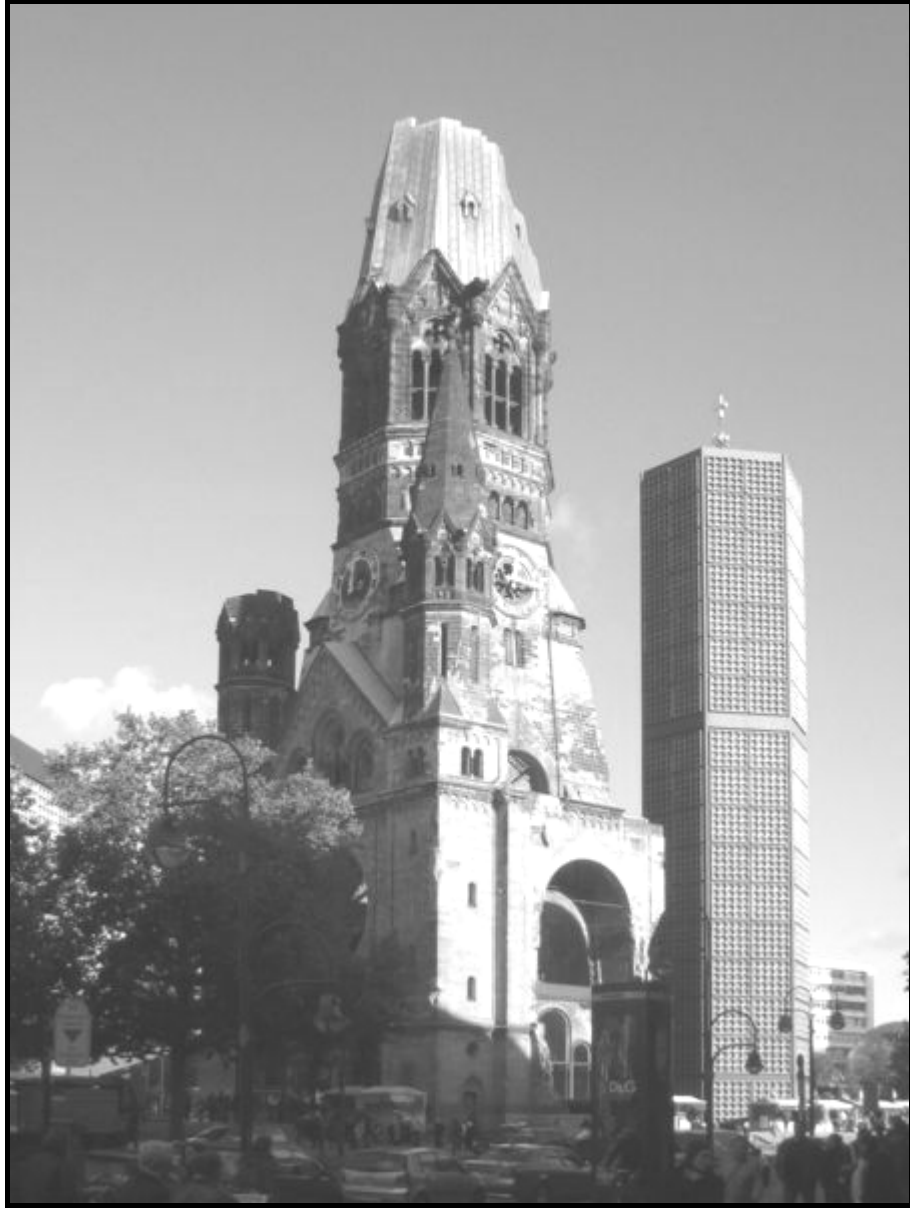
Tarihsel restorasyon kuramının temsilcisi Luca Beltrami restorasyonun tarihi belge, arşiv ve

araştırmalara dayanan bir işlem dizisi olması gerektiğini savunur.

Çağdaş restorasyon kuramı ise, kendinden önceki tüm kuramları kendi içinde uzlaştırıp birleştirir. İtalyan Camillo Boito 1883’de açıkladığı 5 restorasyon ilkesiyle bu kuramın öncülerinden biridir. İlkelerinde, anıtların birer tarihi belge olduğunu, üzerlerinde yapılacak değişikliklerin yanıltıcı sonuçlar doğurabileceğini vurgular. Bu ilkelere göre, yenileme ve eklerden kaçınılmalı, mümkün olan en az müdahale yapılmalıdır. Daha önceki dönemlerden kalma ekler değerleri derecesinde koruma altına alınmalıdır. Yapılan müdahalelerin belli edilmesi gerekliliğinin yanı sıra yapının görsel bütünlüğü ve biçimine saygı gösterilmelidir. Tüm işlemler görsel malzeme ve raporlarla belgelenmelidir.

Bu kuramı geliştiren Gustavo Giovannoni’ye göre ise yapıların kimlikleri çerçevesinde yeniden kullanımı önem taşımaktadır. Kamunun koruma konusunda güçlendirilmesi gerekmektedir. Sadece anıtlar değil çevreleri ve bazen yapı kümeleri birlikte korunmalıdır. Çağdaş tekniğin akılcı çözümleri göz önüne alınmalı ve arkeolojik alanlarda da özgün parçaların korunabilmesi için önlemler alınmalıdır. Atina konferansında uzmanlar tarafından tartışılan ve kabul gören bu ilkeler bir yıl sonra 1932’de daha ayrıntılı bir şekilde ele alınarak “Carta del Restauro Italiana” (İtalyan Restorasyon Tüzüğü) adı altında yasallaşmıştır.

Carta del Restauro’dan yaklaşık 15 yıl sonra 2. Dünya Savaşı’nda Avrupa’da meydana gelen tahribat büyüktür. Öncelikler farklıdır. Bu durum beraberinde 3 farklı görüşü getirir. Birinci görüş tahribatı kabullenen ve belge yokluğuna da dayanarak yepyeni bir yapılaşmayı kabul eden görüştür. Diğer bir görüş ulusal hafızanın kaybedilmemesi adına Varşova, Petersburg gibi kentler olduğu gibi belgelere dayalı bir rekonstrüksiyonu kabul eder. Bir diğer görüş ise savaşın anısını yaşatmak için savaşın yıktıklarının dondurulması ve olduğu gibi korunmasını kabul eder. Bu savaş anıtlarının yanında ise Berlin, Gedächtniskirche’de olduğu gibi yeni bina inşa edilir.

Şekil 2.1 Berlin, Gedächtniskirche

1964 yılında Carta del Restauro'nun yetersiz kaldığı alan ve konularda yeni ilkeler oluşturmak için Venedik'te toplanan 2. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nde Venedik Tüzüğü ismiyle alınan kararlar bütünü oluşturulmuştur. Bu kararların uygulanmaya başlanması, özel sorunlardaki açıkların tamamlanmasına dair tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Tüzük olduğu gibi kabul edilse de sonrasında Avrupa Konseyi A,B,C,D,E sempozyumları, 1972 yılındaki Dünya Mirası Kongresi, 1975 yılının Avrupa Mimari Miras yılı ilan edilmesi ve bu gibi aktivitelerin UNESCO ve ICOMOS gibi kuruluşların denetiminde ve önderliğinde gerçekleştirilerek ve tartışma ortamları yaratılarak

çağın gereklerine uygun koruma kararları alınması konusunda çalışmalar devam etmektedir. Ülkemizde de koruma kavramı 1881 yılındaki 1. Asar-ı Atika Nizamnamesi, 1906'daki 2. Asar-ı Atika Nizamnamesi, 1973 yılında 1710 sayılı Eski Eserler kanunu, 1983 yılındaki 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası, 1987 yılındaki 3026 sayılı kanun eki ve 2004 yılındaki 5226 sayılı kanun eki ile yürürlükte tutulmaktadır.

Mayıs 1964 tarihinde Venedik'te toplanan 2. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nde oluşturulan Venedik Tüzüğü öncelikle “tarihi anıt” kavramını açıklayarak başlar. Tüzüğe göre tarihi anıt tek başına değil çevresiyle birlikte ele alınmalı ve korunmalıdır ve sadece büyük sanat eserlerini değil belge niteliği taşıyan daha basit eserleri de kapsar. Bu eserlerin korunması için çağın tüm tekniklerinden yararlanılmalıdır. Korumanın amacı anıtların sanat eseri değerinin yanı sıra tarihi belge değerinin de ortaya konmasıdır. Tüzükte karşımıza çıkan bir diğer kavram sürekliliktir. Bu nedenle korunacak anıtın uygun bir işlevle ve çevresiyle birlikte yaşatılması öngörülmektedir. Aksi gerekmedikçe “in situ” yani anıtın tüm öğeleriyle birlikte bulunduğu yerde korunması tavsiye edilmektedir. Yapılacak her yeni onarımın bilimsel çalışma ve araştırmalara dayandırılması, yine aksi gerekmedikçe geleneksel tekniklerden yararlanılması ve onarımın veya gerektiği takdirde yapılacak eklerin kendini belli etmesi, orijinalden ayrılması gerekliliği savunulmaktadır. Tarih içerisinde anıta yapılmış olan eklere de saygı gösterilmeli bunların da birer belge niteliği taşıdığı unutulmamalıdır. Arkeolojik alanlarda yapılan çalışmalarda yeniden inşa söz konusu değildir, ancak “anastilosis” yani malzemenin anlam verecek şekilde bütünlenmesi kabul edilebilmektedir. Tüm bu çalışmalar ve hatta çalışmaların her safhası, ilgili raporlar ve görsel malzeme ile belgelenmeli, arşivlenmeli ve araştırmacıların yararına sunulmalıdır.

1970'lerden itibaren yapı ve sanat eseri düzeyinde olan koruma çalışmaları, daha sonra alan temizleme ve büyük ölçekli yeninde geliştirme politikalarının, fiziksel, sosyal ve kültürel anlamda yaşamı uğrattığı kesintiye tepki olarak da alana dayalı korumaya dönüşmüştür. (Oruç ve Giritlioğlu, 2006) Şehir çöküntü bölgelerinde 1950'li ve 60'lı yıllarda yaygın biçimde uygulanan yeniden geliştirme ve büyük ölçekli temizleme gibi müdahale biçimlerinin yerini tarihsel niteliği olan alanları tekrar şehrin yaşayan, canlı bir parçası haline getirme amaçlı yeniden canlandırma uygulamaları almıştır. Bu uygulama yaklaşımıyla eskime bölgesi tekrar yaşamak, çalışmak, vakit geçirmek ve yatırım için çekici bir nitelik kazanmaktadır.

2.2 Yeniden Değerlendirme Çalışmalarının Gerekçeleri

Tarihin yeniden değerlendirilmesi ve korunması, ekonomik, sosyal ve politik boyutlar içinde değerlendirilen, esin alınan, yeni dokuya da anlam kazandıran bir felsefedir. Yeni ile eskinin arasında, ilişkiyi en doğru biçimiyle ele alan, objektif bir yaklaşım içeren bir köprü olmalıdır. Yapılacak yeniden değerlendirme çalışmaları da aslında o tarihi bölgeyi yeniden “değer”lendirecektir.

2.3 Gerekçelerin Sosyal Boyutu

Bu alanlarda yapılan çalışma ve araştırmalar, tarihi kent dokularının, günümüze ve gelecek kuşaklara, dönemin yaşam felsefesi ve tarzını, sosyo-ekonomik yapısını yansıtmanın yanı sıra, günümüz ihtiyaçlarına da cevap vererek bir fonksiyon kazanabileceklerini kanıtlamaktadır. Tarihi çevreler, yenileşmeye, modern yaşama engel değildir.

“Tarihsel yapıların yeniden değerlendirilmeleri ve yüceltilmeleri, gerçek bir anlayış değişikliğinden değil, günümüzün biçimlendirmelerinin veya biçimsizlendirmelerinin uyandırdığı rahatsızlıkla, şehirlerimizde yanlış anlaşılmış özgürlüklerin kaosa yaklaşan yana olmasına duyulan tepkiden ötürü olmuştur. Günümüzde tarihsel yapıların korunmasının istenmesi yeni bir tarihsel bilinç değildir. Yalnızca daha kötü durumları önlemek için bulunan son çaredir”. (Branca, 1976)

Oysa aradıkları insan boyutundaki çevre, zaten o tarihi çevrelerin içinde terk edilmeye bıraktıkları konutlarda varlığını sürdürmektedir. Bu çevreler, günümüz sanat ve mimari anlayışına da aykırı değildirler; geçmişle bağlantıları, aynı zamanda sosyal bir gereksinime cevap vermektedir. Bu çevreler sürekliliğin sağlanması bakımından önemlidir. “Geçmişin göstergelerini taşıyan bir çevrede yaşayarak toplumsallaşan bir kimse, kültürün sürekliliği bilincini kolayca edinecek ve tarih bilincine sahip olacaktır. Burada öngörülen süreklilik yeni yaşamın içinde geçmişin simgelerini taşımaya dönüktür, geçmişin aynen canlandırılmasını öngören bir özlem değildir.” (Tekeli, 1987)

2.3.1 Gerekçelerin Ekonomik Boyutu

Tarihi çevrenin korunması ve yeniden değerlendirilmesi, konut sorunu yaşayan ülkemizde değerlendirilecek tarihi yapıların sayısı da göz önüne alındığında, ekonomik açıdan da yararlı olacaktır. Bu yeniden yaşanır hale getirilen yapılar ve çevreler de ilgi çekecektir. Bu da halkın

da içinde yaşadığı çevreye farklı bir gözle bakmasını sağlayacaktır. Pek çok ülkede, özellikle Fransa'da çeşitli kentlerde, tarihi ve tarihi olmayan konut bölgelerinde yapılan sıhhileştirme çalışmaları, dokunun yeniden değerlendirilerek günümüze kazandırılmasını sağlamıştır. Böylece mevcut dokuyu bozmadan zedelemeyen, yeni barınma imkanları, elden geçirilmiş, yaşanabilir çevrelerde, hem de şehrin merkezinden uzakta olmayan, hatta tam kalbinde bulunan bölgelerde sağlanmıştır.

Değişen ihtiyaçlara cevap verebilmek için kentlerin sürekli yenilenmeleri gerekmektedir. Bu nedenle mevcut yapılar, bu ihtiyaçlara cevap verecek şekilde yeniden işlevlendirilebilmelidir. Ancak elbette bu işlevlerin doğruluğunun kontrol altında bulunması denetlenmesi ve niteliğinin kaybedilmemesi, bu önerilerin de uzman kişiler tarafından yapılması gerekecektir. Bu da çalışmalar konusunda yeni bir denetim ve destek yapılandırmasını gerektirecektir.

2.3.2 Gerekçelerin Politik Boyutu

Günümüzün gereksinimlerini, gelecek nesillerin kendi gereksinimlerini karşılamalarını engellemeden karşılamayı amaçlayan bir gelişme stratejisi olan sürdürülebilir gelişmenin pratikteki anlamı yaygın olarak tartışılmaktadır. Bu strateji, doğal kaynaklar, insan kaynakları, ekonomik kaynaklar ve tarihi ve kültürel değerlerden oluşan tüm değerlerin uzun vadeli bir refah içinde organize edildiği bir gelişme stratejisidir. Bir yandan fakir ülke ve bölgelerin ekonomik olanaklarını geliştirmeyi, onları güçlendirmeyi ve eşitlikçi, kooperatif bir dünya toplumuna doğru ilerlemeyi sağlarken, diğer yandan ekolojik sistemlere duyarlılığı özendirerek doğal kaynakların tüketimi de azaltılmalıdır. Sürdürülebilirlik yolu ile doğal ve kentsel çevre koruması ile tarihi ve kültürel değerlerin korunması arasında bir eşitlik de sağlanmalıdır.

Günümüzde dünya, gün geçtikçe globalleşirken, yeni iletişim olanakları ile gittikçe küçülüp daralırken, tüm ülkeler de birbirlerinin topraklarında neler olup bittiğini izleyebilmekte, yeniliklerden haberdar olabilmekte, gelişmeleri izleyebilmektedir. Atılan herhangi bir yanlış adımda veya alınan yanlış bir kararda, tüm dünya derhal o yanlışla karşı çıkmakta, ticari, sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve hatta tarihi ilgilendirilen konularda, herkes birbirinin işine karışma ve söz söyleme hakkına sahip olduğunu düşünmektedir. Bu durum elbette bir açıdan bakıldığında, oldukça denetleyici ve atılan her adıma dikkat edilmesini gerektiren, yanlışların kolayca hasırltı edilemeyeceği bir ortam oluşturmaktadır. Ancak iyi değerlendirilerek, yanlışlara mahal verilmediğinde ise, uygarlık konusunda verilecek pek çok

cevap olabilir.

Özellikle mimari, aslında değiştirilemeyen, saptırılamayan bir konudur. Günümüzde yazılı tarih üzerinde bile tartışmalar sürüp giderken, gözle görülür, elle tutulur bir tarihimiz olduğu da bir gerçektir. İyi korunmuş, değerlendirilmiş bir tarihi çevre, kültürümüze nasıl sahip çıktığımızı ve tarih bilincimizin ne kadar etkin olduğu konusunda da oldukça etkili bir silah olacaktır.

“Tarihsel dokular, her uygar ülkede kentsel çevrenin kalitesine önemli katkıda bulunan özel alanlardır. İstanbul gibi, bu yüzyılın ilk yarısında hala tarihi çevre açısından dünyanın sayılı kentlerinden biri olan bu yerleşmede, söz konusu değerlere karşı bu bilinçsiz yok etme girişimi, Türkiye’nin geleceğe ilişkin iddiaları açısından da son derece engelleyicidir. Oysa herhangi bir Avrupa ülkesinin herhangi bir kentinde, her tarihsel ize kentin çevresel kalitesine katkıda bulunma açısından özel önemle yaklaşılmaktadır. Bu durum yalnızca varlıklı Avrupa ülkeleri için değil, büyük bir hızla Avrupa’yla entegrasyonu onay gören Doğu Avrupa ülkeleri için de geçerlidir. Geçmiş oldukça eskiye uzanan çeşitli büyüklüklerdeki Avrupa kentleri, tarihi dönemlerinden kendilerini yeniden farklı kılan ne varsa, büyük özenle değerlendirmekte, böylece de tarihteki özel yerlerini, sıradan bir yerleşim olmadıklarını, kanıtlarıyla ortaya koymaktadırlar.” (Akın, 1995)

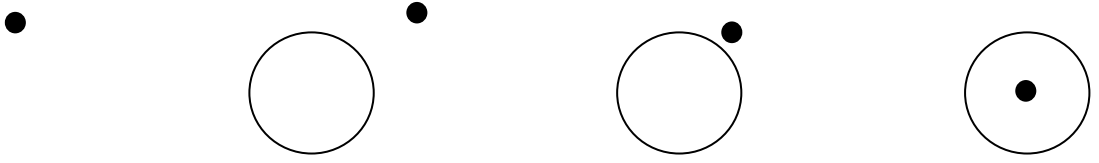
2.4 Tarihi Çevrede Yeni Tasarımlar

Tarihi çevrelerde yapılan yeniden değerlendirme çalışmaları kendine o çevrenin korunması, okunabilir, görülebilir hale getirilmesi ve tarihi belge niteliğinin insanlar tarafından algılanabilmesi gibi hedefler koymaktadır. Bu hedefler tarihi çevrelerin yeni bina ve yerleşimler ile ilişki kurmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Bunun yanı sıra bu çevrelerin bu hedeflere ulaşılabilmesi, güncel ihtiyaçlara cevap verebilmesi amacıyla yeni tasarımlarla donatılmasını da gerektirmektedir. Mevcudun yıkılmasının önlenerek korunması ve iyileştirilerek günlük yaşam içine katılması ve çeşitli nedenlerle bu dokular içinde boş kalmış alanlara mevcudun niteliğini destekleyecek hatta yükseltecek yeni yapılar yapılması, günümüzde hemen hemen tüm ülkelerin koruma kararlarının başlıca maddesidir.

Papageorgiou’nun (1971) tarihi merkezlerin sınıflandırılmasına getirdiği sistem, tarihi bina ve yerleşimlerin yeni bina ve yerleşimler ile olan ilişkilerini de açıklamaktadır;

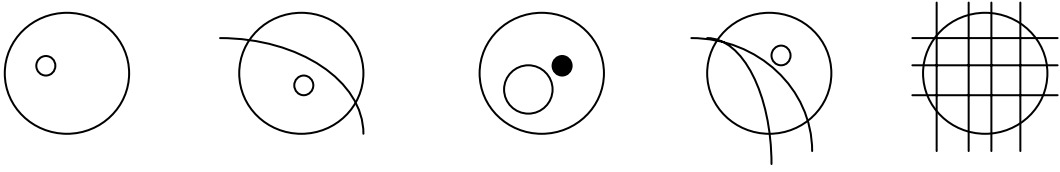
- Bağımsız ve anıtsal yapı gruplarının temsil ettiği yerleşmeler; Bu grupta tarihi manastırlar,

kaleler, kervansaraylar gibi bağımsız yapı veya yapı grupları yer almaktadır. Bunlar tek başlarına bulunabilecekleri gibi bir yerleşim merkezinin yakınında da olabilirler.

Şekil 2.2 Tek anıtın olası yerleşimi (Baytin, 1994)

- Küçük kırsal tarihi merkezler; bu tür yerleşmeler coğrafi konumlarından dolayı izole edilmiş, kent strüktürü uzun süre bozulmaya uğramamış ve orijinal kent dokusu korunmuştur.
- Tarihi kentler; gelişmelerini, kent strüktürlerini ve nüfuslarını kuruldukları tarihten günümüze dek koruyabilmiş nüfusu 200 bin olan orta büyüklükteki kentlerdir.
- Büyük metropollerdeki tarihi bölgeler: günümüzde pek çok kentin içinde kalan tarihi alanlar ya modern şehirden izole edilmiştir (Atina, Zürih, Napoli gibi) ya da metropolün merkezinde önemli yer işgal etmektedir (İstanbul, Paris Roma gibi). Tarihi merkezlerin metropol içinde olası 5 şekli vardır; kent merkezinde yer alabilirler, kent içinden geçen önemli bir su yolu üzerinde olabilirler, metropol içindeki önemli anıt gruplarının yanında olabilirler, önemli bir yeşil alan yanında olabilirler ya da kentin yeni merkezlerinin içinde yer alabilirler (Baytin, 1994)

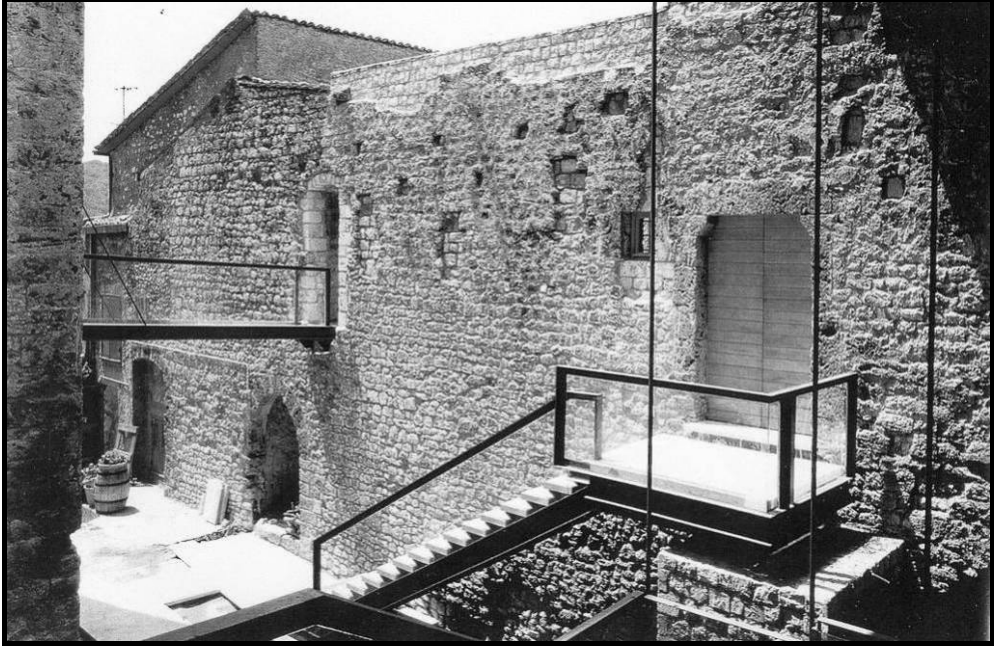
Şekil 2.3 Büyük kentler içinde tarihi alanların olası yerleşimi (Baytin, 1994)

Bu sınıflandırma çerçevesinde bağımsız ve anıtsal yapı gruplarının temsil ettiği çevrelerde bu yapı gruplarına ulaşılabilmesi büyük önem taşımaktadır. Tarihi çevrenin imajının desteklenmesi, daha iyi okunabilir algılanabilir hale gelmeleri için yürüme yolları, rampalar, merdivenler gibi yapı elemanlarıyla desteklenmeleri gerekmektedir.

Küçük tarihi merkezler ve orta ölçekte tarihi kentlerde ise okunabilirlik, algılanabilirlik ilkesinin yanı sıra tek yapı ölçeğinde müdahaleler de önem kazanmaktadır. Günümüz ihtiyaçlarına cevap veremeyen, altyapı konusunda desteğe ihtiyaç duyan yapılara yapılan ekler, kent dokusundaki boşluklarda inşa edilen yeni yapılar bu tip uygulamalara örnek olarak gösterilebilir.

Büyük metropollerdeki tarihi bölgelerde ise yukarıda bahsedilen uygulamaların yanı sıra bölgenin çevredeki gelişme baskısından etkilenmemesi çevre tasarımı anlamında daha büyük ölçekte önlemler alınması gerekmektedir.

Bu kavram özellikle surlar ve kaleler açısından ele alındığında ilginç örnekler ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi İtalya'daki Trevi Kalesidir. Roma döneminde kalan kale surlarla da çevrili olup olduğu gibi korunmuş durudur. Ara döşemeler ve çatı orijinalinde ahşap olduğundan bu donatılar günümüze kalmamıştır. Kale günümüzde turist bilgilendirme merkezi ve bir arkeoloji müzesi olarak dönüştürüldüğünden kale içinde dolaşımın sağlanması gerekliliği doğmuştur. Çelik, cam ve ahşap malzemenin kullanıldığı merdiven ve rampalar kalenin taş duvarlarıyla kontrast oluşturmakta ve tarihi ön plana çıkarmaktadır.

Şekil 2.4 Trevi Kalesi, İtalya (Detail, 1998)

Şekil 2.5 Trevi Kalesi, İtalya, Surlar üzerinde tasarlanan rampa (Detail, 1998)

Coimbra bölgesinde bulunan Montemor-o-Velho kalesi içinde inşa edilen çay salonu da yine benzer özellikler taşımaktadır. Kullanılan malzeme ile kalıntılarla tam bir kontrast yakalanmakta, çay salonu yine aynı malzemeden merdiven ve rampalarla desteklenmektedir. Yapının zemine oturmayışı ve gerekirse sökülebilir ve kaldırılabilir nitelikte olması tarihi çevreye olan duyarlılığın da bir göstergesidir. Aynı zamanda mekanı ziyaret edenlerin ihtiyaını da karşılaması büyük önem taşımaktadır.

Şekil 2.6 Montemor-o-Velho Kalesi grnşı, Portekiz

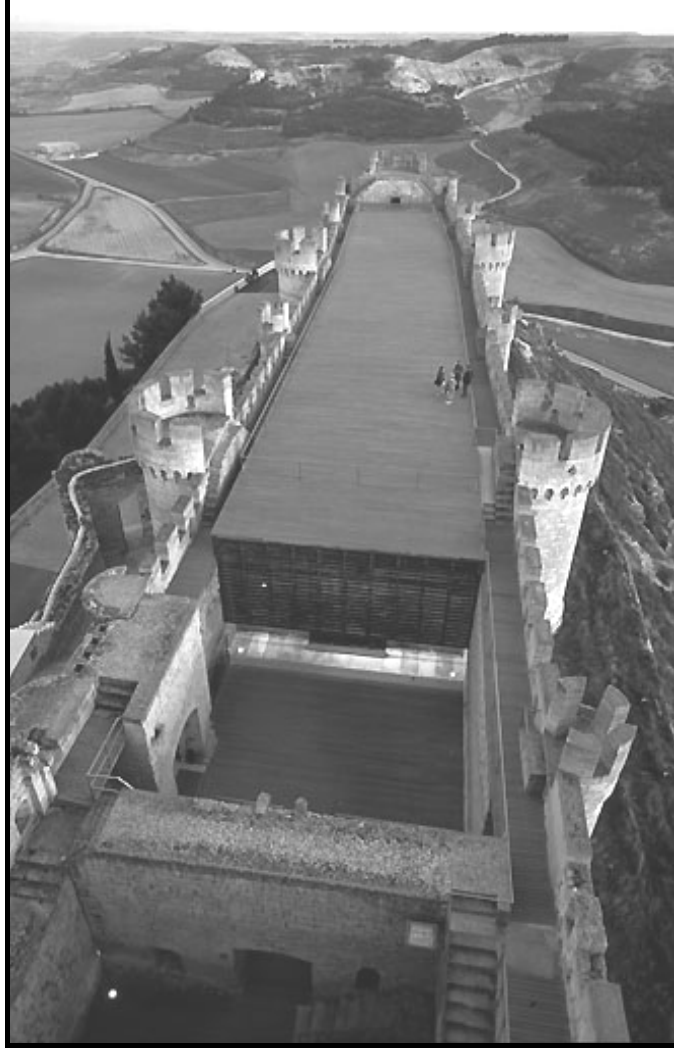

Şekil 2.7 Montemor-o-Velho Kalesi, ay salonu, Portekiz

Şekil 2.8 Montemor-o-Velho Kalesi avlusu, Portekiz

Yine Portekiz’de bulunan Penafiel Kalesi, günümüzde şarap müzesi olarak yeniden düzenlenmiştir. Sarp bir tepede bulunan kalenin iç avlusu yarıya kadar kapatılarak korunaklı bir salon oluşturulmuştur. Yine malzemenin kontrastı dikkat çekmektedir. (Şekil 2.5, 2.6, 2.7)

Şekil 2.9 Penafiel Kalesi şarap müzesi düzenlemesi, Portekiz (Detail, 2001)

İç mekandaki aydınlatma ve malzemelerle sergilenen objelerle birlikte ön plana çıkarılan kale duvarları göze çarpmaktadır. Sergi düzeni de mümkün olduğunca cam vitrinlerden oluşturulmuştur.

Şekil 2.10 Penafiel Kalesi Şarap Müzesi İç Düzenlemesi

3. SUR VE KENT İLİŞKİSİ

3.1 Kent Surları

Kent surları bir kenti ya da yerleşimi dış saldırılardan korumak üzere inşa edilmiş savunma yapılarıdır. Antik çağdan modern dönemlere dek yerleşim bölgelerini çevrelemek için kullanılmışlardır. Genel anlamda bu savunma yapıları “kent surları” başlığı altında incelenmekle birlikte bir yerleşim veya kent değil bir bölgeyi sınırlamak için kullanılan Çin Seddi, Hadrian Duvarı veya 2. Dünya Savaşında Fransa-Norveç kıyı hattı boyunca Almanlar tarafından inşa edilen savunma sistemi Atlantik duvarı gibi örnekler de verilebilir. Bu duvarlar savunma fonksiyonlarının yanı sıra çevreledikleri topluluğun statüsü ve bağımsızlığı gibi özelliklerini ifade eden sembolik bir fonksiyona da sahiptirler.

Şekil 3.1 Çin Seddi

Surlar genelde taş yapılar olarak bilinmekle birlikte tuğla ve ahşap örnekleri de bilinmektedir. Çevreledikleri alanın topografyasına bağlı olarak surların kendileri ile birlikte nehirler ve kıyı şeridi gibi doğal sınırlayıcılar da savunma sisteminin bir parçası olarak kullanılmışlardır.

Kente veya yerleşim merkezine giriş ancak kulelerle desteklenmiş uygun kent kapılarından

sağlanmaktadır. Özellikle orta çağda bir yerleşimin çevresine sur duvarı inşa edilebilmesi “savunma hakkı” adı verilen bir imtiyaza bağlıdır.

3.1.1 Tarihsel Süreç İçinde Kent Surları

Çok erken çağlardan modern dönemlere dek surlar her kent için önemli bir gereklilik olmuştur. Mezopotamya’da eski Sümer kenti Uruk bilinen en eski surlu kentlerden biridir. Asurlular yeni saraylar, tapınaklar ve savunma surları inşası için büyük iş gücü harcamışlardır. Indus Vadisi medeniyetindeki bazı yerleşim bölgeleri de surlarla çevrilidir. MÖ. 3500 yıllarında Indus sel havzası çevresinde yüzlerce çiftçi köyü bulunmaktaydı. Bu yerleşimlerin çoğu savunma yapılarına ve planlı sokaklara sahiptir. Kot Diji’nin taş ve kerpiçten evleri çevre köylerle sürekli olarak tarım alanları konusunda çıkan tartışmalardan dolayı masif taş duvarlarla çevriliydi. Günümüz güney doğu Afganistan’ındaki Mundigak kenti (MÖ. 2500) ise güneşte kurutulmuş tuğlalardan yapılmış sur duvarları ve burçlara sahipti.

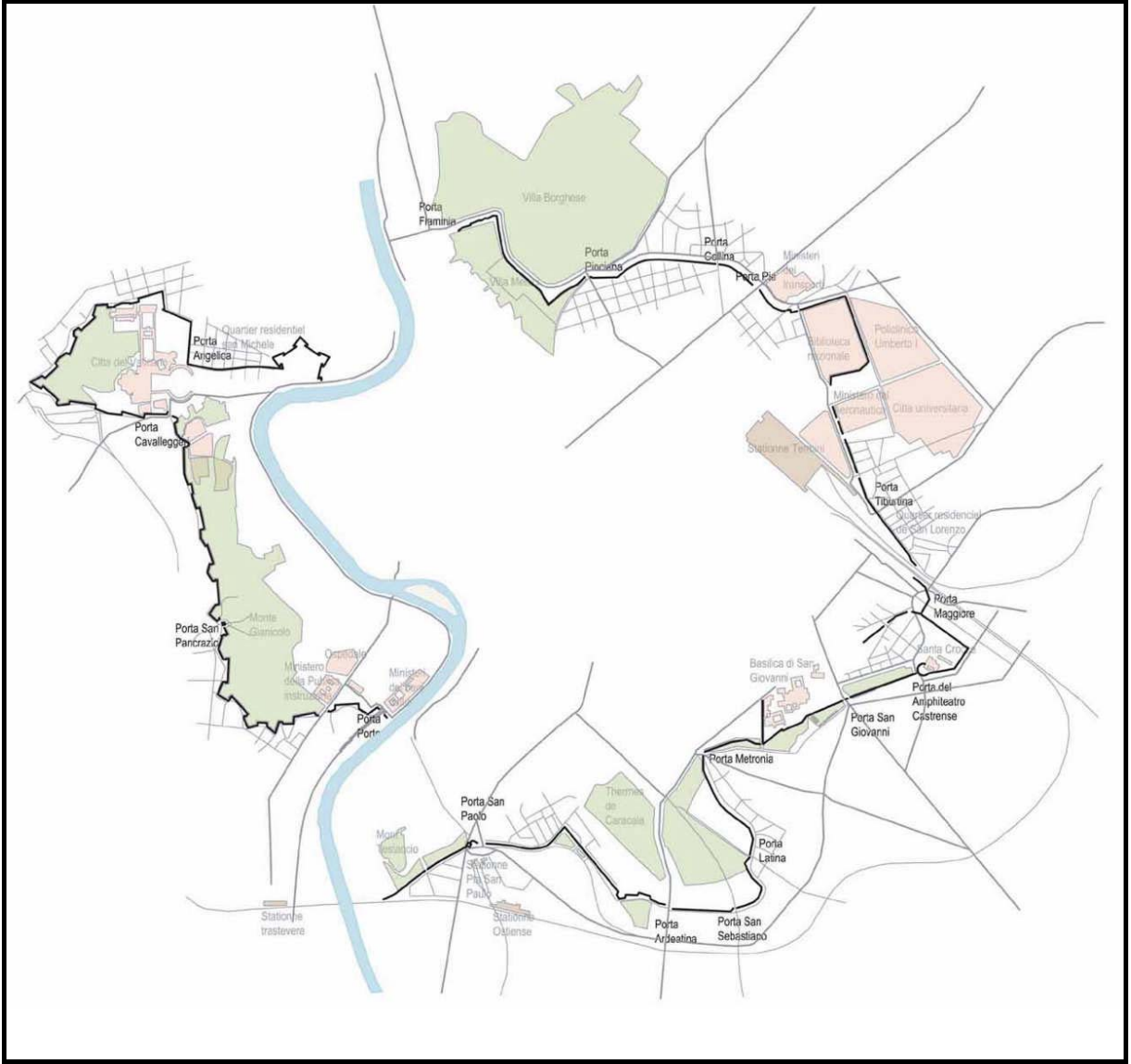
Sparta ve Roma gibi antik kentler uzun süre savunma yapısına ihtiyaç duymamışlar, onun yerine lejyonlarının korumasını yeterli bulmuşlardır. Başlangıçta basit sistemlerle ahşap ve topraktan oluşan savunma duvarlarının yerini daha sonra harçsız yığma taş duvarlar almıştır. Orta Avrupa’da Keltler “oppida” olarak bilinen ve surları Akdeniz’de inşa edilenlerden etkilenmiş görünen büyük müstahkem yerleşimler inşa etmişlerdir.

Antik Yunan’da antik kent Mycenae’de sur duvarlarının inşasında büyük taş bloklar kullanılmıştır. Klasik dönemde Yunanistan’da birbirine paralel olarak inşa edilen sur duvarları Pire limanına dek uzanmaktaydı. Pişmiş topraktan yapılan sur duvarları ise eski Çin’de Shang hanedanı (MÖ. 1600-1050) tarafından kullanılmaktaydı. MÖ. 481-221 yılları arasında Çin’de gerçekleşen savaşlar taş duvarlara olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. MÖ. 221-207 yılları arasında hüküm süren Qin hanedanı tarafından yapımına başlanan Çin Seddi’nin günümüzdeki formu ise 15. Ve 16 yüzyıllarda inşaatı gerçekleştiren Ming hanedanının mühendislik başarısına dayanmaktadır. Aynı şekilde Beijing’deki yasak kentin ünlü surları da 15. Yüzyıl başlarında inşa edilmiştir.

Şekil 3.2 Nanjing Kent Surları, Çin

Romalılar ise kentlerini masif harçlı taş duvarlarla korumuşlardır. Bunlar arasında günümüzde de ayakta olan en ünlü surlar Roma'nın Aurelia surları ve İstanbul'daki Theodosius Surlarıdır.

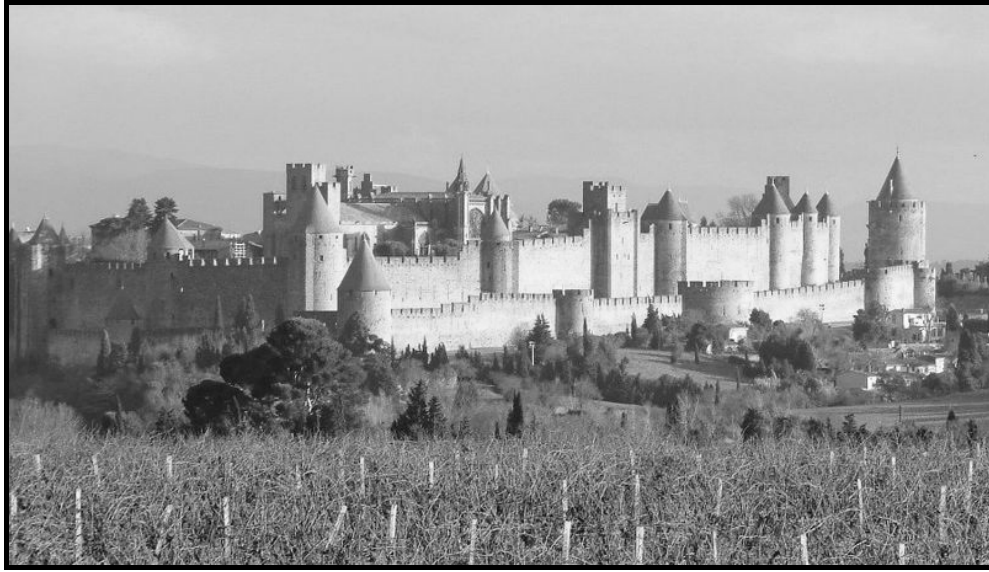
Şekil 3.3 Roma Aurelia surları ve çevresi analizi (Ubelmann, 2004)

Bunlar dışında Orta çağın erken dönemlerinde kaleler çevresine kurulan yerleşimler de görülmektedir. Bu kentler çok nadiren basit taş surlar ama daha sıklıkla sur ve hendeklerden oluşan kombine bir sistemler korunmaktadır. 12 yüzyıldan itibaren çeşitli büyüklüklerde pek çok yerleşim “savunma hakkı” imtiyazına sahip olarak surlu kentler olarak kurulmuşlardır.

Kentlerin gelişiminin kaçınılmazlığı ve daha çok kent çevrelerindeki kaleler üzerinde yoğunlaşan savunma stratejilerindeki değişimler pek çok kent sur duvarının yıkılmasıyla sonuçlanmıştır. Günümüzde tarihi kent savunma sistemlerinin izleri daha çok hendeklerin

varlığı ve parklarda görülebilmektedir. Ayrıca içinde kapı, duvar gibi kelimeler geçen bazı sokak isimleri tarihi savunma yapılarının varlığına işaret etmektedir.

19. yüzyılda savunma yapılarının mimari ve tarihi değerlerine dayanarak korunması gerekliliğine fazla önem verilmemekteydi. Bir yandan Carcassonne gibi örneklerde savunma yapıları bütünüyle restore edilirken diğer yandan da kentlerin modernleştirilmesi çabaları kapsamında pek çok sur duvarı yıkılmıştır. Bavyera kralı 1. Ludwig'in getirdiği anıt koruma kanunu bölgedeki pek çok savunma yapısının olduğu gibi korunmasını sağlamıştır.

Şekil 3.4 Carcassonne Surlu Kenti, Fransa

Uzun süren kuşatmalar ve bombardımanlara karşı koymak amacı olmayan ama yine de savunma amaçlı duvarlar modern çağda da inşa edilmiştir. Örneğin 1730'lardan 1860'lara dek Berlin'de varlığını sürdüren duvar kısmen ahşaptan inşa edilmiştir. Asıl amacı kente giriş vergisi ve mal sağlamak olmakla birlikte diğer yandan da askerlerin Berlin'deki garnizondan firarını engellemektedir.

Soğuk savaşın simgesi Berlin Duvarı ise inşa edildiği 1961 yılından yıkıldığı 1989 yılına dek kapalı bir yerleşimi çevreleyerek korumak değil Doğu ve Batı Almanya'yı birbirinden ayırmak fonksiyonunu yerine getirmiştir.

3.1.2 Kompozisyon

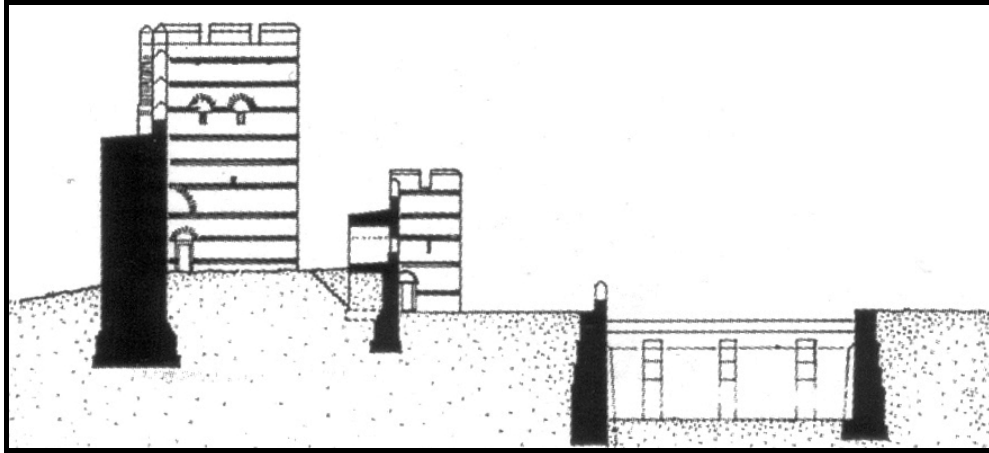
En basit biçimiyle kent surları kapalı bir duvar sistemi ve onun kapılarından oluşur. Çoğunlukla sur duvarları üzerinde dolaşılabilen elemanlar olup mazgallara siperlere sahip ve yüksek parapetlerle çevrilmiştir. Alplerin kuzeyindeki surlarda bu surlar üzerindeki geçitlerin üstü çatı ile örtülmüştür. Bunlara ek olarak zaman içinde sur duvarları çeşitli elemanlarla geliştirilmiştir.

Kent hendeği: Surların önüne kazılan zaman zaman su ile de dolu olan hendeklerdir.

Kapı kulesi: Kentin surları üzerindeki kapılarının yanına veya üstüne inşa edilen ve kapıların daha iyi savunulmasını sağlayan kulelerdir.

Sur kuleleri: Sur duvarının bir kısmı üzerine inşa edilen ve dışa doğru çıkma yapan, daha iyi görüş sağlayan kulelerdir.

Ön sur duvarı: Ana duvarın önünde daha alçak olarak inşa edilen duvarlardır. Aradaki boşluk yine başka duvarlarla bölünür.

Şekil 3.5 İstanbul Theodosius surları kesiti (Müller Wiener, 2002)

Ortaçağda Avrupa'nın batısında ve güneyindeki savunma yapılarında surlar genellikle muntazam ve düzgün olarak inşa edilmişlerdir. Orta Avrupa'da ise kent surları değişik formlardan oluşan bir çeşitlilik göstermektedir. Özellikle Orta Avrupa'da kapı ve sur kuleleri oldukça ciddi yüksekliklere ulaşmaktadır. Askeri ve savunma amaçlarının yanı sıra kuleler savunulan kompleksin algılanmasında temsil ve sanatsal açılardan da önemli rol oynamaktadırlar. Pek çok anlamda kentin mimarisi asilzadelerin şatoları ile yarışmakta ve

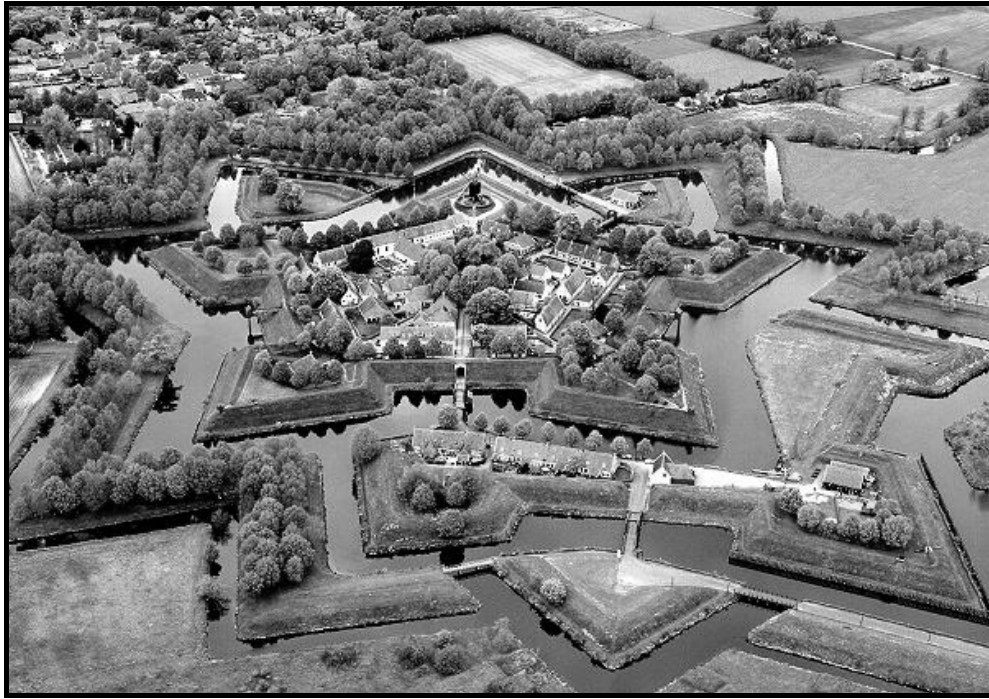
kentin onurunu temsil etmektedir.

Kent surları dışında kalan yerleşimler kendi duvarları ile çevrenmekte ve kentin savunmasına dahil olmaktadır. Bu alanlar daha fakir olan halk tarafından kullanılmaktadır. Pek çok kentte kent sur dışına doğru genişledikçe yeni bir sur duvarı inşa edilmiştir. Bu sistemin izleri Nördlingen ve Nürnberg gibi kentlerde kent dokusundan okunabilmektedir. Kentin içinden geçen ticaret yolları nedeniyle kent kapılarında geçiş vergisi alınmaktaydı. Bu geçişler nedeniyle ek yapılar sur duvarlarının savunma sistemine eklenmiştir. Özellikle yine kaleye benzeyen sistemlerle korunan çeşitli gözlem kuleleri sur duvarları dışında bölgelere yerleştirilerek erken uyarı sağlanabilmekteydi. Kentin etki alanının sınırları genellikle dikkatle hazırlanmış hendekler, duvarlar veya çitlerle belirlenmekteydi. Geçiş noktaları ise kapı ve güvenlik yapıları ile korunmaktaydı. Bu savunma sistemi düzenli olarak atlılar tarafından kontrol edilmekteydi. Bölgenin daha kapsamlı bir biçimde korunabilmesi için zengin kentler bu etki alanı içinde kaleler de inşa etmişlerdir. Bu kalelere en ünlü örneklerden biri Kronstadt'ı (günümüzdeki Braşov) korumak amacıyla Bran-Törzburg'da inşa edilen Drakula şatosudur.

Şekil 3.6 Bran Şatosu, Braşov

Ateşli silahların icat olması ile mevcut donanımın çeşitli aşamalarla geliştirilmesi gerekmiştir. Öncelikle ana sur duvarı ve ön sur duvarı arasındaki boşluklara içlerine yeteri sayıda topun yerleştirilebileceği yarım daire biçiminde kuleler inşa edilmiştir. Daha sonra burçlar gibi takviye strüktürler savunma sistemine eklenmiş ve stratejik açıdan uygun noktalara, örneğin kapılara ve köşelere yerleştirilmiştir. Yine de bu dönemde kentler kullanılan toplara az bir direnime gösterebilen nispeten ince duvarlarla korunmaktadır. Bu nedenle pek çok topun yerleştirilebildiği ve görüş açıları nedeniyle ve yapıldıkları güçlendirilmiş taş örgü sayesinde oldukça iyi bir savunma biçimi sağlayan yıldız biçimindeki kale ve kent surları inşa edilmeye başlanmıştır.

Şekil 3.7 Bourtonne, Gröningen Bölgesi, Hollanda

Bu surlar top ateşine uzun bir süre direnebilmekle birlikte daha önce kullanılan basit duvar sistemlerine göre yerlerinin değiştirilmesi çok daha zor olduğundan ve stratejik nedenlerle kent kapılarının dışına bina inşa edilmesi yasaklandığından kentlerin gelişimini önemli ölçüde sınırlamış ve kent içindeki yerleşimlerin gittikçe daha da yoğunlaşmasına neden olmuşlardır.

3.2 Günümüzde Kent Surları ve Çevrelerinin Karşı Karşıya Olduğu Problemler

Kent surları her şeyden önce savunma tarihini yansıtan bir anıt olma özelliğini taşımaktadır. Halkın ve kentin hem deniz ve rüzgar etkisi gibi doğal etkilere hem de savaşlar, yağma gibi insan kaynaklı etkilere korunması, kentin sınırlarının çizilmesi, ekonomik ve idari nedenlerle kentin büyümesinin kontrol edilebilmesi için tarih boyunca kullanılmış, hasar gördükçe yenilenmiş ve tüm bunların yanı sıra sınırladığı kent ve kültür için bir güç simgesi olma anlamını taşımıştır.

Askeri teknolojilerin ilerlemesi, kent surlarının yıkılmazlık özelliğinin yitimi nedeniyle öncelikle koruma işlevini kaybetmiştir. Ekonomik değişim ve sanayileşme sonucunda kentin büyümesi kaçınılmaz bir hal aldığı anda ise surlar kentin sınırlarını oluşturan öğeler olmaktan çıkmışlardır. Doğal nedenler ve afetler veya yine insan etkileri, kentin yeni ulaşım ağlarına olan ihtiyacı nedenleri ile tüm dünyada surlu kentlerde bu surlar hasar görmüş, bazı kentlerde ise dönemin ihtiyaçları doğrultusunda tamamen kaldırılarak yok edilmişlerdir. Fiziksel yapıya yeni binaların da katılması sonucunda kent surları ana işlevlerini ve yapım nedenlerini kaybetmişlerdir.

Günümüzde surlar, kültürel ve tarihi mirasın bir parçasıdır. İçinde bulundukları tarihi kent ve tarihi doku bu sur duvarları ile sınırlanmakta ve tanımlanmaktadır. Tarihin izlerini, dolayısıyla tarihsel belleği taşıyan simgesel bir öğe, bir referans noktası, bir “landmark” olma özelliği göstermektedirler. Savunma yapıları, sistemleri ve mimari teknikler açısından arkeolojik ve belgesel değer niteliği ve bir tarihsel anıt olma özelliği taşımaktadırlar. Tüm bu nedenlerle kent surları ve çevrelerinin anlam kaybını önlemek büyük önem taşımaktadır.

Tarihi kentlerde surların korunması ve değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken hususları çeşitli başlıklar altında ele almak mümkündür.

Korunacak eserin kentsel bağlamda, kent master planı içindeki yeri ve değerlendirilmesi, yakın çevresindeki işlevlerin tanımlanması, görülebilirlikleri, izlenebilirlikleri ve kent silüeti içindeki yerleri itibarıyla ele alınması gerekmektedir.

Anıta ilişkin koruma çalışmaları, yani restorasyon ve restitüsyon adına yapılan müdahalelerin niteliği, müdahale yöntemleri ve kullanılan teknik ve malzemeler doğru tanımlanmalıdır.

Savunma yapıları inşa edildikleri tarihteki işlevlerine uygun olarak oldukça sağlam ve kalıcı olacak biçimde inşa edilmişlerdir. Yapıların bu özelliği bu yapılara yeni işlevler getirilmesini,

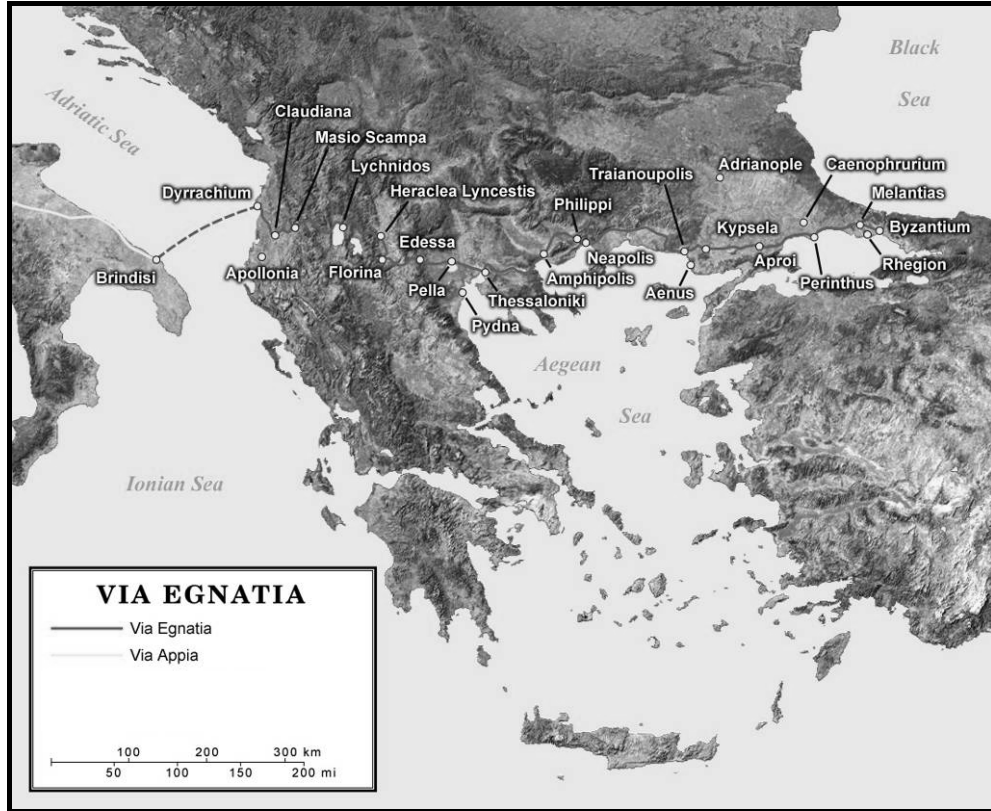
iç mekanlarının rahatça kullanılabilmesini, hatta ihtiyaca bağlı olarak bazı ekler yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Yapının özgünlüğü ve otantikliği dikkate alınarak yapılacak yeni tasarımların niteliği ve analizi tartışılması gereken çok önemli bir başlığı oluşturmaktadır.

Surların veya savunma yapılarının bu anlamda ele alınmadığı örneklere ne yazık ki günümüzde sık rastlanmaktadır. Bu durum, surların doğal etkenlerle gördükleri hasarlardan daha büyük, geri dönülemez ve düzeltilemez tehlikeler yaratmaktadır.

3.3 Surlu Kent Örnekleri

Surlu kentlere örnek olarak bu tez çalışması kapsamında Selanik ve Verona kentleri seçilmiştir.

Selanik Kenti özellikle alan çalışmasının konusu olan İstanbul Surlarının da yapıldığı dönem olan Theodosius dönemine dayanan tarihi nedeniyle incelenmesi uygun görülmüştür. Kent aynı zamanda İstanbul'u Adriyatik denizine, Roma'ya giden Via Appia'ya bağlayan tarihi Via Egnatia yolu üzerinde yer almaktadır ve ortak bir kültürün ürünüdür.

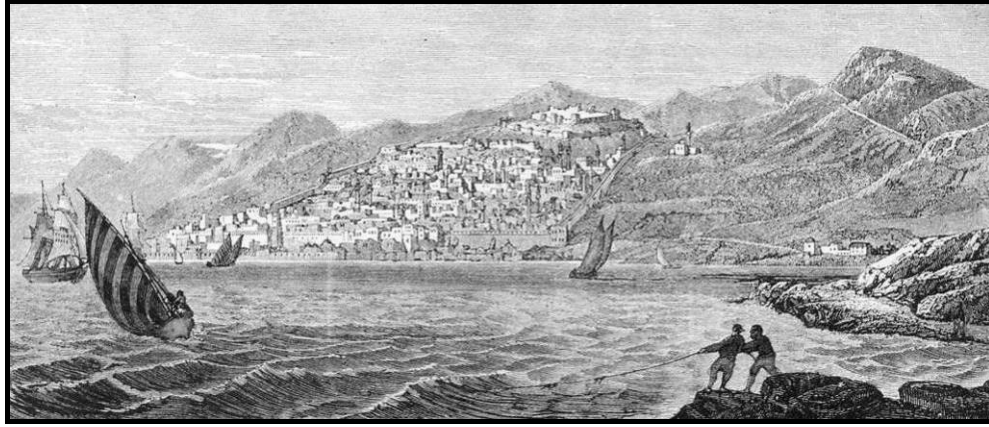
Şekil 3.8 Via Egnatia

Verona ise hem bir Ortaçağ kentinin özelliklerini taşıması hem de tarih içinde gereksinimler doğrultusunda genişleyerek İstanbul gibi farklı sur izlerini taşıması nedeniyle araştırmaya konu olmuştur.

3.3.1 Selanik

3.3.1.1 Selanik Kent Tarihi

Selanik, Helen Döneminde MÖ 316 yılında Makedonya kralı Kassandros tarafından Kroussis bölgesine ve Thermaic körfezine dağılmış durumda bulunan 26 küçük köyü ve insanlarını bir araya getirilerek kuruldu ve kral, kurduğu kente kendi eşinin, aynı zamanda Amnytos'un oğlu Philip'in kızı ve Büyük İskender'in kız kardeşi olan Thessalonica'nın adını verdi.

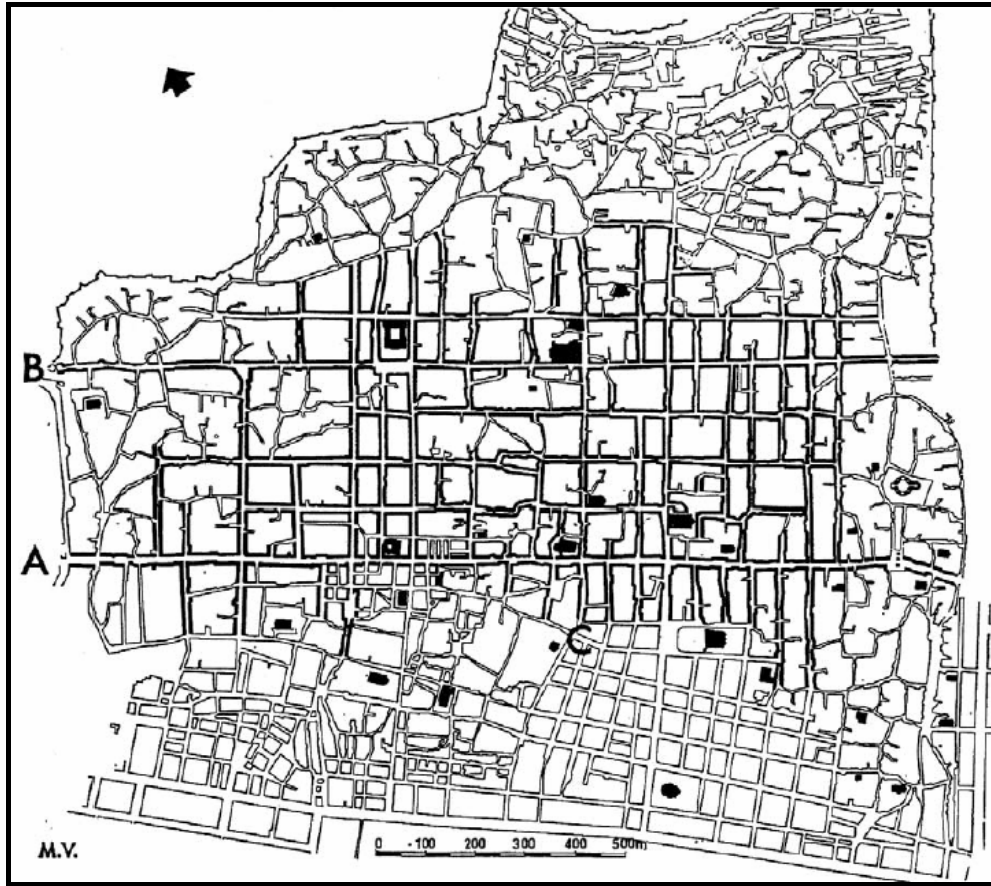

Şekil 3.9 Selanik Körfezi (A. Yerolympos Arşivi)

Selanik, özellikle coğrafi açıdan çok çekici bir konumdaydı. Selanik körfezinin kıyılarından Chortiatis Dağına doğru uzanan hafif eğim sayesinde kent bir amfi tiyatro gibi körfeze hakim konumda bir yerleşime sahipti. Bu nedenle de hızla insanların ilgisini çekerek Makedonya ticaretinin merkezi haline geldi. Selanik, belki de modern Yunanistan'ın ticari önemini kurulduğu dönemden itibaren hiç yitirmeyen tek kıyı kentidir. Surlarla çevrili ve geniş bir alana yayılmış bir akropole sahip Selanik, Roma egemenliği altında otonom bir bölgenin başkenti haline geldi ve özgür bir kent olarak kendi politik kurumlarına ve haklarına sahip oldu. (Vacalopoulos, 1972)

Selanik'in ilk dönemlerine ait kent planı, diğer Helenistik Makedon kentleri gibi kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda gelişen yollardan oluşan bir grid plana sahiptir. Bu dönemde kentin

sokak dokusu veya en azından baskın sokaklar oluşmuştur ve bu sokak izleri güncel sokak dokusu içerisinde günümüzde de hissedilebilmektedir. Örneğin valilik konağı ile limanı birbirine bağlayan Via Egnatia caddesinin, antik kentin birincil arterlerinden biri olduğu görülmektedir. Via Egnatia; Romalıların, Adriyatik'i, İstanbul ve Çanakkale boğazlarına bağlama amacıyla inşa ettikleri yoldur. Tüccar ve yolcuların kullanmasından ziyade imparatorluğun posta hizmetlerinin rahatça yapılabilmesi için inşa edilmiştir. Via Egnatia, barbar istilaları esnasında önemini yitirmiş olsa da Bizans hakimiyeti ile birlikte eski önemini yeniden kazanmıştır. Osmanlılar da yolun öneminin farkına varmışlardır. Daha 1. Murat zamanında Osmanlılar Avlonya'nın da alınması ile birlikte Via Egnatia üzerinde hakimiyet kurmayı başarmışlardır. Yol üzerinde Osmanlı hakimiyeti tamamen sağlanınca ad da değişmiş Sol Kol şeklinde anılır olmuştur. Selanik kenti içerisindeki bu birkaç sokak ve caddede bile Helenistik kent planının düzeni görülebilmektedir. Bazı ikincil sokaklar da Bizans ve Antik dönem sokak dokusuyla paralellikler göstermektedir. (Yerolympos, 1996)

Şekil 3.10 Helenistik ve Roma sokak dokusu izlerini gösteren Selanik planı, Via Egnatia A ile gösterilmiştir. (Yerolympos, 1996)

MÖ 168 yılında Kuzey Yunanistan'daki tüm kentler gibi Selanik de Makedonya krallığının sonu ile birlikte Roma İmparatorluğu'nun idaresi altına girer. Bu dönemden sonra Makedonya'da bulunan dört Roma bölgesinden birinin başkenti ve özellikle Via Egnatia yolunun üzerinde önemli bir ticari merkez olarak gelişmeye devam eder.

Kentin büyük ticari öneminden dolayı kente Romalılar tarafından geniş bir alana yayılan bir liman inşa edilir. 18. yüzyılda doldurulana kadar bu liman kentin tüm ticari işlevini sürdürdüğü merkez olur. Bu tarihi limanın izleri halen Frangon Caddesi'nde görülebilmektedir. (Lagopoulos, 2005)

MS 305 yılında Selanik'in güneydoğu bölgesinde Galerius Valerius Maximilianus, Sezar ve daha sonra Augustus tarafından bir saray kompleksi inşa edilir. İnşaata için surların genişletildiği bu kompleks Galerius Takı ve Roma Forumu ile birlikte kentin yönetim ve dini merkezini simgelemektedir. Bu noktanın kuzeyinde, kentin doğu surlarının ortasında 5. yüzyılda St. George Kilisesi'ne dönüştürülen Rotunda, Egnatia Caddesi'nin güneyinde ise bir saray ve hipodrom yer almaktadır. İmparator Konstantinus kentte 324 yılında yapay bir liman inşa etmiş, Theodosius ise Persli generali Hormisdas'a günümüze dek korunan günümüzdeki kent surlarını inşa etme görevini vermiştir. Surlar günümüze kadar korunmuştur. (Vacalopoulos, 1972)

Roma İmparatorluğu; Doğu ve Batı Roma İmparatorlukları olarak ikiye ayrıldığında Selanik yönetimi Bizans İmparatorluğu kontrolü altına geçer ve Konstantinopolis'ten sonra ikinci kent olma özelliğini kazanır. 390 yılında I. Theodosius'un Gotlara karşı verdiği savaşta Selanik kenti de büyük yara alır. Roma İmparatorluğu'nun düşüşüne ve sonrasında kente düzenlenen seferlere kadar kent sakin bir dönem geçirir. 620 yılında çeşitli büyük depremler kentte Roma forumunun ve pek çok kamusal yapının yıkılmasına yol açar. Sonraki yüzyıllarda kent zaman zaman Balkan Krallıklarının saldırılarına maruz kalır. Ancak Bizans döneminde kent her zaman hızlı bir biçimde toparlanabilmiştir. Özellikle 10, 11 ve 12. yüzyıllarda kent barış ve zenginlik içerisinde, nüfusu artar, kent genişler. Bu dönemde Selanik'in nüfusunu ağırlıklı olarak Museviler oluşturmaktadır. (Steriotou, 2000)

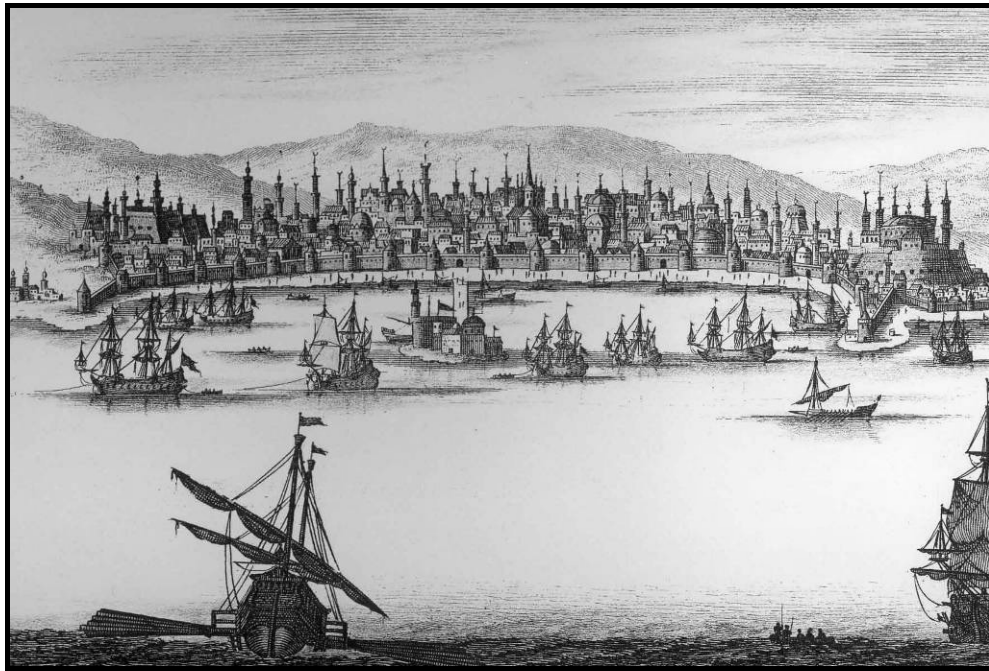
Kentin ekonomik açıdan genişlemesi 12. yüzyılda Komnenoslu imparatorların yönetiminde de devam eder. Bu dönemde Bizans imparatorluğu Sırbistan ve Macaristan'a kadar uzanmaktadır. Ancak Manuel I Komnenos'un ölümüyle 1180 yılından itibaren sıkıntılar

başlar. Kente düzenlenen Sicilya saldırısında kent düşer. Bizans imparatorluğu tarafından ertesi yıl yeniden ele geçirilse de kentin gördüğü zarar büyük boyuttadır.

Doğu Roma İmparatorluğu'nda önemli bir rol oynayan Selanik, mimari ve kentsel tasarım açısından Bizans'ın 10 yüzyılının izlerini taşımaktadır. Kentin altın çağının, imparatorluğun gerileme devrine rağmen Selanik'in entelektüel ve sanatsal açıdan bir merkez olmasından dolayı 14. yüzyıl olduğu söylenebilir.

14. yüzyılda kent Zelotes sosyal hareketinin etkisi altında kalır. Bu hareket önce muhafazakar ve yenilikçi sosyal fikirlerin çatıştığı dini bir fikir ayrılığı görüntüsünde başlar, kısa sürede politik alandaki çatışmalara dönüşür ve yenilikçi düşüncenin galibiyeti ve Zelotes'in bir süre kenti yönetimiyle sonuçlanır. Bu kısa süren karışıklık sırasında zaten Osmanlı İmparatorluğunun baskısıyla uğraşmakta olan Bizans İmparatorluğu kenti Venedik'e satar, kent 1430 yılında 2. Murat'ın kenti ele geçirmesine dek Venedik yönetiminde kalır. (Vacalopoulos, 1972)

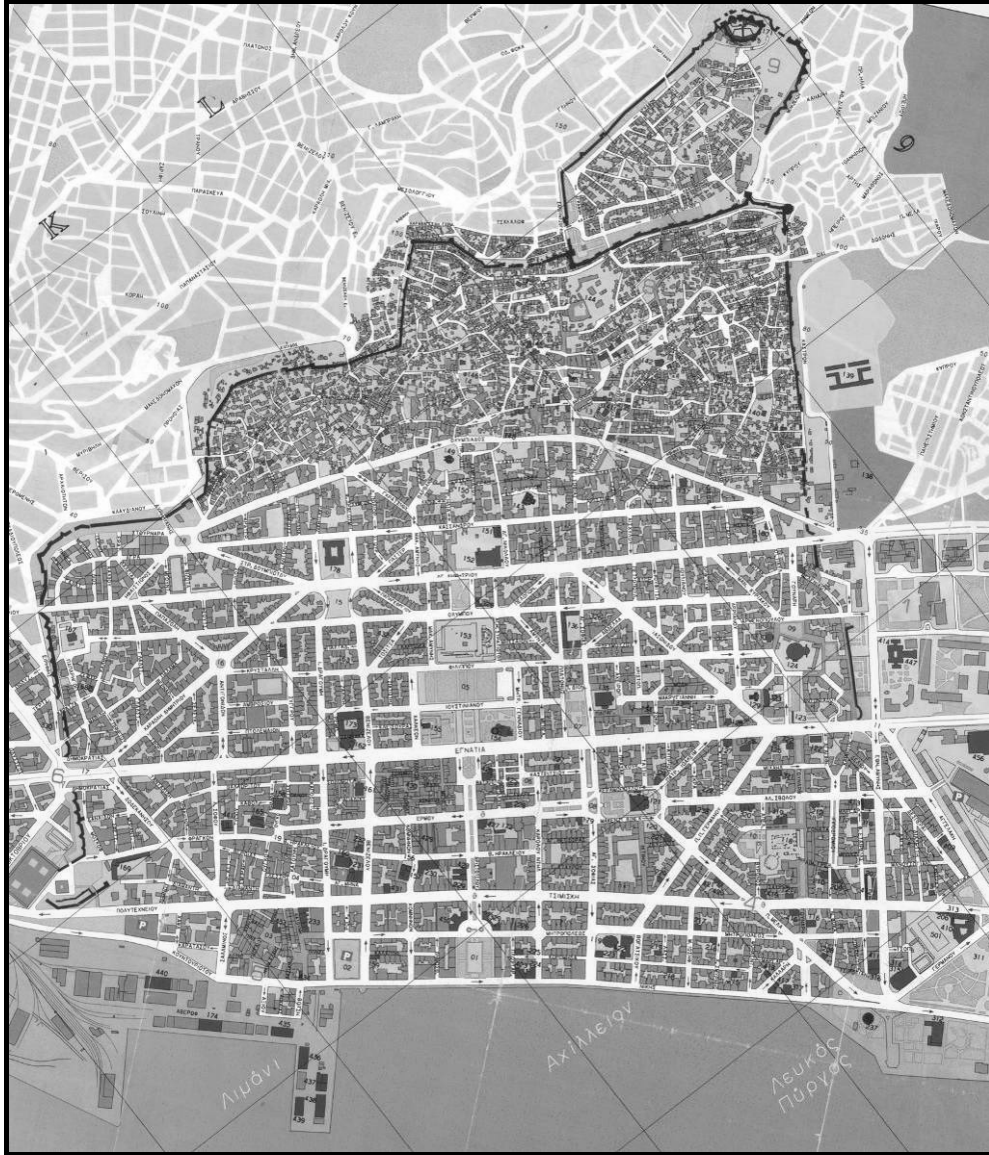
Kent Osmanlı idaresinde kalacağı beş yüzyıl için Selanik adını alır. Selanik'in Bizans karakterini koruyan dokusuna camiler, sinagoglar, mevlevihaneler, hamamlar ve kervansaraylar eklenmeye başlanır. 18. yüzyılın başında Balkanlar'da önemli bir kavşak olma özelliğini yeniden kazanan kentte ticari faaliyetler önem kazanır.

Şekil 3.11 1700 yılında Selanik, Dapper'in Litografyası (Yerolympos Arşivi)

Selanik tarihi boyunca pek çok kültürün bir araya geldiği bir kent olma özelliğini korumuştur. 1519 yılında kentin 29.000 olan nüfusunun yarısını Yahudiler oluşturmaktadır. 17 yüzyıl sonu 18. yüzyıl başında nüfusun mekansal dağılımı dengelenmiştir. 19. yüzyıl başlarında kent nüfusunun 60.000 olan nüfusunun etnik kompozisyonu; 30.000 Türk, 16.000 Rum, 12.000 Yahudi ve 2000 Batı Avrupalı şeklindedir. Demiryolu kente 1888 yılında ulaşır, modern liman ise 1896–1904 yılları arasında kurulur. 1906 yılında Türk nüfus kentin üst yamaç kesimlerinde yerleşmişken Yahudi nüfus kentin güney merkezinde ve güneybatı kesimlerinde, özellikle denize yakın kesimlerde yerleşmiş durumdadır. Merkezin bir kısmı ve güney doğu bölgesin Rumlara ait olup limana yakın güney doğu bölgesi Batı Avrupalı nüfus tarafından, özellikle Fransızlarca kullanılmaktaydı. 1913 yılında Osmanlı idaresinden çıkan kentte 157,889 kişilik nüfusun 61.438’u Yahudi, 45.867’si Türk, 39.956’sı Rum, 6263’ü Bulgar ve 4364’ü diğer etnik gruplardan oluşmaktadır. (Lagopoulos, 2005)

1912 yılında Birinci Balkan Savaşı’nda Yunanlıların eline geçen Selanik, 1915 yılında müttefikler tarafından Bulgaristan’a karşı bir üs olarak kullanılmak üzere işgal edilir Eleftherios Venizelos hükümeti kurulur. 1917 yılında meydana gelen büyük yangın kentin nüfusunun dörtte birinin evsiz kalmasına neden oldu. Venizelos tümüyle modern bir kent planlanmadan kent merkezindeki yeniden yapılaşmayı yasakladı. Bir kaç yıl içinde Fransız Mimar ve arkeolog Ernest Hebrard tarafından yapılan kent planı Selanik’teki doğu izlerini tümüyle silerek bir Avrupa kenti yaratmayı hedefliyordu.

Şekil 3.12 Selanik kent planı (Yerolympos arşivi)

Bu yangının sonuçlarından bir diğeri de kentin Musevi nüfusunun, mahalleleri yangınla birlikte yok olunca kentten göç etmeleridir. Bunlardan pek çoğu Filistin'e, bir kısmı Paris'e bir kısmı da Amerika'ya gitmişlerdir. Bu nüfusun yerini ise 1924 yılındaki mübadele ile Türkiye'den göç eden Rumlar almış, nüfusun artışı kaçınılmaz olmuştur.

1941 yılında Nazi güçleri tarafından işgal edilen Selanik üç yıl boyunca işgal altında kalır. Kent müttefiklerin bombalarına maruz kalmış, neredeyse tüm Yahudi nüfus Naziler tarafından öldürülmüştür. Savaş sonrasında kent hızlı bir biçimde tekrar toparlanmış ve bu tarihten itibaren de yoğun nüfus artışı, planlama eksikliği gibi nedenlerle trafik ve bölgesel

problemleriyle günümüze kadar gelmiştir. 1978 yılında geçirdiği büyük depremde Bizans anıtları ve surların da içinde bulunduğu pek çok binada hasarlar meydana gelmiştir. (Vacalopoulos, 1972)

Selanik'te bulunan erken Hıristiyanlık ve Bizans anıtları 1988 yılında UNESCO tarafından dünya mirası listesine alınmıştır.

Şekil 3.13 Selanik, Beyaz Kule

3.3.1.2 Selanik'te Sur ve Kent İlişkisi

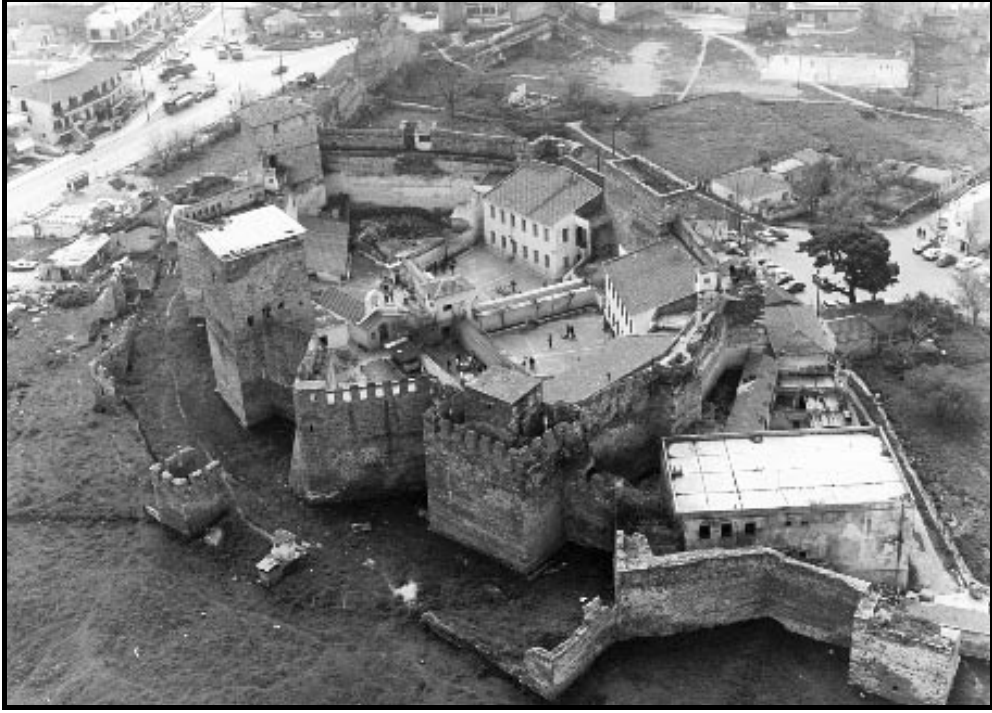

Şekil 3.14 Selanik Hava Fotoğrafı (Google Earth)

Şekil 3.15 Selanik (2006)

Selanik'te eski ve yeni kenti ayıran ve günümüzde de ayakta olan kent surlarının inşası tıpkı İstanbul Kara Surlarında olduğu gibi 4. yüzyılda Theodosius dönemine dayanmaktadır. Surlar, eski kenti karadan çevrelemektedir. Yunanca da Ano Poli adı verilen eski kentin tepe noktasını bir kale oluşturmaktadır. Heptapyrgion (Yedikule) aynı zamanda kale surlarının da köşesini oluşturmaktadır.

Şekil 3.16 Yedikule, Selanik

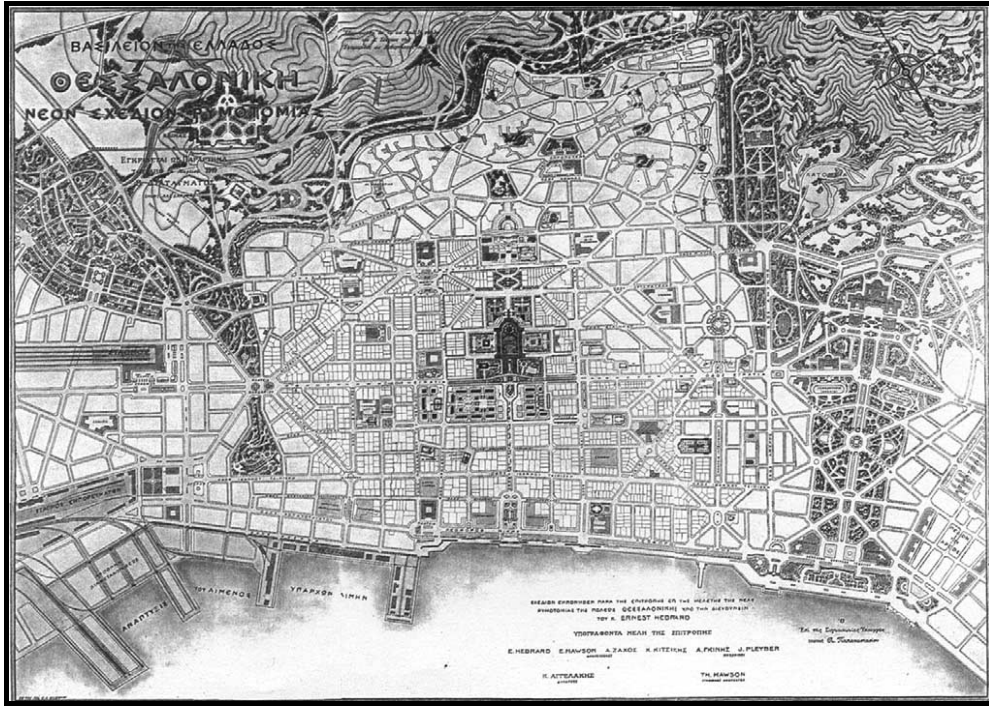
Şekil 3.17 Yedikule, Selanik (2006)

Bölgenin dördüncü kenarını oluşturan deniz çizgisinde bulunan surlar ise 1869 yılında yıkılmıştır. Deniz surlarının yıkımı kentte ortaçağ şehir kavramının sonuna ve modern bir liman kentinin başlangıcına işaret eder, Surlarının bir bölümünden kurtulan Selanik bundan böyle etraflarındaki surlardan uzun süre önce kurtulmuş olan Batı kentleri gibi periferiye doğru serbestçe uzanabilecektir. Surların yıkımı aynı zamanda sur içi eski şehir ile şehir dışında oluşmakta olan ilk mahalleler arasında geçiş imkanları da sunmaktadır. (Anastassiadou, 1998) Sur yıkımlarından bir diğeri ise II. Abdülhamit döneminde kentin doğu sınırını oluşturan surların yıkımı ve Hamidiye adı verilen bulvarın açılması ile gerçekleşir. Özellikle sur dışında oluşan yeni mahallelere örnek teşkil etmesi amacıyla bu bulvarın sur içi sınırını oluşturan tarafında padişah tarafından yeni binalar yaptırılmıştır. (Yerolympos, 1996)

Şekil 3.18 Hamidiye Bulvarı, Selanik (Yerolympos Arşivi)

Kentin Yunanistan egemenliğine geçmesinden beş yıl sonra 1917 yılındaki büyük yangında sur içinde kentin merkezinde ve güneydoğu bölgesinde 100 hektardan daha büyük bir bölgenin tamamen kül olması kentte bulunan 9500 kadar yapının yıkılması ve 70.000 kişinin evsiz kalması ile sonuçlanır. Fransız şehirci Ernest Hebrard'ın planlaması ile kentin günümüzdeki dokusu oluşur. (Lagopoulos, 2005) Kent planında eski kent ve yeni yapılaşmanın izleri kolayca okunabilmektedir.

Şekil 3.19 Hebrard'ın Selanik Planı (Yerolympos, 1996)

1922 yılında gerçekleşen Türk-Yunan Mübadelesinde kente gelen mübadillere yerleşebilecekleri bölgeler olarak kentin sur içi bölgesi, özellikle de Ano Poli gösterilir. O dönemde tüm varlıklarını Türkiye’de bırakarak gelen mübadiller yaşam şartlarının zorluğu nedeniyle mümkün olduğunca az malzeme kullanarak konutlarını inşa etmek ister. Bunun en kolay görünen yollarından biri de zaten ayakta olan sur duvarının konutlarının bir duvarını oluşturacak şekilde kullanılması ve surlara sırtını dayayan yapıların inşa edilmesi olur. O dönemde yerel yönetimin de buna göz yumması ile Türkiye’den gelen Rumlar sur içi mahallelerini oluştururlar. (Yerolympos, 1996)

Şekil 3.20 Sur içinde mübadillere ait konutlar (Yerolympos Arşivi)

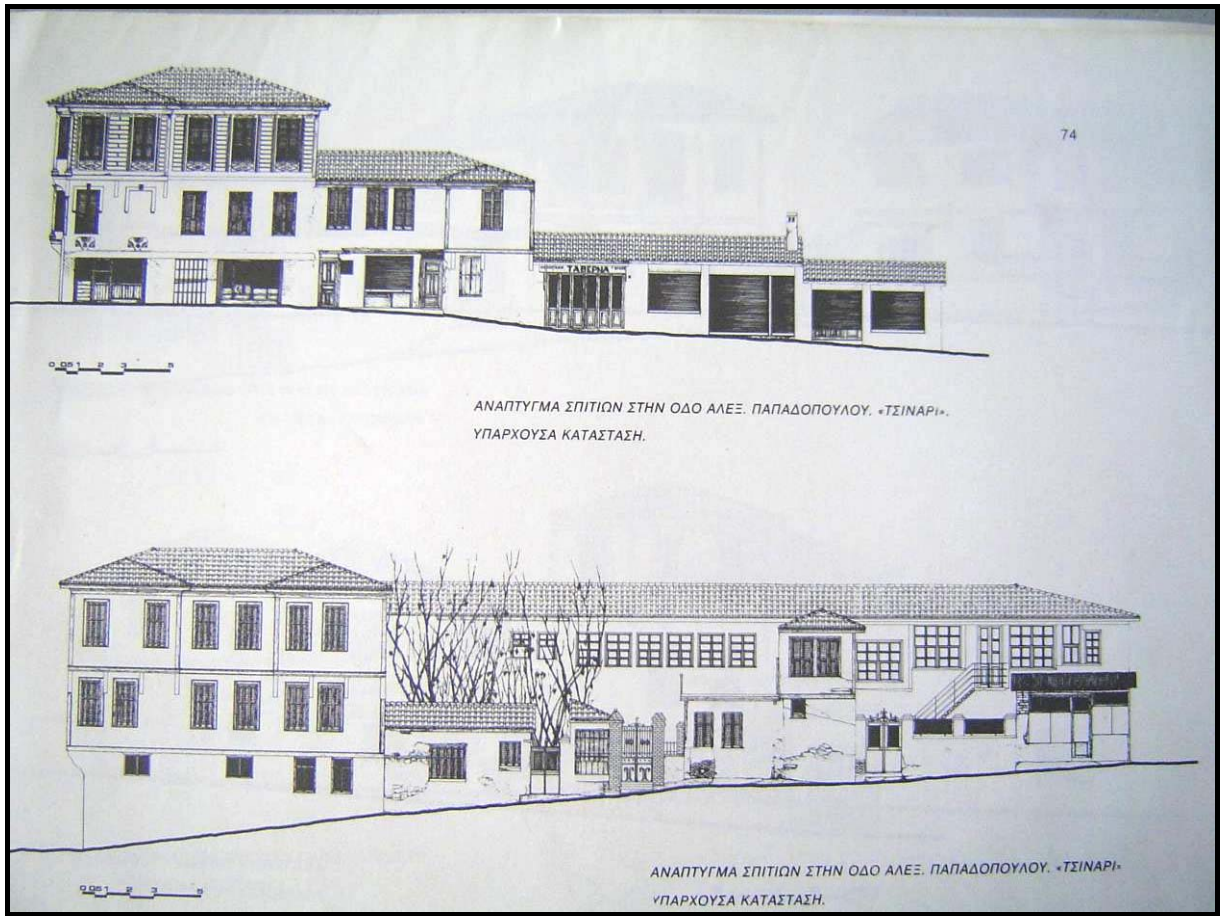

Şekil 3.21 Selanik, surların bitişik binalarca kullanımı (2006)

Şekil 3.22 Selanik, surlara bitişik inşa edilen konutlar (2006)

1978 yılında Prof. Nikolaos Moutsopoulos'un başkanlığını yaptığı bir ekip sur içi mahallelerdeki kent dokusunun iyileştirilmesi ve harap durumdaki binaların yenilenmesi için projeler geliştirirler. 120 kadar yapı adasını kapsayan bu projelerden sadece 25 ada üzerindeki gerçeştirilir. Ancak bu uygulama kent dokusunu iyileştirmek yerine dokunun geri dönülemez bir biçimde yok olmasına neden olur. (Yerolympos, 1996)

Şekil 3.23 Selanik, Ano Poli Planlaması, Cephe önerileri (Moutsopoulos, 1978)

Şekil 3.24 Selanik, Ano Poli Planlaması (Moutsopoulos, 1978)

Şekil 3.25 Eski kent'te Moutsopulos tarafından tasarlanan yeni yapı adaları, 2006

1990'lı yılların başında ise özellikle sur çevrelerinde yer alan yapıların temizlenerek surların ortaya çıkarılması ve görülebilir gezilebilir hale gelmesi gündeme gelir.

Şekil 3.26 Selanik Sur kalıntıları ve çevre düzenlemesi (2006)

Bu uygulama kale içinden başlatılarak sur içinde güneye doğru mübadillerin konutlarını da içine alacak biçimde genişlemeye başladığında Selanik üniversitesi öğretim üyelerinin girişimi ile Selanik Belediyesine karşı dava açılır. Gerekçe olarak da yıkılması öngörülen bu konutların da tarihin bir parçası sayıldığı ve belge niteliği taşıdığı konusu gündeme getirilir. Bunun üzerine belediye uygulamayı durdursa da günümüzde halen söz konusu konutların dönem dönem yıkıldığı gözlemlenmektedir.

Şekil 3.27 Selanik'in Akropolis'den görünüşü, kent içinde sur izleri (2006)

3.3.2 Verona

3.3.2.1 Verona Kent Tarihi

Kuzey İtalya'nın Venedik bölgesinde Adige nehrinin keskin dönüşlerinden birinde yer alan Verona kentinin kökleri tartışmalıdır. Bazı teorilere göre buradaki ilk yerleşimler Demir Çağına dayanmaktadır ve izleri dağın nehre yönelen eteklerinde bulunmuştur

Verona ve eski Roma arasındaki ilişki daha çok dostluk ve ittifaka dayanmaktadır. B.Ö. 1. yüzyılda kent yaşayanları işgalcilere karşı Roma ile birlikte savaşmışlardır. Kentin önemi özellikle bölgedeki Adige nehrine hakim bir noktada bulunan kale ile birlikte artmıştır.

Verona MÖ. 89 yılında bir Roman kolonisi, MÖ. 49 yılında "municipium" olur, MS. 59 yılında da hükümetin tanıdığı imtiyazları kazanır. Bu dönemde var olan kalenin yerini su kemeri olarak da görev yapan iki köprü alır. Kentte aynı zamanda günümüzde Piazza delle Erbe'den çok da uzak olmayan bir forum ve surların dışında ünlü Arena bulunmaktadır. Kentin stratejik önemi dört ana yolun kesiştiği bir kavşakta bulunmasından kaynaklanmaktadır. Bunlar Torino'yu Aquileia'ya bağlayan Via Gallica, Modena'yı

Almanya'ya bağlayan Via Claudia Augusta, Liguria'yı Illyria'ya bağlayan Via Postumia ve kenti Ostiglia'ya bağlayan Vicum Veronensis'dir.

Kuzey İtalya'da ki bu konumundan dolayı Verona Roma iç savaşlarında da önemli rol oynamıştır. Bu sürekli savaş hali imparatorların kentte konaklamalarını ve 265 yılında imparator Gallienus'un surları Arena'yı da içine alacak biçimde genişletmesini gerektirmiştir.

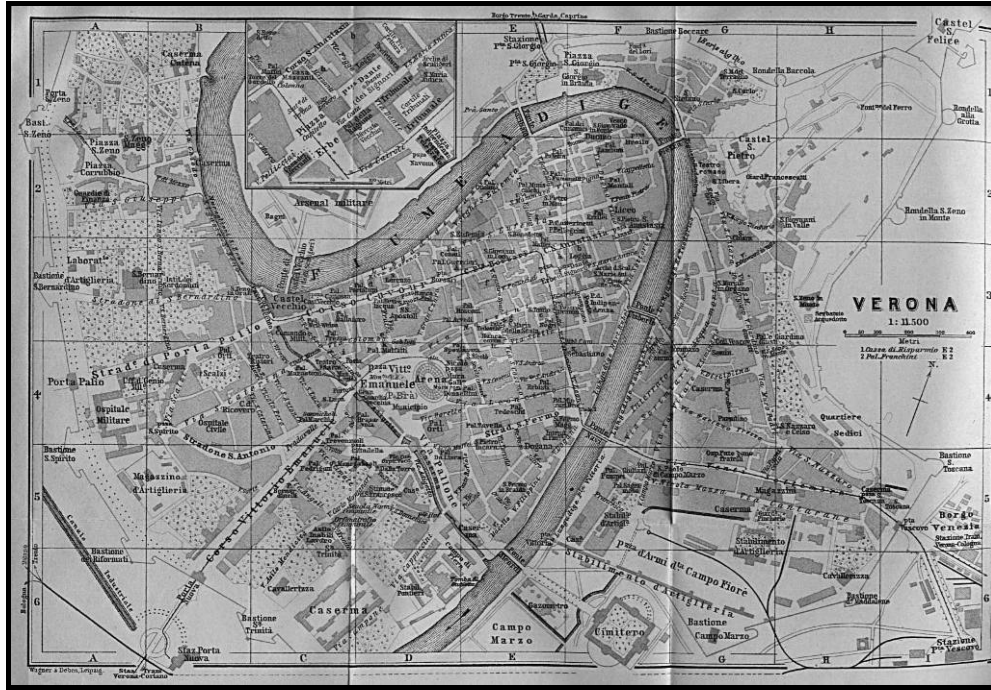
İlk yüzyıllar içinde Verona yavaş bir biçimde Hıristiyanlığın etkisi altına girer. 5. yüzyılda kent Dalmaçya yönünden gelen Vizigot saldırısına uğrar ancak işgale izin vermez, yine aynı yüzyılda Hun imparatoru Atilla'nın kenti ele geçirme çabaları sonuç vermez.

Batı Roma İmparatorluğunun düşüşünden sonra Verona Doğu Roma imparatorluğunun ve Ostrogotların saldırılarına uzun süre dayanamaz ve Theodoric tarafından ele geçirilir. Bu savaşın sonunda Verona'da Gotların egemenliği başlar. Theodoric burada kendi sarayını inşa eder. Tüm Gotik Savaş süresince Verona Gotların elinde kalır.

Lombardiyalıların yönetiminde de önemini koruyan kent 774 yılında Charlemagne'in eline geçer. 12. yüzyılda bağımsız bir komün olan kent, papalık yanlısı Guelfolarla imparatorluk yanlısı Ghibellinolar arasındaki mücadelede Guelfoların yanında yer alarak çatışmalardan olumsuz yönde etkilenir. III. Ezzelino da Romano'nun podesta yani Ortaçağ'da kuzey ve orta İtalya kentlerinde yürütme ve yargı güçlerini elinde bulunduran en yüksek görevli olarak görev yaptığı 1126-59 yılları arasında karışıklıkların azalması ile yeniden gelişmeye başlar. I. Mastino della Scala'nın 1260 yılında podesta olmasıyla başa geçen Scaliger ailesinin yönetiminde kent hızla zenginleşir.

1387'de Visconti tarafından ele geçirilen Verona, 1405 yılında Venedik'e bağlanır. Venedik egemenliği kentin imparator I. Maximillian işgali altında kaldığı 1509-17 dönemi dışında 1797'ye kadar sürer.

1797 yılındaki Campo Formio anlaşması ile Napoleon Verona'yı Avusturya'ya bırakır. 1866 yılında İtalya'ya bağlanan kent, II. Dünya savaşında büyük hasar görür ve kapsamlı bir onarımdan geçirilir.

Şekil 3.28 1913 yılında Verona

3.3.2.2 Verona'da Sur ve Kent İlişkisi

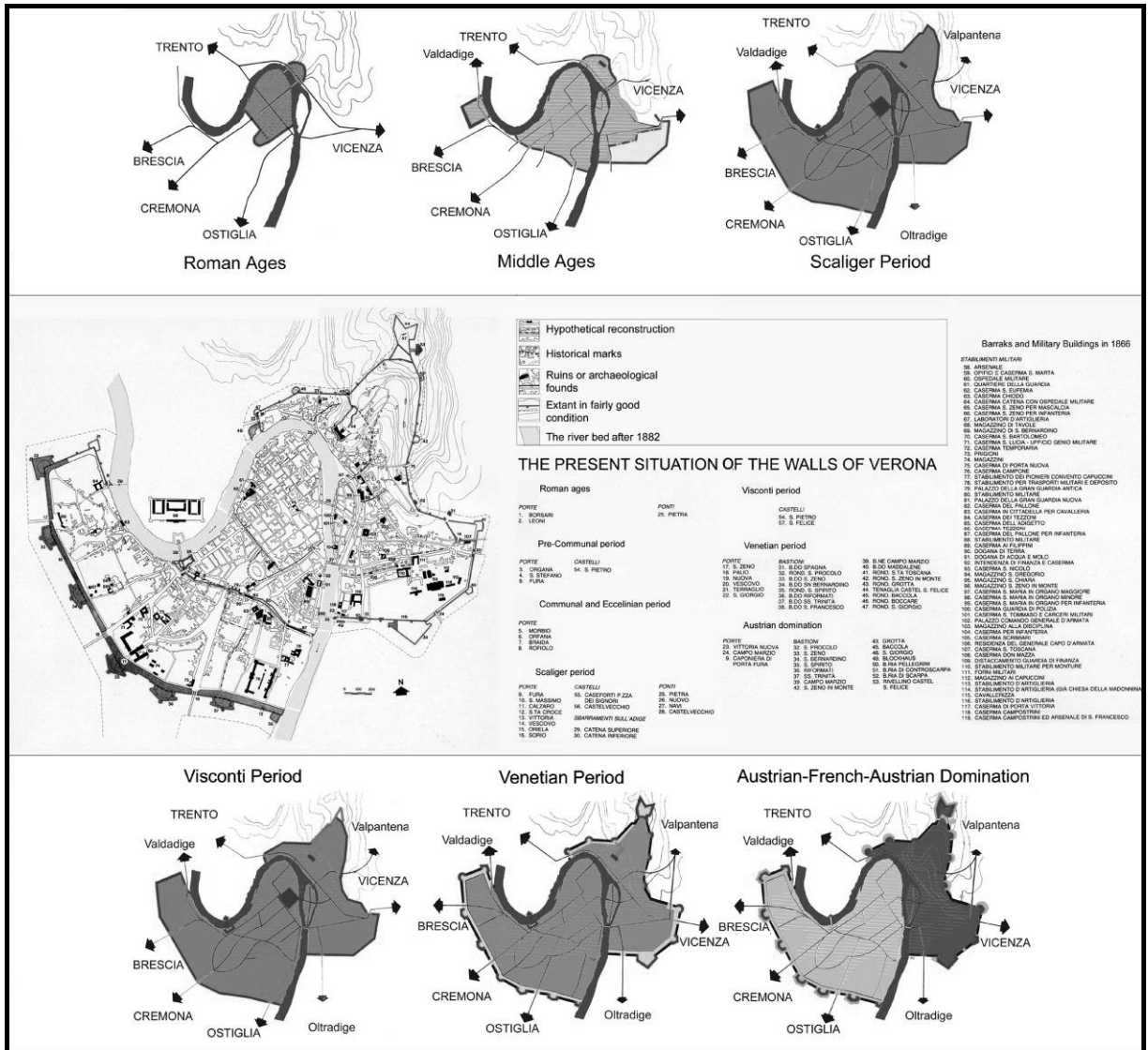
Verona'nın savunma sistemi sadece bölgedeki konumu ve çeşitli çağlara uzanan tarihi ile değil çevreye hakim konumu ile de geniş ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Surların büyük kısmı devlete (halen orduya) veya kamu kurumlarına, küçük bir kısma da şahsa ait bölgelerdir. Bu nedenle surların korunması veya rehabilitasyonu ya da çevrelerinin yeniden canlandırılması için kararların alınması oldukça zordur. (Perbellini, 2005)

Şekil 3.29 Verona Hava Fotoğrafı (Google Earth)

Ortaçağın geç dönemlerinde kent nehrin batısında kalan tepelere doğru ve güneydoğuya yayılmış her iki yeni yerleşim bölgesi de 11. ve 12. yüzyıllarda inşa edilen surlar tarafından korunmuştur. Yalnızca 14. yüzyılda Cangrande della Scala'nın kenti kendi derebeyliğinin başkenti yapma planına uygun olarak Verona'nın savunma yapıları nehrin her iki yanına doğru geniş tepelik alanlar dahil toplam çevresi on iki km olmak üzere genişletilmiş ve homojen hale getirilmiştir.

Bu çevre kenti altı yüzyıldan uzun bir süre tanımlamıştır. Bu dönemde Venedik hakimiyeti altında olan kentin savunma yapılarına tophaneler, yuvarlak ve beşgen planlı burçlar eklenmiştir. Avusturya işgali altındayken kent Quadrilateral adı verilen ve savunma altında bulunan bölgenin merkez kalesi haline gelmiştir. Bu yeni savunma sistemi kent merkezinden 15 km ötede kenti çevreleyen, 45 ayrı kaleden oluşan ve askeri iletişim hatlarına bağlı bir ağın inşa edilmesini gerektirmiştir. Aynı zamanda kenti çevreleyen Napolyon tarafından yerle bir edilen tüm burçlar da modern bir biçimde yeniden yapılmıştır.

Şekil 3.30 Verona kent surların tarih içinde gelişimi (Perbellini, 2005)

Günümüzde kentin ekonomik yaşamının en önemli kaynağı turizmdir. 2004 yılında kente giriş yapan İtalyan ve yabancı turist sayısı 1.356.985'tir. Oysa kentin surlar içinde kalan tarihi bölgesinde yaşayan insan sayısı 31.235'tir. Özellikle Haziran'dan Eylül'e kadar süren opera sezonunda, Arena'daki Roma amfi tiyatrosunda haftada bir kaç kez her defasında 14.000 kişinin izlediği opera gösterileri sırasında kent merkezinde park ve diğer servisler konusunda pek çok sorun yaşanmaktadır.

Pek çok durumda yoğun trafik yükü getiren aktiviteleri kent surlarının dışına daha açık alanlara taşımak daha uygun olabileceken bu aktivitelerin hem tarihi kentin sağladığı özelliklerle beslendiği, hem de oradaki yaşam kalitesini arttırdığı göz önünde

bulundurulduğuna kent merkezinden uzaklaşmanın bir çözüm olmadığı bir gerçektir. (Perbellini, 2005) Kent surlarla sınırlı bir mekan olması nedeniyle trafik konusunda bir takım sıkıntılar doğurmaktadır. Bambaşka taşıma araçları için tasarlanan sur kapılarının kent dışına çıkışta yarattığı problemler nedeniyle Verona’da da geniş sur yüzeyleri yıkılmıştır. Park alanları konusundaki sıkıntılar da hendek alanlarının bu amaçla kullanılması sonucunu doğurmaktadır. Sur içi bölgesine motorlu araçların girişini yasaklamak mantıklı görünmekle birlikte günlük hayatın en önemli elemanlarından birini kent yaşamından uzaklaştırmak anlamına gelmektedir. Sur dışında otopark alanlarının, sur içinde de kusursuz işleyen bir toplu taşıma ağının tasarlanması gerekir –ki bu da oldukça problemlidir.

Şekil 3.31 Porta Nuova Kapısı ve burçlar, Verona (Perbellini, 2005)

Verona günümüzde henüz tarihi mirasının kullanımı veya yeniden kullanımı konusunda etkili bir strateji geliştirmemiştir. Uygulamalar düzensiz, pek çok konu netliğe kavuşmamış durumdadır. Bu nedenle belediyenin de turistlerine sunabileceği bir plan yoktur. Savunma ağının büyük bir kısmı kamuya açık değildir. Bazı bölümleri ise spor gibi aktiviteler için kurumlara kiralanmış durumdadır. UNESCO’nun koruma planı hala uygulanmakta olmakla birlikte tanımlanmış değildir.

Yine de bir “Surlar Parkı” ve yeşil koruma bandı surların iç ve dış kısımlarında tasarlanmaktadır.

Şekil 3.32 Verona'da sur izleri ve yeşil alanlar (Perbellini, 2005)

Kuleler, burçlar, kapı, tophane ve kaleler gibi özel alanların restorasyon ve güvenliği denetim altında olmak üzere şahıs kullanımına bırakılması bu anıtların daha iyi şartlarda yaşamasını sağlamaktadır. Verona'da var olan günümüz mimari kültürü, geçmiş yıllarda sıklıkla gerçekleşen, tarihin manipülasyonuna ve tarihi binaların stilistik kamuflajına izin vermemektedir.

4. ANALİZ YÖNTEMİ

4.1 Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Stratejileri

Tarihi çevrelerin yeniden değerlendirilmesi konusu bir yandan fiziksel dokunun yenilenmesini, diğer yandan da bina ve mekanların aktif ekonomik kullanımı ile yakından ilgilidir. Buna göre sözü edilen çevrelerin hem fiziksel hem de ekonomik açıdan yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Her iki perspektifin de birbirini dengeleyeceği açıktır. Fiziksel açıdan bir yenilemenin kısa vadede olumlu mekanlar yaratabilmekte, ancak bu olumlu yönlerin sürdürülebilmesi için bölgenin ekonomik açıda kendi ayakları üzerinde durabilmesi, kendi bakımını ve konfor şartlarını finanse etmesi şarttır. Başka bir deyişle ekonomik tabanı yeniden yapılandıracak, iyileştirme ve fonksiyonel çeşitliliği destekleyecek stratejilerin tarihi çevrelerin yeniden değerlendirilmeler sürecinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Tiesdell vd'e göre (1996) tarihi çevrelerin üç ana niteliğinin altının çizilmesi gerekmektedir; mekanın vasıfları, eskime ve gelişme baskısının yoğunluğu. Başarılı yeniden değerlendirme örnekleri, etkili organizasyonel, yasal, mali, finansal araçların kullanılmasının yanı sıra, yukarıda sözü geçen bağlamsal vasıfların analitik aşama sırasında doğru biçimde tanımlanmasının, yeniden değerlendirme için uygun stratejik yaklaşımların belirlenmesinde önemli rol oynadığını göstermektedir. (Doratlı, 2000).

Mekanın Vasıfları

Tarihi bir çevre kimliğini tanımlayacak bek çok farklı nitelik gösterebilmekte ve bu anlamı binalarına, sokaklarına, meydanlarına ve insanlarına yükleyebilmektedir. Geleneksel kentlerde kent merkezleri iyi tanımlanmış kent dokusu, mimari açıdan benzersizlik, düzen ve görsel süreklilik gibi olumlu nitelikler taşımaktadır. Bu çevreler

- Kültürel kimlik değeri (zaman, gelenek, süreklilik, politik ve milli değerler)
- Nadirlik değeri (tipoloji, form, yapım dönemi, çevredeki binaların tasarımı)
- Kaynak değeri (var olan bir konut stoku olma, ekonomik değer)

Gibi niteliklere sahip olabilmektedirler.

Eskime

Pek çok tarihi çevrenin başa çıkmak zorunda olduğu bozulma, zayıflama sürecinin altında yatan ana kavram eskimedir. Eskime Lichtfield'e göre (1988), dokunun sağladıkları ve güncel

ihtiyaçlar arasındaki çelişkidir. Buna göre eskime tarihi kentlerin problemlerinin çoğunun dayandığı bir süreç olarak görülebilir. Bir tarihi çevre çeşitli eskime türlerini barındırabilir.

- Fiziksel – strüktürel eskime (zaman, iklim, yer hareketleri, trafik vibrasyonu, zayıf altyapı)
- Fonksiyonel eskime (tasarımı ve içeriği nedeniyle güncel ihtiyaçlara ve potansiyel kullanıcıya cevap verememe)
- Konumsal eskime (yapıldığı dönemde kullanıcıların kolayca ulaşabileceği bir konumda tasarlanıp günümüzde bu özelliğini yitirmiş olma, kullanıcı değişimi – sosyal kompozisyonun değişimi, toprak ve gayrimenkul değerleri, kira oranları, dolu-boş oranlarında değişim, uygunsuz kullanımlar, kullanıcı tipi ve niceliğinin değişimi)
- İmaj eskimesi (yapı veya bölgenin algısına ilişkin eskime, trafik sirkülasyonunun rahatsızlık vermesi, gürültü, koku, eski dokuda vibrasyon dolayısıyla çevrenin çekiciliğini kaybetmesi) (Doratlı, 2004)
- Resmi-yasal eskime (fiziksel ve fonksiyonel boyutlara bağlı olarak yapılan kısıtlamalar, örneğin bölgenin koruma bölgesi ilan edilmesi, finansal desteğin eksikliği dolayısıyla bina sahiplerinin gerekli bakımı yapmaması)

Gelişme baskısının yoğunluğu

Gelişme baskısının yoğunluğu fiziksel değişime neden olan faktörlerden biri olarak ele alınabilir ve eskime ile sıkı ilişki içindedir. Fiziksel ve fonksiyonel eskimeye ek olarak ekonomik baskının artması ve bölgede gelişimin beklentilere cevap verecek biçimde hızlı olmaması tarihi çevrenin kentin yeni gelişen bölgeleri ile yarışmasına engel olmaktadır. Bu nedenle bu bölgeleri terk eden kullanıcılar dokunun daha fazla eskimesine neden olmaktadır. “Bazı tarihi bölgeler strüktürel ve çevresel bozulma etkisi altındadır. Bu bozulmalara özellikle sanayiden zanaatkar atölyelerine kadar uzanan bir yelpazedeki ekonomik hareketliliğin neden olduğu gözlemlenmektedir. Kentin genellikle merkezinde ve en değerli noktaları durumunda olan tarihi çevrelerde yeni ekonomik aktivitelerin bu bölgeye yüklenmesi ise yapısal ve altyapısal bozulmayı hızlandırmakta veya ekonomik baskı, yeni teknolojik gelişmeler, değerli alanların tüm potansiyeliyle kullanılabilmesi için eski yapıların yıkımına kadar varmaktadır. Bu noktada büyüyen kenti ne sınırlama ne de koruma işlevini yerine getiremeyen Paris kenti surlarının yıkılması örnek verilebilir.

Önceki bölümlerde de değinildiği gibi tarihi kentsel alanların koruma ve yeniden değerlendirmesi günümüzde kültürel mirasın korunması açısından en önemli kriterlerden biri

haline gelmiştir. Tarihi çevrelerde için plan ve politikaların geliştirilmesi konusunda klasik ve stratejik olmak üzere iki ana yaklaşımdan bahsedilebilir. Tarihi çevrelerin kimliklerinin ve özgün yapılarının sürekliliği düşünüldüğünde bu konuda stratejik yaklaşımın kaçınılmaz olduğu bir gerçektir.

Stratejik planlama bir organizasyonun ne olduğu ve neyi neden yaptığı konularında yol gösteren ve bu başlıkları şekillendiren karar ve faaliyetler üretmek için yapılan disiplinli bir çalışmadır. Stratejik planlama kent plancıları, korumacılar gibi liderlere ve karar verme mekanizmalarına yardımcı olmak için tasarlanmış bir modeldir. Bu tür planlama özellikle özel sektörde kuruluşlara uzun dönem vizyon ve amaçlar ve bu amaçları gerçekleştirmek için kısa dönemli hareket planları sağlamak üzere kullanılmaktadır. Strateji aslında hedefe ulaşmak için gerekli plan anlamına gelse de herhangi bir plan olarak değerlendirmemek gerekir. Strateji kavramı, hedeflere ulaşabilmek için dayanıklılık ve zayıflıkların analizi ve çevrenin neler sunabileceğinin (fırsatlar ve tehditler gibi) belirlenmesine dayanır.

Stratejilerin geliştirilmesi günümüzde sadece iş dünyasında değil, çevrenin hızla değişmesine bağlı olarak pek çok başka alanda da daha önce olmadığı kadar popüler hale gelmiştir. Kent planlama, kentsel tasarım, mimari ve koruma planlaması da stratejik planlamanın kullanıldığı alanlardan birkaçıdır.

Strateji geliştirmenin önemi özellikle “Gelecek için nasıl hazırlanabiliriz?” ve “Nasıl rekabet edebiliriz?” sorularına dayanmaktadır. Bu sorular ilk bakışta iş dünyasında kullanılan stratejik planlama yöntemleri için düşünülmüş gibi de dursa, bu tür bir felsefe yapılan koruma ve yeniden değerlendirme çalışmalarının başarı şansını arttıracaktır. Öncelikle bu çalışma ve sonuçlarının nasıl sürdürülebilirlik ilkesine dayanabileceği, nasıl uzun soluklu sonuçlar getirebileceğini düşünmek kaçınılmazdır. Koruma ve yeniden değerlendirme çalışmaları aslında “geçmişin geleceğini planlamaktır”. (Doratlı v.d., 2004) Bu nedenle koruma ve yeniden değerlendirme çalışmalarının amacı mekanın geleceğe hazırlanması, değerinden kaybetmeden gelecek kuşaklara aktarılmasıdır. Öte yandan yapılan çalışmalar öyle bir sonuç getirmelidir ki kentin bu alanı özgün ve ilgi çekici hale gelsin, kentin diğer alanlarıyla rekabet edebilsin. Bunun nasıl elde edilebileceği de ilgili stratejilerin geliştirilmesine bağlıdır. Bu stratejiler o çevrenin sadece korunmasından öte, fiziksel, fonksiyonel, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda pek çok faktörün bir araya geldiği, eskimenin bir tehdit olmadığı çözümler üretmek anlamına gelmektedir. Binaların tescillenmesi veya bir bölgenin sit alanı

ilan edilmesi, ilk etapta sadece o binaların yıkılmasını engellemekte, alana dikkatleri çekmektedir. Ancak geleceğe dönük çözümler elde edilebilmesi için bundan fazlasına ihtiyaç vardır. Koruma anlamında bir stratejiden söz edilemez. Koruma planları ise planın yapıldığı bölgenin nasıl ele alındığına bağlı olarak stratejik veya işlevsel olarak adlandırılabilir. Günümüzde koruma planları belli ana başlıklar çerçevesinde, birbirine benzer hatta bazen taklit eder biçimde ele alındığı ve bölgeni özgün karakteri, dinamizmi gerekli biçimde değerlendirilmediği sürece stratejik bir planlamadan söz edilemez.

4.2 Çevre Analizi

Başarılı bir planlama ve tasarım önerileri için en önemli adımlardan biri analiz aşamasıdır. Bu nedenle stratejik bir yaklaşım mutlaka geniş çaplı bir analiz çalışmasına dayanmalıdır.

Bu noktada cevaplanması gereken iki soru bulunmaktadır;

- Analiz edilmesi gereken nedir (Analiz başlıkları)
- Nasıl analiz edilmelidir? (Analiz yöntem, teknik ve araçları)

Bu sorulara verilecek cevaplar ile analiz aşamasının çerçevesi net bir biçimde çizilebilmektedir. Çevre konusunda Analiz başlıkları üç ana bölüme ayrılabilir.

4.2.1 Doğal Çevrenin Analizi

Doğal çevrenin analizi topografik özelliklerin, bitki örtüsü, toprak, flora ve fauna, su ve iklimsel özelliklerin incelenmesini kapsamakta, bu özellikler harita, tablo, grafik ve diyagramlar üzerinde, inceleme ve dokümantasyona dayalı bir biçimde analiz edilmektedir.

4.2.2 İnsan Yapımı (Yapma) Çevrenin Analizi

İnsan yapımı (Yapma) çevrenin analizi, Fiziksel ve fonksiyonel analiz olarak iki alt başlık altında incelenmelidir.

4.2.2.1 Fiziksel Analiz

Çevrenin fiziksel analizi öncelikle mekanın konumsal açıdan tanımlanmasını, daha sonra tarihsel süreç içerisinde fiziksel, sosyal, ekonomik altyapısını ve strüktürünün ortaya konmasını gerektirir. Tarihi gelişim, değişimler, alanın büyümesi ve gerektiğinde alanın morfolojik gelişimi tarihsel analizin içerisinde yer almaktadır. Kentsel doku analizi kentsel

gelişimin biçimi hakkında ipuçları verir. Dolu-boş ilişkileri; sokak dokusu; kalite, karakter ve aktiviteler açısından kentsel mekanlar; yaya yolları, düğüm noktaları, köşeler gibi bölgeyi oluşturan elemanlar; landmarklar ve bölgeler; boş alanlar, arazi veya sokakların boş noktaları; tanımlanmaya veya yeniden tanımlanmaya ihtiyacı olan sokak ve mekanlar kentsel doku hakkında ipuçları verecektir. Yine fiziksel analiz çerçevesinde kapılar, pencereler, çatı tipleri, bina formları, yükseklikleri ve malzemeleri gibi mimari detayları belgeleyen bir mimari değerlendirme çalışmasına ihtiyaç duyulacaktır. Bunların yanı sıra elektrik hatlarını, su ve kanalizasyon hatlarını gösteren teknik altyapı analizi de fiziksel analiz başlığı altında sayılabilir.

4.2.2.2 Fonksiyonel Analiz

Çevrenin fonksiyonel açıdan analizi yaya, otomobil, otobüs gibi tüm varlıkların alandaki hareketini, sirkülasyon, araçların park ve indirme bindirme noktaları açılarından inceler. Bunun yanı sıra alan kullanımının incelenmesi de fonksiyonların ilgili alanlarda zemin ve üst katlardaki kullanım dağılımını göstermektedir.

4.2.3 Sosyo-Ekonomik Çevrenin Analizi

Bu analiz türü, alanda yaşayanların demografik strüktürünü, alanda yaşayan veya alanı kullanan insan profilini; ekonomik aktiviteler ve istihdam dokusunu; var olan kanun ve düzenlemeleri; yerel yönetimler ve devlet politikalarını; resmi ve resmi olmayan koruma faaliyetlerini içermektedir.

Çizelge 4.1 Çevre Analizi (Doratlı v.d., 2004)

Analiz Başlıkları				Teknikler ve Metotlar	Araçlar
Doğal çevrenin analizi	Topografik özellikler			İnceleme Teknikleri	Haritalar Tablolar Grafikler Diyagramlar
	Jeolojik Yapı				
	Çevre – Flora / Fauna				
	Su				
	İklimsel özellikler				
İnsan yapımı (yapma) çevrenin analizi	Fiziksel Analiz	Konum analizi		Doküman araştırması	Haritalar
		Tarihi analiz		Doküman araştırması	Kitaplar haritalar gibi çeşitli dokümanlardan elde edilen bilgiler, tarihi değere sahip bina ve caddelere dair envanter formları
		Kentsel doku analizi	Gelişimin biçimi	Morfolojik analiz	Haritalar, 3D çizimler
			Dolu-boş ilişkisi	Biçim-zemin analizi	Haritalar, sokak silüetleri, eskiz, fotoğraf
			Sokak dokusu; kalite, karakter ve aktivite açısından kentsel mekanlar		
			Bölgenin elemanları; yaya yolları, düğüm noktaları, köşeler, landmarklar, bölgeler gibi	Lynch Analizi	Haritalar Fotoğraflar 3D eskiz çizimleri
			Boş alanlar, arazi veya sokakları boş noktaları, tanımlanmaya veya yeniden tanımlanmaya ihtiyacı olan mekanlar	Kayıp alan analizi	Haritalar, fotoğraflar
		Mimari değerlendirme	Bölge incelemesi	Eskiz, ölçekli çizimler, fotoğraf, bilginin tablolara ve envanter formlarına aktarılması	
	Teknik altyapı	Doküman araştırması	Haritalar ve raporlar		
	Fonksiyonel Analiz	Bölgeye ulaşım, geçirgenlik, trafik sirkülasyonu		Trafik ve ulaşım incelemesi	Haritalar
		Fonksiyonel dağılım		Alan kullanımı incelemesi	Uygun renklendirme ve teknikle sunulmuş haritalar
	Sosyo ekonomik çevrenin analizi	Bölgede yaşayan nüfusun demografik strüktürü			Anket incelemesi ve görüşmeler
Var olan ekonomik aktiviteler ve istihdam dokusu					
Var olan kanunlar ve düzenlemeler			Doküman araştırması	Dokümanlar, kanunlar, düzenlemeler	
Güncel yerel yönetimler ve devlet politikaları					
Resmi ve resmi olmayan koruma faaliyetleri			Anket incelemesi ve görüşmeler	Tablolar, grafikler	

4.3 SWOT Analizi

SWOT yaklaşımı stratejik biçimlenmenin oluşturulmasına iki açıdan yaklaşmaktadır: dış etmenler (çevredeki tehditler ve fırsatlar), ve iç etmenler (yapının güçleri ve zayıflıkları).

SWOT, aşağıdaki İngilizce kelimelerin baş harflerinden oluşturulmuş bir kısaltmadır:

S: Strength (Organizasyonun güçlü/üstün olduğu yönlerinin tespit edilmesi demektir.)

W: Weakness (Organizasyonun güçsüz/zayıf olduğu yönlerin tespit edilmesi demektir.)

O: Opportunity (Organizasyonun sahip olduğu fırsatları ifade etmektedir.)

T: Threat (Organizasyonun karşı karşıya bulunduğu tehdit ve tehlikeleri ifade etmektedir.)

SWOT yöntemi ile bu tehdit, fırsat, güç ve zayıflıklar bir liste veya envanter haline getirilmektedir. Özellikle firmalar bu envanterleri hem o anki iç durum değerlendirmesinin yapılmasına hem de kendi organizasyonları dışındaki pazar yapısının ve rakiplerin durumunun analiz edilmesinde ve bu mevcut durum değerlendirmesi ışığında gelecek için kapasitelerine ve amaçlarına yönelik stratejiler geliştirilmesinde kullanmaktadırlar. Envanterlere işlenmiş olan, organizasyonun güçlü ve zayıf yönleri ve çevrenin getirdiği fırsat ve tehditler arasında eşlemeler yapılmak suretiyle olumlu etmenleri destekleyecek veya olumsuz etmenlere engel olacak çözümlerin bulunmasını hedeflemektedir.

4.3.1 Tarihi Çevrelerde SWOT Analizi Kullanımı

İç ve dış etmenler veya şartlar arasındaki bu net ayırım, söz konusu fiziksel dünya, bir kent, bir bölge veya tarihi bir çevre olduğunda uygulanması zor hale gelmektedir. SWOT analizinde ele alınan dört analiz kategorisinde birbirine geçmeler olacağı şüphesizdir. Zayıf bir nokta daha pozitif bir bakış açısıyla bir fırsat olarak değerlendirilebilir, güçlü bir nokta başka bir açıdan bakıldığında bir zayıflığın çıkış noktası olarak algılanabilir. Ancak bu etmenler çok yönlü bir biçimde ele alınabilirse yine de bu dört ana başlık ilerisi için geliştirilen stratejinin formüle edilmesinde önemli rol oynayacaktır.

SWOT analizi ele alınan bölgenin içinde ve dışında bulunan, projenin başarısını etkileyebilecek veya stratejik kararlar alarak projeyi çevresine bağlayacak bu dominant ve kritik faktörlerin altını çizmeyi hedeflemektedir. Analizin tamamlanması projenin hedef ve amaçlarının sorgulanması için de bir temel oluşturabilmektedir. Bu nedenle SWOT analizi,

tasarımın net bir biçimde tanımlanabilmesini sağlamakta ve tasarım çözümleri için yol göstermektedir.

SWOT sübjektif bir yöntem olarak anılmakla birlikte durum analizine hızla odaklanılmasını sağlamaktadır. Yapılan tüm analizlerin bu dört ana başlık altında toplanması ve bir matris haline getirilmesi tüm olumlu ve olumsuz etkenlerin, kentsel alanın problemlerinin ve potansiyelinin ana başlıklar altında görülebilmesini kolaylaştırmaktadır.

Çizelge 4.2 SWOT matrisi (Cuesta vd. 1999)

	Güçler	Zayıflıklar	Fırsatlar	Tehditler
A. Yapma Çevre Fiziksel özellikler ve estetik kalite	A1	A2	A3	A4
B. Doğal çevre Fauna, flora, hava, su, kirlilik	B1	B2	B3	B4
C. Sosyo ekonomik çevre Politik ve idari durum	C1	C2	C3	C4

Çizelgede de görüldüğü gibi Cuesta'nın hazırladığı matriste analiz edilecek bölgenin ya da kent parçasının özellikleri, yapma çevre alanında fiziksel özellikler ve estetik kalite, doğal çevre alanında fauna, flora, hava su ve kirlilik, son olarak da sosyal ve ekonomik çevre alanında bölgenin politik ve idari durumu üzerine odaklanarak ana başlıklar halinde sunulmaktadır. Doğal ve yapma çevre alanında incelenen değerler içsel durum göstergeleri, sosyal ve ekonomik çevre alanındakiler dışsal durum göstergeleri olarak ele alınmaktadır. Böyle bir matrisin kullanımı bir satırda örneğin doğal çevrenin sunduğu olumlu ve olumsuz göstergelerin ele alınmasına yarayacağı gibi bir kolonda örneğin bölgenin tüm yaklaşımlar için güçlü yönleri üzerinde çalışılmasına olanak sağlamaktadır.

Her ne kadar böyle bir yaklaşım bir çevrenin tasarımına dair ilk adımların atılması ve sürdürülebilir bir yeniden canlandırma için bir temel teşkil etse de tarihi çevreler için yeterince detaylı bir bilgi dökümü oluşturmamaktadır. Etkili stratejilerin bölgenin güçlü yönleri üzerine kurulması, fırsatlardan yararlanması, zayıf yönlerin ortadan kaldırılması ve tehditlerin önüne geçilmesini hedeflemek durumunda olduğundan, stratejik yaklaşımda

yeniden değerlendirmenin üzerinde durduğu mekanın vasıfları, eskime ve gelişme baskısının yoğunluğu gibi kavramların ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda Doratlı v.d. yeniden değerlendirme başlığı altında ele alınan bu üç niteliği SWOT analizine eklemleyerek yenilikçi bir matris yorumlamışlardır. Bu şekilde matris tarihi kentsel çevrelerde ele alınması gerekli bilgileri de içererek daha kapsamlı bir hale gelecektir.

Çizelge 4.3 SWOT matrisinin yeni yorumu (Doratlı v.d., 2004)

		Tarihi Çevredeki Bölgeler
Mekan Vasıfları	Kültürel Kimlik	
	Nadirlik	
	Kaynak	
Fiziksel Eskime (Strüktürel Durum)		
Fonksiyonel Eskime (Doku ve kullanım arasındaki uyumsuzluk)		
Konumsal Eskime	Kullanıcı dokusu	
	Sosyal yapıdaki değişimler	
	Arsa ve gayrimenkul değerleri	
	Kira oranları	
	Boşluk oranları	
	Uygunsuz Kullanımlar	
	Yeni Gelişmeler	
Gelişme Baskısının Yoğunluğu		

Çizelgede de görüldüğü gibi Doratlı, Önal ve Fıslı'nın SWOT analizi yorumu Tiesdell vd'e göre tarihi çevrelerde ele alınması gereken mekanın vasıfları, eskime ve gelişme baskısının yoğunluğu gibi başlıkları o çevrenin bölgeleri bazında ele almaktadır ve ana SWOT analizi tablosuna entegre etmektedir. Bu tabloda amaç Çizelge 4.1 de görülen analiz teknikleri kullanılarak elde edilen sonuç bilgilerinin girilerek güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler başlıkları altında sınıflandırılmasıdır. Böylece çeşitli analiz yöntemleriyle elde edilmiş olan parçalar bir araya getirilerek tarihi çevrenin durumu tüm yönleriyle ele alınabilmektedir. Tarihi çevrelerin yeniden değerlendirilmesinin kentin genel gelişimi ve tasarımı içinde sadece bir başlık olduğu düşünülürse SWOT analizinin daha genel anlamda kent ve ülke çapında genişletilerek özellikle sosyo-politik, ekonomik durum, kentsel çevre tasarımına yönelik kanunlar, yönetmelikler alanlarda uygulanması ve dışsal durum

göstergeleri olarak ele alınması gerekliliği kaçınılmazdır.

Çizelge 4.4 Dışsal durum göstergeleri için SWOT matrisi

Güçlü Yönler	Fırsatlar
Zayıf Yönler	Tehditler

Sözü edilen üç farklı matris ile ele alınan bölgelerde çeşitli bilgi kaynakları sentezlenerek stratejik planlama için anlam ifade edecek sonuçlara götürmektedir. Analiz ile elde edilen veriler strateji kapsamında oluşturulacak hedef ve faaliyetlerin biçimlendirilmesinde kullanılacaktır.

SWOT matrisinin tamamlanması ile birlikte aşağıdaki sorulara cevap aranmalıdır;

- Mekanın güçlü yönleri, tanımlanan fırsatlardan yararlanılabilmesi için ne şekilde kullanılmalıdır?
- Bu güçlü yönler, tanımlanan tehditlerin üstesinden gelinebilmesi için ne şekilde kullanılmalıdır?
- Fırsatlardan yararlanılabilmesi için tanımlanan zayıf yönlerin güçlendirilebilmesi ne şekilde sağlanabilir?
- Tehditlerin üstesinden gelinebilmesi için bu zayıf yönlerin en aza indirilmesi ne şekilde sağlanabilir?

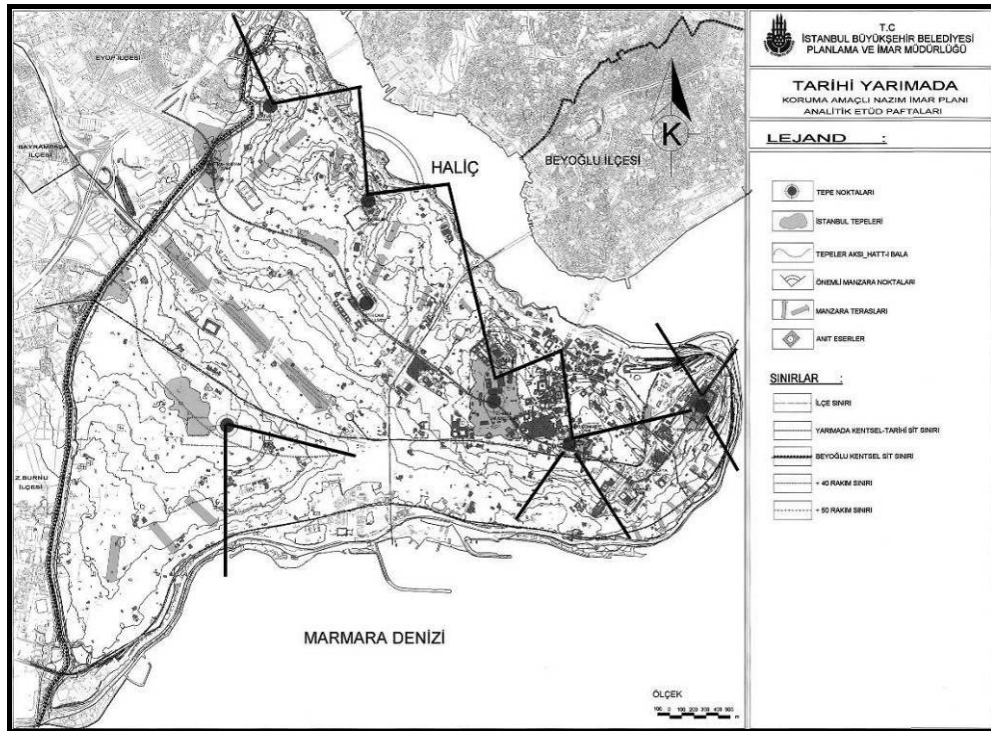
Bu soruların cevaplanabilmesi için analizde ele alınan faktörlerin algılanabilmesinin ancak yoğun bir matrisle çalışılması ile mümkün olduğuna inanılmaktadır. (Doratlı v.d., 2004) Çevrenin yeniden değerlendirilmesi için kurgulanacak stratejinin nötrleştirmeye çalışacağı güçlü yönler ve fırsatlar gibi pozitif girdiler ve zayıf yönler ve tehditler gibi negatif girdiler bu matrislerle düzenlenmekte ve özetlenebilmektedir.

5. ALAN ÇALIŞMASI; İSTANBUL KARA SURLARI VE ÇEVRESİ

5.1 Kara Surları ve Çevresinin Doğal Çevre Analizi

5.1.1 Topografik Yapı

İstanbul, Marmara kıyılarından kuzeye doğru hafif eğimlerle yükselen ve yer yer belirginleşen platolar ve tepeciklerle vurgulanan Trakya-Kocaeli penepleni içinde yer alır. İstanbul ve Beyoğlu platoları ile 100 m dolayına varan bazı yayvan tepeler dışında bu peneplen, düz ve hatta yeknesak bir arazi formu gösterir. Benzer bir doğal yapı, tepelerin biraz daha yüksek ve eğimlerin biraz daha fazla olması dışında, doğu yakası içinde geçerlidir. Bu alan içindeki biçimlenişler I. II. ve III. jeolojik zamanlara ait tektonik hareketlerden kaynaklanmaktadır. Trakya-Kocaeli penepleni İstanbul Boğazı ile ikiye bölünürken bu peneplenin batı kesimini oluşturan İstanbul-Beyoğlu platoları da Haliç ile birbirinden ayrılmış ve gerek Boğaziçi'nin gerekse Haliç'in bu platolarla olan ilişkileri de dik yamaçlarla belirginlik kazanmıştır. Tarihi yarımada'nın topografyası Aksaray Bayrampaşa arasında eski Lykos nehrinin geçtiği vadi ile ayrılan birbirine paralel iki sırt şeklindedir. (Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu, 2003)

Şekil 5.1 Tarihi Yarımada'nın Topografik Yapısı (Koruma Planı Raporu, 2003)

Yarımadadaki en erken yerleşimin nerede olduğunu tespit etmek mümkün olmamakla birlikte, İstanbul'un kıyı düzeni bilhassa yakın tarihlerde büyük çapta değişikliğe uğradığı gibi, şehrin içindeki arazi özellikleri de bütünüyle değişmiştir. Batıdan İstanbul'a gelen ve ilkçağda Lykos olarak adlandırılan Bayrampaşa Deresi burada bir vadinin ortasından akarak Aksaray'dan güneye kıvrılıyor ve buradan Marmara'ya dökülüyordu. Burada deniz kıyısında geniş ve büyük bir liman vardı. Zamanla bu liman dolmuş ve burada İstanbul'un ünlü Langa Bostanları oluşmuştu. Günümüzde bu liman ve girintinin hiçbir izine rastlanmaz. Sadece Marmara Surlarının içeriye doğru yaptığı bir girinti onun varlığına bir işaret olarak sayılabilir. Şehrin kuzeyinden Haliç'e paralel olarak Sarayburnu'na doğru gittikçe alçalan tepecikler sıralanıyordu. Dere yatağının güney tarafında da şimdiki Cerrahpaşa semtinde tek bir tepe vardı. Böylece İstanbul'un ünlü yedi tepesi oluşmuş oluyordu. Kuzeyde Fatih ile Süleymaniye arasında derin bir vadi Haliç'e iniyordu. Eski çağda muhtemel bir sel yatağı olan bu vadinin üzerinden günümüzde Atatürk Bulvarı geçmektedir. İlkçağda şehrin gerek kuzey tarafında, gerek güneyinde arazinin içine doğru giren limanlar vardı. Kuzeydeki liman Haliç'in tam girişinde, şimdiki Sirkeci Garı'nın yerinde bulunuyordu. Güneyde Marmara kıyısındaki büyük liman ise daha Bizans çağında dolmaya başlamıştı. Onun doğu tarafındaki küçük liman ise fetihten sonra Kasımpaşa Tersanesi 16. yy.da kuruluncaya kadar kullanılmış ve Kadırga Limanı olarak adlandırılmıştı. Sonraları burası da dolmuş ve sadece Kadırga adı semt adı olarak günümüze kadar gelmiştir.

İstanbul'un topografyasındaki büyük değişikliklerle vadilerin yükselmesine, kıyı girintilerinin dolmasına, şehirde 100-150 yılda bir olan büyük depremler yol açmıştır. Bunların yıkıntıları olduğu gibi yerinde bırakılarak üzerlerine yeni binalar yapılmıştır. İstanbul'un ikinci büyük felaketi olan yangınlardan arta kalan yığıntılar İstanbul'un zemin kotunun yükselmesine sebep olmuştur. Böylece şehrin içinde ana topraktan yukarıya 2-10 metre arasında yükselmeler olmuştur. İstanbul'un topografyasında büyük değişikliklere 19.yy.ın ikinci yarısından itibaren bazı caddelerin açılması ve genişletilmesi de sebep olmuştur. Mercan-Aksaray yangınından sonra açılan Beyazıt-Aksaray Caddesi ve bununla birlikte girişilen hatalı toprak tasfiyesi, şehri enine kesen ve yine zemin kotlarının değişmesine yol açan Atatürk Bulvarı, şehrin topografyasını oldukça değiştirmiştir. Marmara kıyısının şehir içindeki istimlaklerde yıkılan enkaz ile doldurularak sahil yolunun oluşması, İstanbul'un topografyasının büyük ölçüde değişmesine sebep olmuştur. Alt ölçekte, plato formunda belirginleşen Tarihi Yarımada'nın doğal-fiziksel yapısının tarihi ve günümüzdeki yapılaşmanın ölçüsü ve özellikle de biçimi

açısından önemli olagelmış ayrıntıları, doğal formları vardır. Bunlar arasında:

- Marmara-Haliç Kıyı Şeridi
- Tepeler ve Sırtlar
- Yamaçlar ve Teraslar
- Bayrampaşa-Yenikapı Vadisi

önemlileri durumundadır.

5.1.2 İklim

İstanbul il bütünüünün yer aldığı alanda, belirgin bir iklim tipi bulunmamakla birlikte coğrafi konumu ve denizle çevrili olması nedeniyle aynı enlemde yer alan birçok yerleşmenin ikliminden daha farklı iklim özelliklerine sahiptir.

İstanbul'da yıl boyunca Akdeniz, Karadeniz ve karasal iklim tipleri olmak üzere üç hava tipi egemendir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar yağışlı ve soğuk geçer. İlkbahar mevsiminde ılık ve nemli havalar ağırlıktayken, sonbaharda serin ve nemli havalar hakimdir.

Çizelge 5.1 1936-2001 Yılları Arası İstanbul İli İklimsel Değerleri (Devlet Meteoroloji İşleri Müdürlüğü)

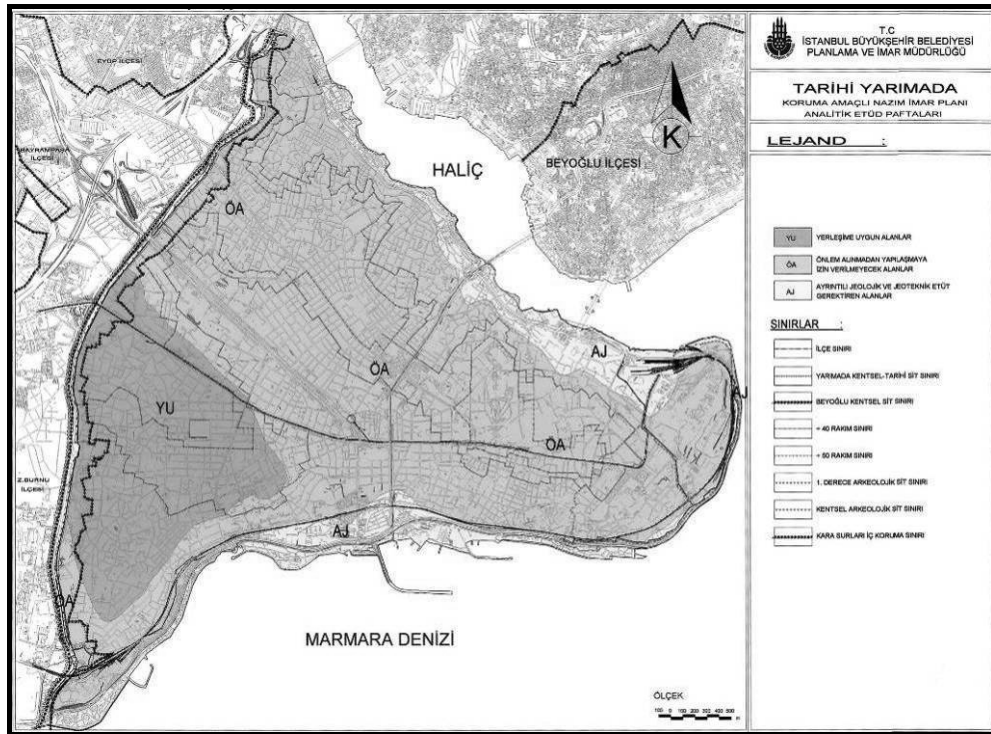
	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	YILLIK
Ortalama sıcaklık	5.4	5.6	7	11.3	16	20.7	23.4	23.3	19.8	15.6	11.5	7.9	14
Ortalama bağıl nem(%)	78	77	76	74	74	70	68	69	71	75	77	78	73
Ortalama bulutluluk	6.6	6.4	5.8	5.1	3.9	2.7	2.2	2.4	2.8	4.7	5.9	6.7	4.6
Ortalama toplam yağış miktarı	75.9	59.8	54.4	42.4	25.8	22.7	17.5	19.2	31.2	58.6	77.9	95.8	581.2
Ortalama rüzgar hızı	2.9	2.9	2.7	2.3	2.3	2.2	2.7	2.7	2.4	2.4	2.6	3	2.6
En hızlı esen rüzgarın hızı	23.1	22.3	19.3	19.8	18.3	16	16.2	14.7	18.5	21.1	28.1	21.7	28.1
En hızlı esen rüzgarın yönü	NNW	SSW	SSW	N	NE	N	NNW	N	WSW	SSW	SSW	SSW	SSW
En fala esen rüzgarın esme sayıları toplamı	483	455	494	375	452	427	659	650	570	574	453	521	6113
En fazla esen rüzgarın hızı	3.1	3	3.1	2.7	2.8	2.7	3.1	3.2	2.9	2.8	2.7	2.8	2.9
En fazla esen rüzgarın yönü	NNE	NNE	NNE	NNE	NNE	NNE	NNE	NNE	NNE	NNE	NNE	NNE	NNE

5.1.3 Jeolojik Yapı

Tarihi Yarımada Trakya Formasyonu, Bakırköy Formasyonu, Güngören Formasyonu, Çukurçeşme Formasyonu, Kuşdili Formasyonu (Haliç çökelleri) ve Dere alüvyonları ile yapay dolgu alanları olmak üzere altı farklı birim yüzeyleşmektedir.

Bölgenin temel kayası niteliğindeki Trakya Formasyonu Fatih ve Eminönü ilçelerinin kuzey kesimlerinde yüzeyleşmektedir. Formasyon, Haliç’ in her iki yakasında, bölgenin en genç birimi olan alüvyonlar ile örtülmektedir.

Fatih ve Eminönü ilçelerinin güney kesiminde geniş bir alanda yayılım gösteren Güngören Formasyonu her iki ilçenin Marmara Denizi kıyı şeridinde kadar gözlenir. Stratigrafik olarak Güngören Formasyonunun altında yer alan Çukurçeşme Formasyonu ise Fatih ilçesinde, Vatan Caddesi ile Edirnekapı mevkii arasında bulunan vadi tabanında gözlenmektedir. Tarihi Yarımada sahil şeridi boyunca eski liman yerlerinin ve denizin doldurulması ile oluşturulmuş yapay dolgu alanları (Kadırga, Kumkapı, Yenikapı) bulunmaktadır. (Koruma İmar Plan Raporu, 2003)

Şekil 5.2 Tarihi yarımada da yerleşime uygun alanlar (Koruma İmar Plan Raporu 2003)

5.1.4 Bitki Örtüsü

İstanbul’un doğal bitki örtüsünü orman, maki, psödo maki (Karadeniz iklimine uymuş, değişime uğramış, nemli karakterli daha ağaçsıl maki bitki toplulukları) ile kıyı bitkileri meydana getirmekle birlikte insan emeği ile yetiştirilmiş koru, park ve konut bahçeleri de önemli yer tutmaktadır. İstanbul’ da doğal bahçeler ve mesire yerleri genelde manzaraya göre

Boğaz sırtlarında veya Haliç'e açılan vadilerdedir. Bu geniş alanlarda ağaç grupları veya tek anıtsal ağaçlarla, doğal ve yapay su elemanlarıyla ve taş ya da çemen sofalar, köşkler, mihrap ve nişan taşlarıyla özel noktalar yaratılmıştır. Lale, nergis, sümbül ve çiğdem ise en gözde çiçekler olmuştur.

Tarihi Yarımada'daki eko sistem yüzyıllardır insan faktörünün ve kentleşmenin etkisi altında değişim göstermiştir. Günümüzde artık Tarihi Yarımada'da surların çevresi, mezarlık alanları, önemli yapı ve külliyelerin çevreleri dışında yeşil alan kalmamıştır. Bazı tarihi bulvarlar, sınırlı sayıdaki parklar, dolgu alanları ve sur çevresindeki alanlar üst toprak vejetasyon değeri ile burada ki ekosistemi etkilemektedir. Servi, fıstık çamı gibi İstanbul'un doğal ağacı olmayıp, uzun yıllardan beri dikim yoluyla getirilmiş olan ağaçlar Tarihi Yarımada'nın park ve bahçelerini süsleyen anıtsal ağaçlardır.

5.2 Kara Surları ve Çevresinde Yapma Çevre Analizi

5.2.1 Tarihsel Analiz

5.2.1.1 İstanbul Kentinin Genel Tarihi

Ege kıyılarından, İyonya'ya, Anadolu ve Trakya kıyıları üzerinden Marmara ve Karadeniz'e uzanan kolonizasyon yolları üzerinde Haliç, bütün Ege'nin en korunaklı limanı olması nedeniyle tarihin her döneminde insanları kendine çekmiştir. Bu bölge, denizle olan ilişkisi nedeniyle Trakya ve Anadolu arasındaki bağlantıyı ve kentin iki ana tarihsel ticaret yolunu denetleyebiliyor ve savunabiliyordu. İstanbul'un çeşitli bölgelerinde tarih öncesi çağlara ait yerleşme izleri bulunmaktadır. Bu izler ışığında da MÖ. 8. veya 7. yüzyılda da Megaralı bir koloninin Boğaz girişinde, günümüzde Topkapı sarayının bulunduğu tepede eski bir Trak yerleşmesinin üzerine yerleştiği sanılmaktadır. Antikçağda Kadıköy Kurbağalıdere yakınlarında bir Yunan-Finike yerleşmesi olan Halkedon, Üsküdar yamaçlarında kurulmuş olan Hrisopolis ve Galata'daki Sykae, İstanbul'un diğer ilk yerleşmeleri arasında sayılabilir. Avrupa yakasındaki yerleşme daha sonra Bizantion olmuştur, diğer yerleşmeler varlıklarını bağımsız kentler olarak sürdürmüş, daha sonra Konstantinopolis'in dış mahallelerini oluşturmuşlardır.

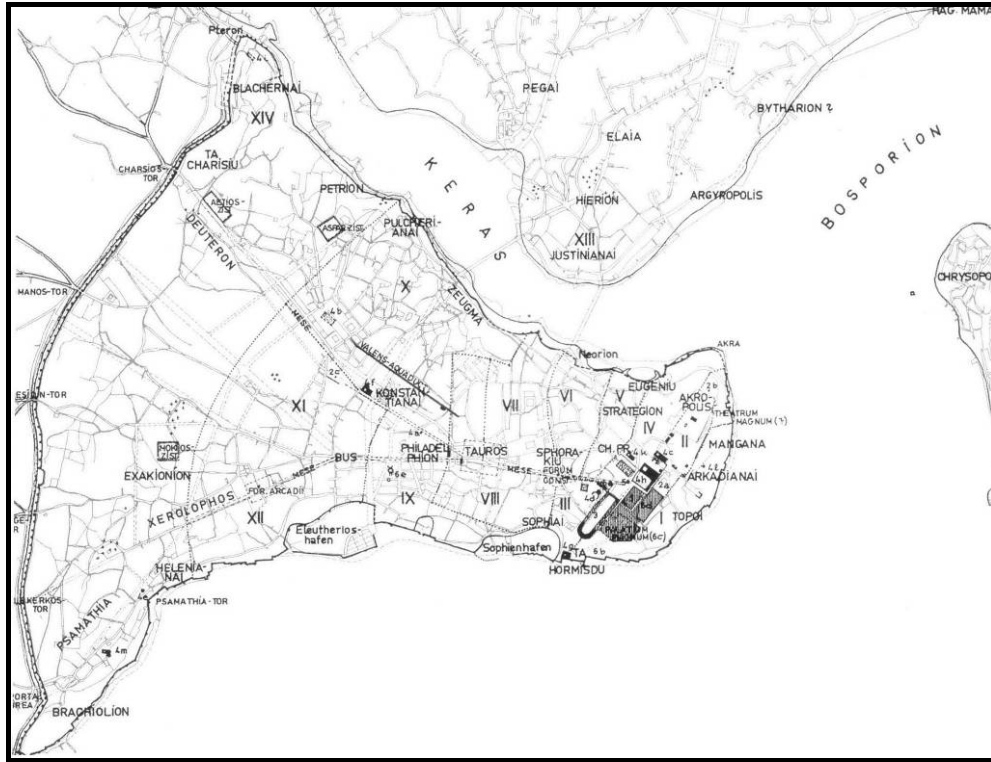
yapılar yıkılır, imparator kentin komşusu Perinthos'a bağlanmasını emreder. 197 yazında kentin yeniden yapılanmasına başlanır, surları yeniden inşa edilir, Yeni binaların yapımına başlanır, sokaklar düzenlenir ama kentin Perinthos'a bağlanarak önemini kaybetmesi bu yapıların bir kısmının tamamlanamamasına neden olur. 269'da kent bu defa Gotlar'ın saldırısına uğrar. 4. Yüzyılda Maximinus-Licinus ve Licinus Konstantinus arasında yapılan savaşlarda oldukça zarara uğrar. Konstantinus bu savaşlar sonucunda yıpranan surların yeniden inşasına girişir ve kent 324 yılında Konstantinopolis adını alır.

Kentin yeni yönetim merkezi ilan edilmesi ile birlikte yeni yapılanma da başlar. Kentin planlanmasında Roma'daki gibi ızgara plan şeması değil, ışınsal ana caddeler ve onları kesen yollar biçiminde bir şema uygulanır. Septimius Severus döneminde tamamlanamayan Hipodrom gibi bazı yapılarla birlikte Aya İrini gibi yeni yapılar da inşa edilir. Kente taşınmak Romalılar için daha cazip hale getirilir. Kentin sur gereksinimi sur dışından döşenen su hatları, sarnıçlar ve su kemerleri ile karşılanır. Kentin ekonomisinin gelişimi yeni liman ve ambarların inşasını da gerektirir, Eleuterios Limanı bu dönemde inşa edilir.

Yoğun nüfus artışı kentin sınırlarının genişletilmesini, kent alanının 6 km² den 14 km² ye çıkarılmasını gerektirir. Bu nedenle 5. yüzyıl, günümüzde var olan ve dönemin imparatoru 2. Theodosius'un adını taşıyan Kara Surlarının inşasıyla başlar. Bu dönemde Konstantinus surları yıkılmamış, sur içi yapılaşma gelişimini sınırlamaya devam etmiştir. İki sur arasındaki bölge 20. yüzyıla dek tam kentleşmemiş, bir yandan kenti besleyen bağ, bahçe, bostan olarak, bir yandan da ordunun yerleştiği yarı askeri bölge niteliğinde kalmıştır. (Özgan, 2002) Bu dönemde kent içindeki yapılaşmaya ilişkin sıkı önlemler alındığı bilinmektedir. (Müller-Wiener, 2002) Bir yandan binaların yükseklik ve birbirlerinden olan mesafeleri sınırlanırken, diğer yandan da imparatorluğu temsil kaygısıyla estetik kararlar alınır, sütunlu caddeler, heykel ve anıtlar, kamusal ve dini yapıların mozaik ve heykellerle süslenesi bu kararları izleyen uygulamalardır.

Ancak kent her dönemde yıkıcı depremler ve yangınlar sonucunda oluşan büyük tahribatlara maruz kalır. Bu afetlerin ve büyük isyanların neden olduğu yıkımlar kentin Aya İrini kilisesi ve saray gibi önemli yapılarının yeniden yapılmasını gerektirir. Özellikle imparator İustinianus kentte büyük imar hareketlerinin öncüsüdür. Diğer yandan da kentin dış bölgelere doğru sınırsızca genişlemesini istemediğinden etkili önlemler alır. Kentin nüfus artışı, nüfusun beslenme gereksinimi, politik ve kentsel yönetimdeki zorluklar bu tür bir sınırlamayı

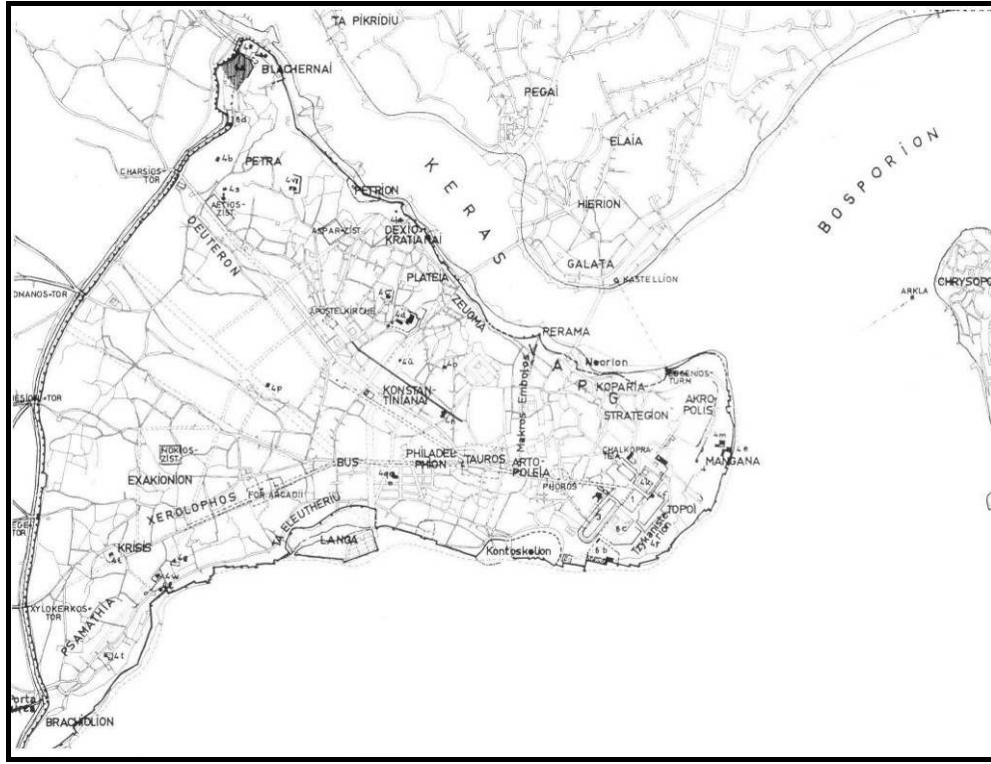
gerektirir. (Müller-Wiener, 2002) Veba salgınları ve depremler her dönemde kentte etkili olur.

Şekil 5.4 Kentin 4.-7. yüzyıllardaki durumu (Müller-Wiener 2002)

7. yüzyılın başından itibaren çeşitli dönemlerde kent Pers birlikleri, Avar ordusu, Bulgarlar ve Arap birlikleri tarafından saldırılara uğrar. Bu dönemde Haliç'teki güvenlik zinciri, surlar ve limandaki hisarlar büyük önem kazanır. Dış tehditlerin yanı sıra 726-843 yılları arasında ikona kırıcılık döneminde güçlü iç çatışmalara sahne olur. (Müller-Wiener, 2002) Güneydeki limanların kullanılamaması nedeniyle Mese ve Haliç önem kazanır. Kullanılmayan eski meydanların ticari amaçla kullanılması gündeme gelir.

11. yüzyılın ikinci yarısında Makedonya Hanedanının çöküşü ile meydana gelen çatışmalar Komnenos Hanedanının başa geçişiyle sonuçlanır. Yaptırdıkları Blahernai Sarayı ve hemen ardından yeni surların inşası eski saray ve çevresinin önemini yitirmesine neden olur. Aynı dönemde İtalya'da gelen tüccarların etkisi görülmektedir. Komnenos'lar döneminde 11. ve 12. yüzyıl başlarında kente yerleşme hakkını elde eden tüccarlar liman bölgesinde gelişmiş bir yerleşim merkezi oluştururlar.

Şekil 5.5 Kentin 8.-12. yüzyıllardaki durumu (Müller-Wiener 2002)

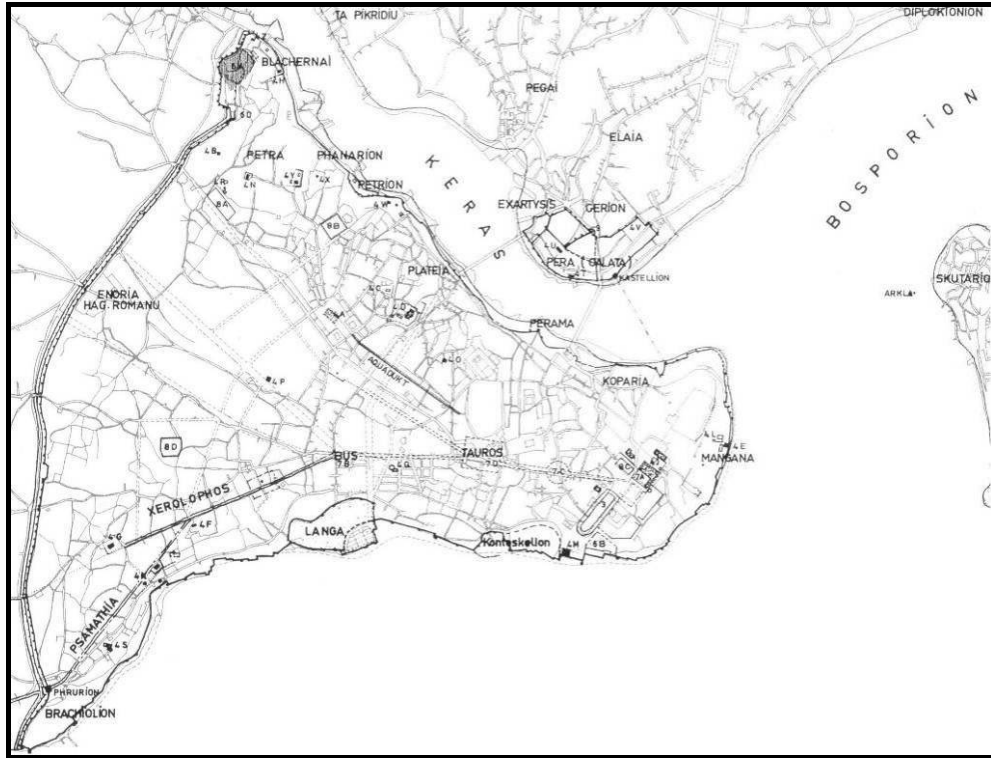
13. yüzyıl başında 4. Haçlı seferinin hedefi olan kent büyük hasara uğrar. Kent nüfusunun çoğunluğu yaşamını yitirir ya da Anadolu'ya kaçar. Latin imparatorunun kente yerleşmesine rağmen iç çatışmalar, nüfusun azalması, dini inanç farklılıklarından kaynaklanan bakımsızlık kentin yüzünü oldukça değiştirir.

13. yüzyılın ikinci yarısında Bizans İmparatoru tarafından yeniden ele geçirilen Konstantinopolis büyük bir onarımdan geçer, Önce surlar, sonra saray ve dini yapılar onarılır ve kent yeniden yönetimin merkezi haline gelir. Bu yeniden yapılanma çalışmaları 14. yüzyıl başlarına değin sürer. Bu dönemde Cenovalılar Galata'da Pera kentini kurar ve bölgelerini koruma altına alırlar. Konutlarının bir duvarını kullanarak inşa ettikleri Galata surları bu döneme dayanır.

14. yüzyılda Bizans imparatorluğu toprakları giderek küçülür. İç savaş, yangınlar, depremler ve veba salgınları kentin zaten zor olan askeri ve ekonomik durumunu iyice içinden çıkılmaz hale getirir. Binaların hasarları onarılamaz, Mese'nin iki yanı sütunlu görüntüsü artık yoktur. Yıkılan sütunların yerini ağaçlar alır. Müller Wiener'e göre 15. yüzyıl başlarının gezginleri, Konstantinopolis'i surlar tarafından bütünlüğü sağlanan dağınık köylere dönüşmüş bir kent

olarak betimlemektedirler. Yüzyılın sonlarına doğru Osmanlıların baskısı artmaya devam eder. Bizans imparatorluğu Osmanlılara vergi vermek zorunda bırakılır. Osmanlıların baskısı kentin hisarlarının onarımını ve yeni hisarların inşasını gerektirir. Yine de 1453'teki büyük saldırıda kent düşer, surların Haliç'ten Romanos ve Harisius Kapısına (Topkapı ve Edirnekapı) kadar uzanan kısmı yıkılır. Böylece kentte Osmanlı Dönemi başlar.

Kent Türklerin eline geçtiği dönemde başkent olamayacak kadar bakımsız durumdadır. Frank saldırılarına karşı koruma sağlanabilmesi için surlar yeniden inşa edilir, böylece kentin korunması ve sur içinin konut alanı olarak kullanılabilmesi hedeflenmektedir. Fatih Sultan Mehmet Anadolu, Sırbistan, Makedonya, Mora ve Ege Adalarından çok sayıda insanı ve savaş esirini kente göçe zorlar. Etnik gruplar kentin çeşitli bölgelerine yerleştirilir. 1457 yılında kent Osmanlı başkenti ilan edilir. Fatih, Forum Tauri'de eski sarayın inşasını başlatır. Yine aynı dönemde Mese üzeri ve çevresindeki darphane, bedesten ve hanlar inşa edilir. Su tesisleri onarılır. Havariyun Kilisesi üzerine Fatih Camii Külliyesi inşa edilir. Sadece Sultan değil vezirleri de medrese, hamamlar ve camilerle şehrin yeniden yapılanmasına katkıda bulunurlar. 1465-1470 yılları arasında Topkapı Sarayının yapımına başlanır ve saray Sur-u Sultani ile kentin geri kalanından ayrılır.

Şekil 5.6 Kentin 13.-15. yüzyıllardaki durumu (Müller-Wiener 2002)

Fetihten sonraki dönemlerde de kentin kaderini her dönemde etkileyen depremler etkili olur. Deprem etkisi ile yıkılan yapılar ve surlar sürekli olarak yenilenmek durumunda kalır. Suriye ve Mısır'ın alınması ile dönemin ismi ile Konstantiniyye halifeliğin ve dolayısıyla İslam dünyasının da başkenti olur. (Özgan, 2002) Arap etkisi dönemin yapılarında görülmeye başlar. Aynı dönemde kentte bulunan kubbeli Bizans yapıları da camilere dönüştürülür. Haliç'te kurulan tersane ve Pera'nın doğusunda inşa edilen Tophane bölgenin ekonomik işlevinin yanı sıra askeri işlevin de önem kazanması anlamını taşımaktadır. (İstanbul Ansiklopedisi, 1994)

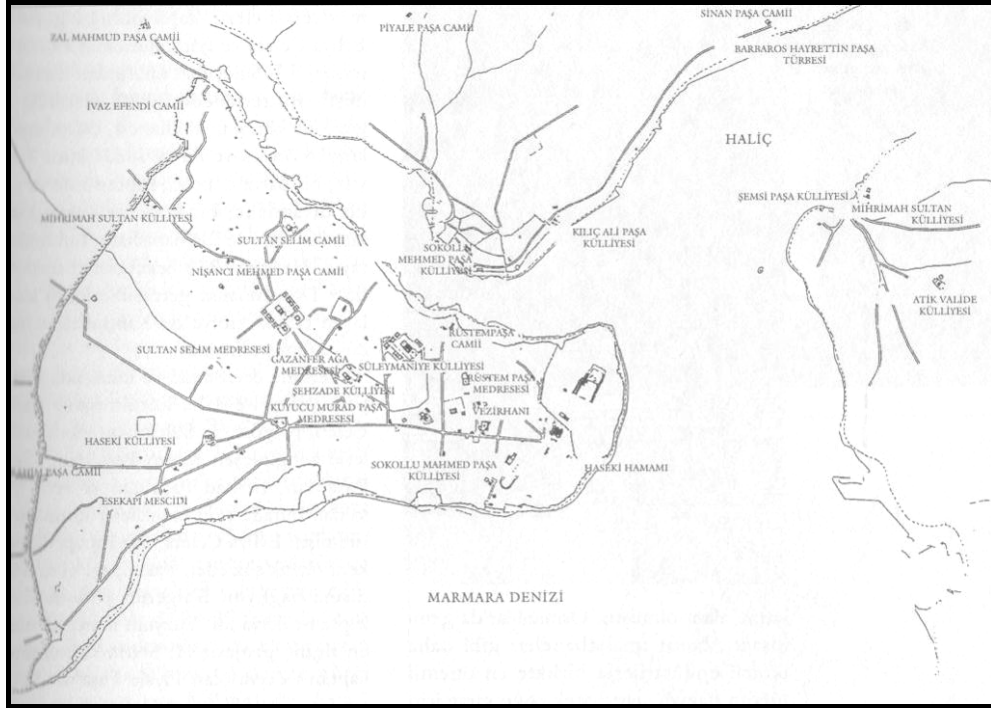

Şekil 5.7 1453-1520 yılları arasında İstanbul (Kuban, 2002)

Kanuni Sultan Süleyman ve Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlıların elindeki ekonomik olanaklar ve aynı dönemde yaşayan Osmanlı'nın kuşkusuz en önemli mimarı Mimar Sinan'ın dehası bir araya gelince, kentte sayısız mimari eserin inşası söz konusu olur. Sultan Selim Camii, Şehzade Camii ve Süleymaniye Camii bunlardan bir kaçıdır. Osmanlı'da var olan, hükümdarın yanı sıra eşlerinin, kızlarının, vezirlerinin ve yüksek rütbeli memurlarının da cami ve hayır kurumları yaptırması geleneği pek çok önemli yapının inşa edilebilmesini sağlar. Bu yapılar halkın eğitimi, sosyal bakım ve yardımlaşmanın da sağlandığı yapılardır.

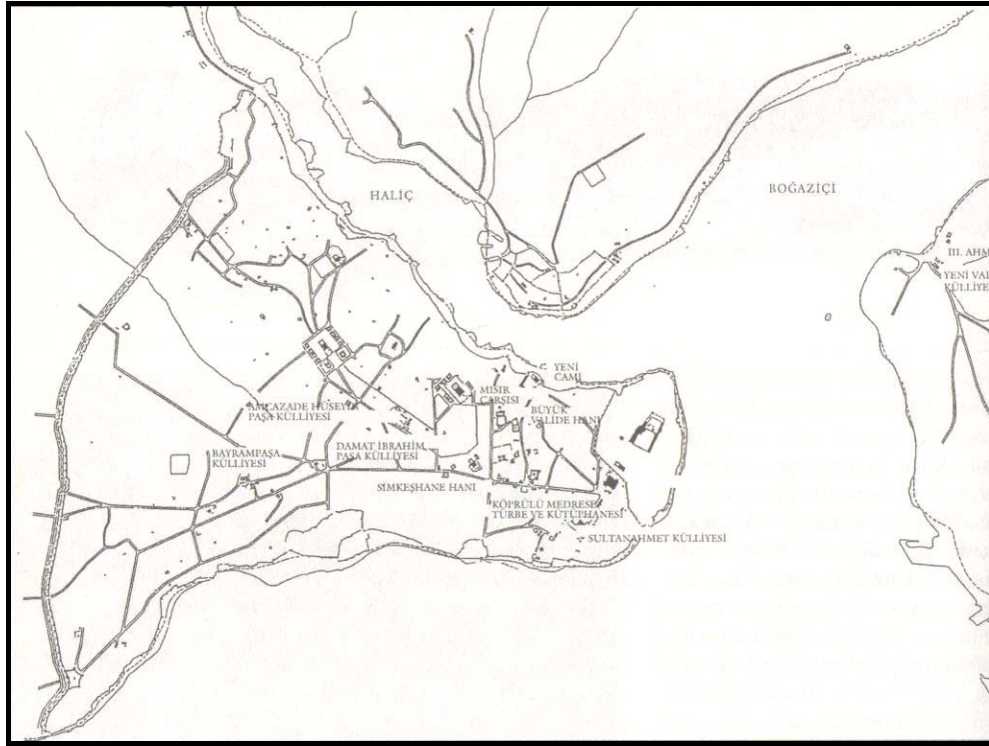
16. yüzyıl sonlarında yaşanan ekonomik sıkıntılar bu yapılanmanın da duraksamasına neden olur. Yapımına başlanan inşaatlar yıllarca tamamlanmaz.

Müller Wiener'e göre, kent bu dönemde Arnavut kaldırım, dar sokaklar ve iki yanlarındaki mütevazı bir iki katlı ahşap evler kentin görünümünü belirleyen öğelerdir. Topkapı Sarayı, Ayasofya Camii'nden Edirnekapi'ya giden cadde, sultanın kene törensel giriş ve çıkışlarında kullanıldığı için daha iyi inşa edilmiştir. Bu dönemde hemen hemen hiç araba bulunmamaktadır. Yerleşim yerleri olarak çıkmaz sokaklar yeğlenir.

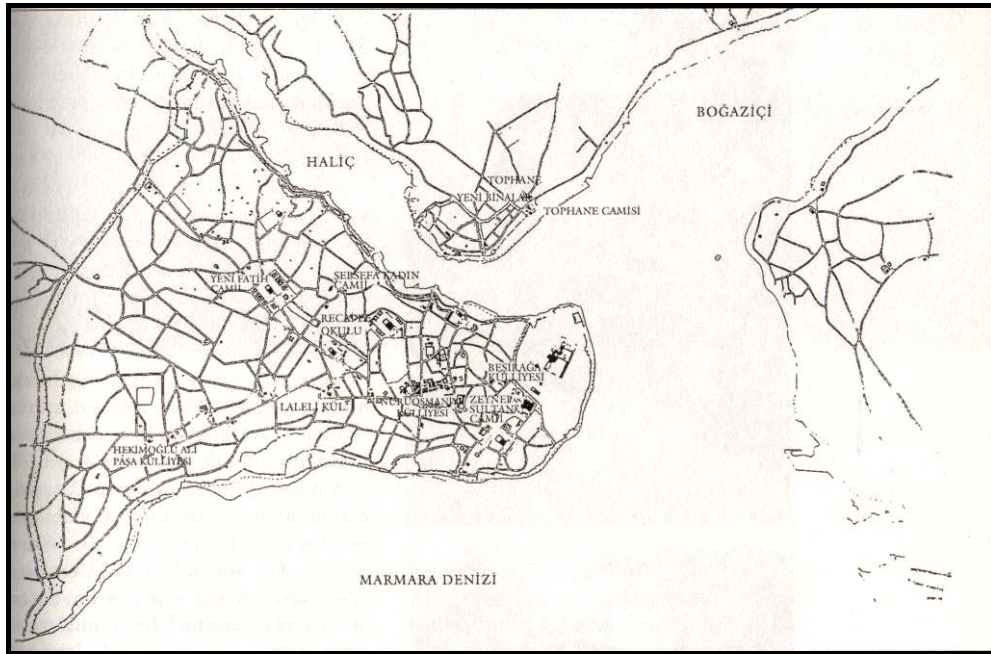

Şekil 5.8 1520-1603 yılları arasında İstanbul (Kuban, 2002)

Yoğun yapılaşma ve özellikle de yapılaşmanın ahşap oluşu kentte yangınların da artmasına neden olur. Yangınlar nedeniyle kagir malzemenin kullanılmaya başlanması ve günümüzdeki görünümüyle çarşı ve hanlar bölgesinin yenilenmesi 17. Yüzyılda gerçekleşir. Yine aynı yüzyılda kent büyüye de anıtsal yapıların inşası azalır. Üsküdar, Galata, Haliç sahillerindeki yerleşimler ve Eyüp büyümüş, Boğaziçi uygarlığı denilen konut yerleşimi düzeni kurulmaya başlamıştır. (Kuban, 1970) Bu dönemde İstanbul, İran üzerinden gelen malların Avrupa'ya gönderildiği bir ithalat limanı ve Avrupa ticari hayatında Suriye'deki Trablusşam'dan sonraki ikinci ticari merkezi niteliğindedir. (Özgan, 2002)

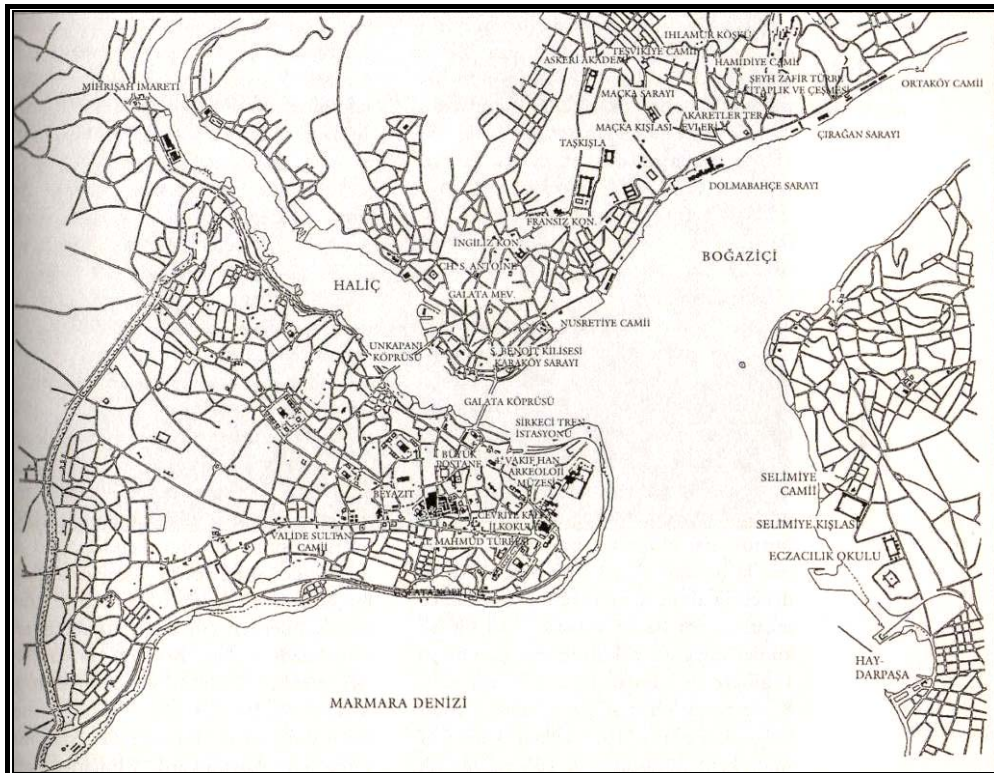
Şekil 5.9 1603-1730 yılları arasında İstanbul (Kuban, 2002)

Şekil 5.10 1730-1789 yılları arasında İstanbul (Kuban, 2002)

Yangın ve depremler sur içindeki nüfusun azalmasına neden olur. 18. yüzyılda Haliç ve Boğaziçi'nde sayısız köşk ve kasır inşa edilir. Aynı dönemdeki yoğun Avrupa ve Batı etkisi dönemin yapılarından okunabilmektedir. Şehrin planlanması fikri doğrultusunda İstanbul için

ilk imar planı sayılabilecek çalışmayı 1838 tarihinde Moltke hazırlar ancak yeni yapılacak binaların kagir olması, mahallelerin geometrik kurallara uygun olarak düzenlenmesi, Ebniye-i Hassa müdürünün kurallardan sorumlu olması, 3 kattan daha yüksek binalara izin verilmemesi, ana aksların genişletilmesi gibi kararlar barındıran plan uygulanmaz. Kente 1874 yılında trenin gelişi nedeniyle Sarayburnu'ndaki sahil sarayları kaldırılır, Theodosius döneminden beri bütünlüğünü koruyan sur tren yolunun geçtiği noktada yıkılır. Aynı dönemlerde inşa edilen Unkapanı-Azapkapı arasındaki yaya köprüsü ve Valide Sultan köprüsü kentin arterlerini oluşturur, kentin kuzey yönünde büyümesinin göstergesidir. Kent sorunlarının çözülebilmesi için Şehremaneti kurulur. Divanyolu Aksaray'a kadar uzatılır. Yenikapı ve Unkapanı bağlanır. Liman ve demiryolu yapıları inşa edilir. Sanayinin gelişimi çeşitli fabrikaların özellikle Haliç çevresine kurulmasına neden olur.

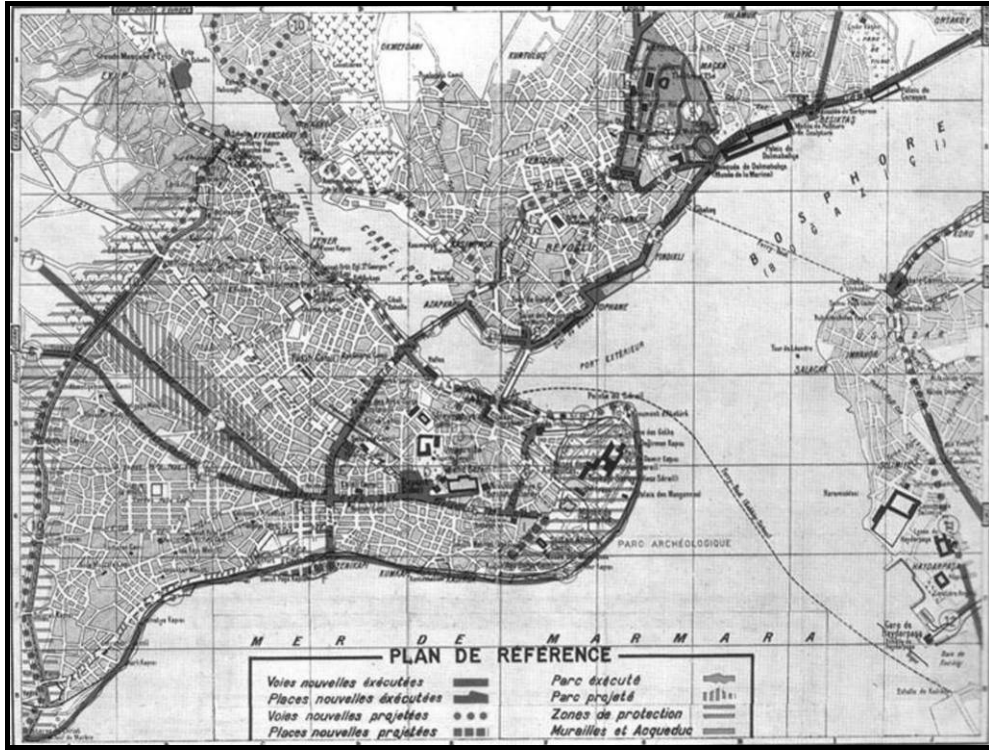
Şekil 5.11 1789-1839 yılları arasında İstanbul (Kuban, 2002)

19. yüzyılda büyük bostan alanları ile kaplı olan sur çevresinde özellikle surların batısında kalan mahalleler fazla gelişmez, surlar kenti batı yönünde daima sınırlar. Konut alanları bu yüzyılda artık tarihi yarımadadan daha çok Boğaziçi kıyılarına ve Pera'ya doğru kaysa da yarımada ticari faaliyetleri açısından önemini korumuş, esnaf ve zanaatkârlar eski ticaret

merkezinde yoğunlaşmıştır.

Öte yandan çıkan yangınlar, zaten yoğun olan yapı dokusu nedeniyle geniş alanlarda daha fazla hasara yol açmaya başladığından yeni doku içinde Batı'nın etkisi hissedilmeye başlanmış ve geleneksel organik kent doku yerini yer yer ızgara sisteme bırakmıştır.

Cumhuriyet döneminde ise Ankara'nın başkent olması İstanbul'un yönetim merkezi olma fonksiyonunu ortadan kaldırmış, nüfusunun da yarıya düşmesine neden olmuştur. Tarihi yarımada bütünüyle İstanbul olarak adlandırılırken Eminönü ve Fatih olarak iki ilçeye ayrılmıştır. Cumhuriyet döneminin ilk plan çalışması 1933 yılında yapılan Elgötz planıdır. Plana göre İstanbul ve Beyoğlu'nun Haliç'e bakan yamaçlarının iş merkezi, İstiklal caddesinin ticaret, Topkapı ve çevresinin ağır sanayi, Beyazıt'ın yönetim, Sultanahmet ve Taksim'in kültür bölgeleri olması, eski yolların genişletilmesinin yanı sıra Marmara kıyı yolu, Haliç kıyılarında birer yol ile Karaköy-Eminönü, Unkapanı-Azapkapı, Eyüp-Sütlüce arasında birer köprü yapılması öngörülmektedir. (Özgan, 2002). II. Dünya savaşı öncesi Henri Prost'un hazırladığı nazım plan ile ise Tarihi yarımada bazı önlemler ve sınırlandırılmalarla korunmaya çalışılmıştır. Bu planın bazı ilkelerinin günümüzde de hala geçerli olduğu görülmektedir.

Şekil 5.12 1936 tarihli Prost Planı

Plandaki en dikkat çekici kararlardan bir kaç ise, Sultanahmet bölgesindeki arkeolojik ve turistik alanların korunması ve burada yeşil alanların desteklenmesi, tarihi yarımada içinde silüetin korunabilmesi amacıyla 40 kotu üzerinde 9.50 m.den daha yüksek yapılanmaya izin verilmemesi ve Kara Surlarının içinde 80-100 m.lik bir alanda, dışında ise 500 m.lik bir bant boyunca yeşil doku ile çevrelenmesi ve bu bölgede yapı yasağının getirilmesidir. 1936-49 yılları arasında dönemin vali ve belediye başkanı Lütfi Kırdar döneminde Prost planı doğrultusunda Yenikapı-Unkapanı arasında Atatürk Bulvarı yaptırılmış ancak bu arda çok sayıda eski eser de yıktırılmıştır.

Şekil 5.13 1923-1950 yılları arasında İstanbul (Kuban, 2002)

1950-60 yıllarında Menderes döneminde ise yolların genişletilmesi ve anıtların çevrelerinin açılması çalışmaları sürmüştür ve kentin dokusunun oldukça ciddi bir biçimde değişimiyle sonuçlanmıştır. Bu dönemde kentleşmenin hızlanması ve kırsal alanlardan İstanbul'a göçün yoğunlaşması sonucunda kent planlarında dengeli kentleşmeyi gerçekleştirmek ilke olarak benimsenmişse de gelişme baskısının yoğunluğunun baskın olduğu görülmektedir. Bu durum aynı zamanda Prost planında belirlenen yeşil bant konusunun da büyük ölçüde gerçekleştirilememesi anlamına gelmektedir.

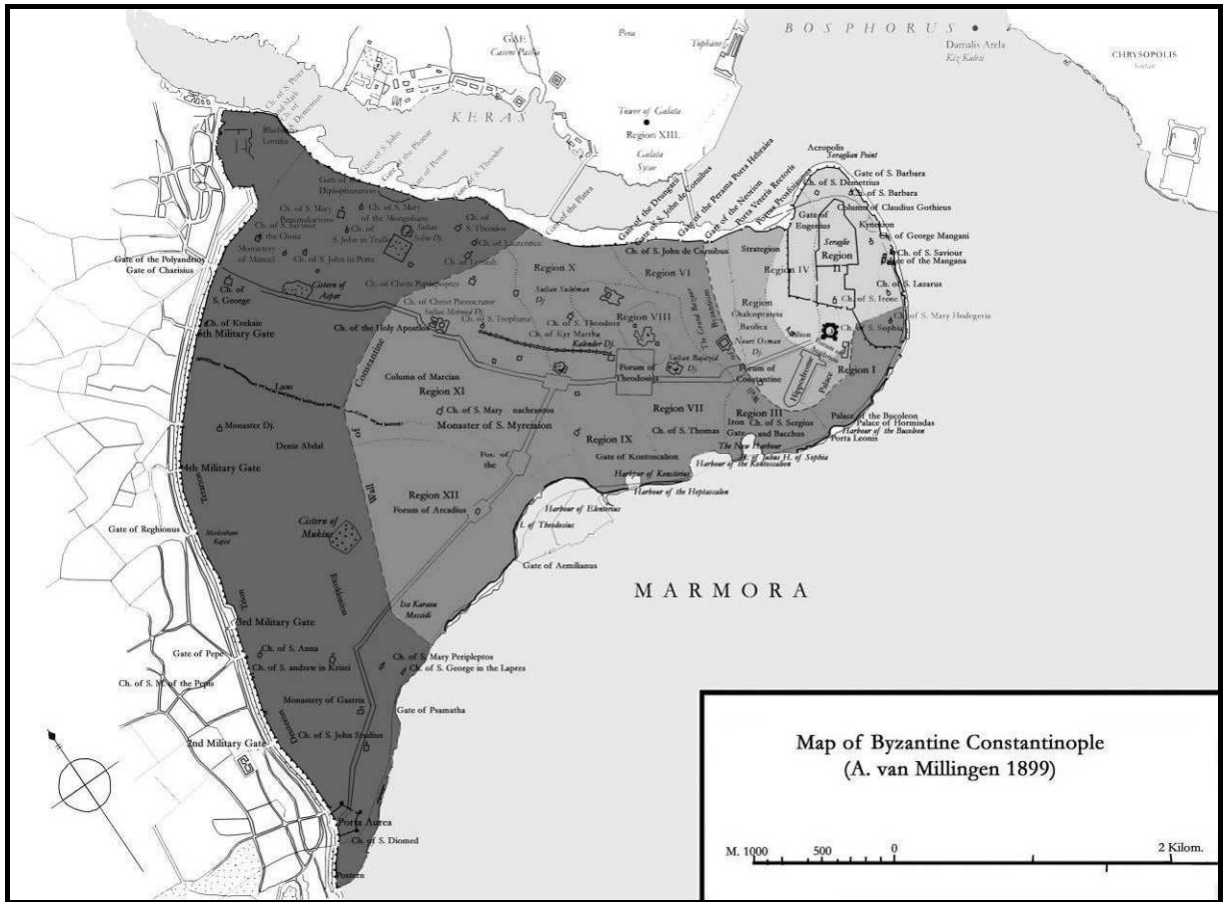
Şekil 5.14 1950-60 yılları arasında İstanbul (Kuban, 2002)

1970-80 döneminde tarihi yarımada'daki ticaret birimlerinin gelişiminin konut alanlarına yaptığı baskı ve yaşayanların yeni prestij konut alanlarını tercih etmesi nedeniyle tarihi yarımada zaman içinde konut işlevini yitirmeye başlar. Boşalan konut alanları kente Anadolu'dan göç edenlerin yerleşim alanı haline gelmiş, maddi zorluklar, örneğin Fener-Balat gibi bölgelerde aynı konutun farklı katlarına farklı ailelerin yerleşmesine neden olmuştur. Konut kullanıcılarının değişen profili, maddi durumu düzelenlerin bölgeden ayrılması ve yerlerine Anadolu'dan yeni kullanıcıların geliş konut alanlarının sahiplenilmemesine, bakımsız kalmasına ve çöküntü bölgeleri haline gelmesine neden olmuştur.

1980 sonrasında ise Haliç kıyılarında gerçekleştirilen düzenleme çalışmaları, sahil dokusunun tamamen değişmesi ile sonuçlanır. Açılan yeni yollar, yapı yoğunluğunun artışı, yapılan düzenlemelerin yetersizliğini tarihi dokunun bozulması, sivil mimari örneklerinin azalması ve sosyal dokunun değişimi izler.

5.2.1.2 İstanbul Kara Surları

Günümüz İstanbul surları, daha sonraki dönemlerde çeşitli onarımlar geçirmiş olan Bizans surlarıdır ve esas olarak Theodosius Surları olarak bilinir. Bununla birlikte, kent tarihinde tarihsel evrimi içinde çeşitli surlar inşa edilmiştir. Bunlardan tarihi yarım ada içinde bulunanlar, Bizans Surları, Septimius Severus Suru, Konstantinus Suru, Theodosius Surları ve Topkapı Sarayı'nı çevreleyen Sur-ı Sultani olarak sıralanabilir.

Şekil 5.15 Bizans dönemine dek kent sınırları (Van Millingen, 1899)

Kentin en eski ilk surları, antik Bizantion'u çevreleyen ve günümüzdeki verilere göre hakkında çok kesin bilgilerin bulunmadığı, sadece bulgularla kestirilebilen, bu nedenle çeşitli uzmanlar tarafından bazı noktaları tartışmalı bulunan kent duvarlarıdır. Trakyalı ilkel toplulukların yaşamış oldukları tepeye gelerek yerleşen Megaralı Dorların inşa ettikleri Akropolis ve etrafındaki küçük siteyi çevreleyen bir surun bulunduğu, onun temellerine ait olduğu sanılan bazı kazı bulgularından tahmin edilmektedir. Bu surların büyük bölümünün daha sonraki çağlarda yapılacak olan Topkapı Sarayının batı duvarına (Sur-ı Sultani) denk

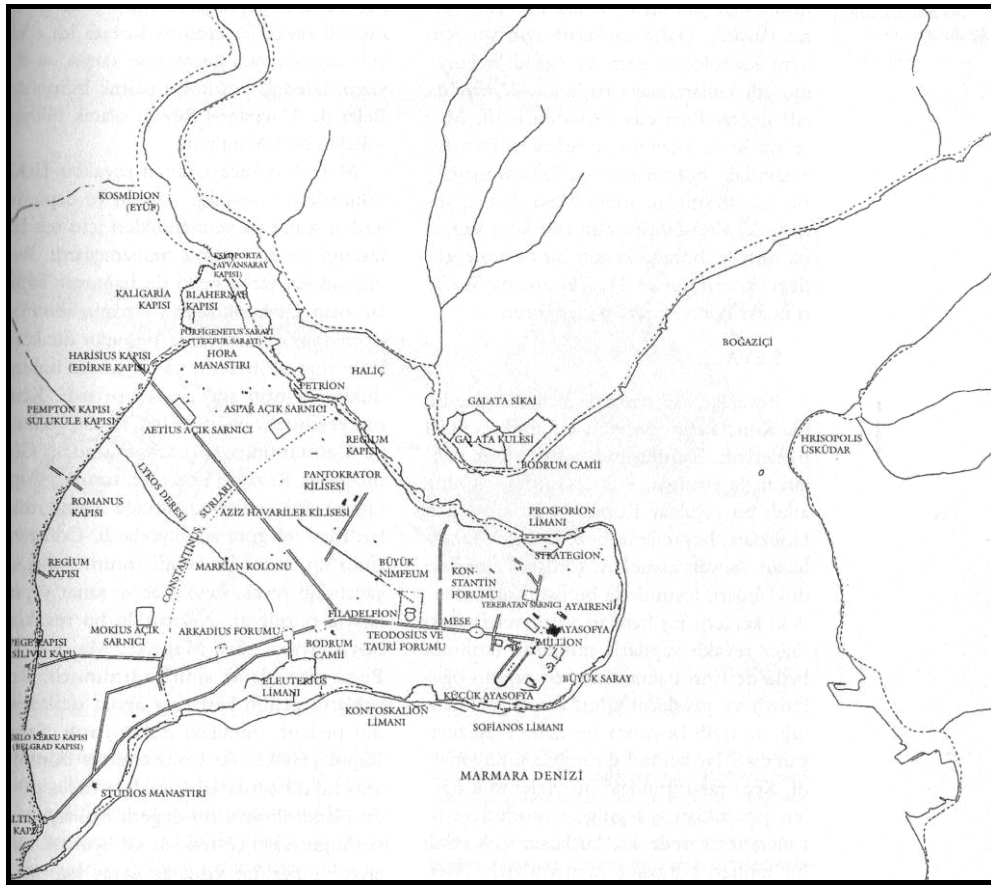
geldiği yolundaki g r    genel kabul g rm   t r. Bu surların oldukça basit bir sistemle kara kısmında oluşturulduğu, deniz surlarının ise sadece şiddetli dalgaları kesmek üzere üst üste yığılmış taşlardan oluştuğu tahmin edilmektedir. Roma imparatoru Septimius Severus 196 yılında uzun bir ku atmanın ardından Bizantion’u ele geçirdiğinde kendisine    yıl boyunca direnen kenti surları da yok ederek yakıp yıktırmı  ve ardından kenti yeniden inşa hareketine giri mi tir. Bu hareket elbette yeni bir surun inşasını da kapsamaktadır.

5.2.1.3 Bizans Dönemi

 lk adıyla Doğu Roma, sonraki adıyla Bizans imparatorluğunun başkenti Konstantinopolis’in kurucusu I. Konstantinus, hükümdarlık yaptığı 324–337 yılları arasında kentte büyük bir imar faaliyeti gerçekleştirirken, Septimius Severus Surlarının oldukça dışında kendi adıyla anılacak olan Kara Surlarını yaptırmıştır. Ancak günümüzde bu surların hiç bir kalıntısı bulunmamaktadır. 2. Theodosius’un hükümdarlığının ilk yıllarında yaptırdığı Kara Surlarının 413 yılında kanunla bulundukları arazi sahiplerinin kullanımına, gerekli hallerde ve savaş durumunda askeri yönetime terk edilmek üzere sunulduğu bilinmektedir. Bu nedenle Kara Surları bu tarihler civarında bitirilmı  olmalıdır.

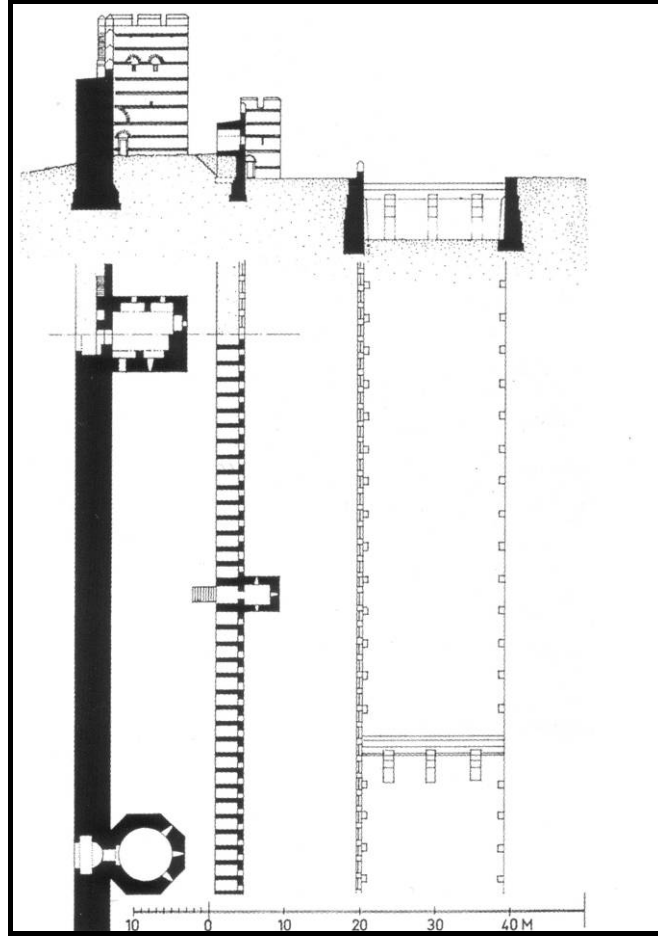
Özellikle Hun imparatoru Atilla'nın korkusundan surların inşa, tamir ve eklemelerinin çok hızlı bir biçimde tamamlandığı bilinmektedir. Sonraları bu surların kuzey-batı köşesi daha geç devirlerin Bizans İmparatorları tarafından değiştirilerek, surların dışında kalan Blahernai Mahallesini de içeri alacak biçimde yeni sur duvarları yapılmıştır. Kara Surları tamamlandıktan sonra Konstantinus zamanında inşa edilen ve Bizantion Surlarını oluşturan deniz kıyısındaki taş setlerin yerini alan Marmara ve Haliç Surlarının yeni Kara Surlarına kadar uzatılması ve bağlantılarının yapılması gerekliliği doğmuştur. Çeşitli dönemlerde, kente yönelik çeşitli saldırılar ve kenti etkileyen depremler sonucunda Sarayburnu'ndan Ayvansaray'a uzanan 5,5 km uzunluğundaki Haliç surları dönem dönem onarılmak zorunda kalmış, 13. yüzyılda ise yükseltilmiştir. Kıyı surlarının diğer bölümünü ise Topkapı'dan Theodosius surlarının güneydeki bitiş noktası olan Yedikule arasında 8,5 km. bir uzunluğa sahip Marmara surları oluşturur. Bu surlar da yine depremler ve savaşlar ancak daha sıklıkla lodos fırtınaları ve dalgalar sonucunda uğradıkları tahribatlar yüzünden, zaman zaman da denizden gelen toprakla kıyı şeridi genişledikçe açıkta kara parçası bırakılmaması amacıyla yenilenmiş, onarılmış, dönem dönem de daha etkin savunma sağlayabilmeleri için yükseltilmişlerdir. Surların toplam uzunluğu 21 km olup, 50 ila 75 metre aralıklarla tekrarlanan 407 burçtan (kule) oluşmaktadır ve üzerinde 90 adet giriş kapısı bulunmaktadır.

İstanbul Kara Surlarının yukarıda bahsedilen 413 tarihli kanunun ışığında o yıl oldukça ileri bir aşamaya gelmiş olduğu veya tamamlandığı kabul edilmektedir.

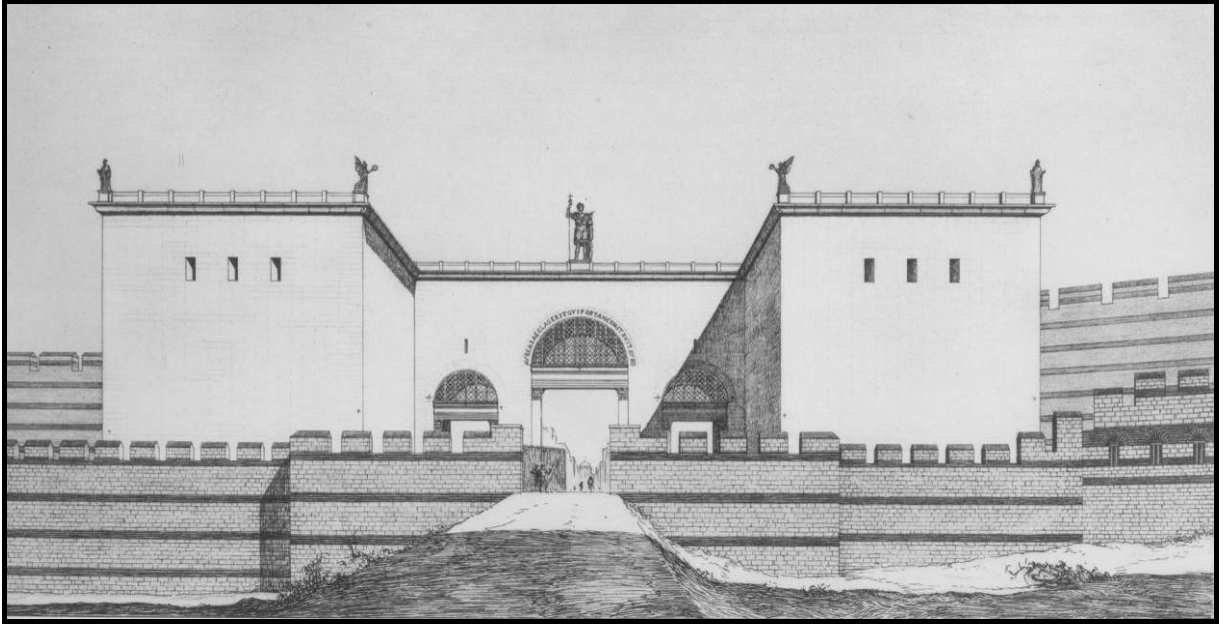
Şekil 5.17 Konstantinopolis planı (Kuban D. 2000)

Önce esas sur duvarının tamamlandığı bundan bir 10 yıl kadar sonra da plan düzeni, yapım malzemesi ve tekniği açısından farklılaşma gösteren ön sur duvarının tamamlandığı tahmin edilmektedir. Doğal bir engel olan su sayesinde Marmara ve Haliç surları tek bir sur duvarından oluşturulmuştur. Haliç'in girişi, ağzına gerilen bir zincirle korunuyordu. Marmara tarafı ise lodos fırtınaları sayesinde bu taraftan gemilerle uzun süreli bir kuşatmanın yapılmasını önlüyordu. Bu yüzden Haliç ve Marmara kıyılarındaki surlar kara tarafı duvarları gibi güçlü yapılmamıştır. Kara Surları, hendek, hendek duvarı, ön sur duvarı, esas duvar olmak üzere üç kademeli bir savunma sistemi üzerine kurulmuş, antik dönem öncesi Anadolu ve Mezopotamya kentlerinde rastlanan bir savunma sistemi tipolojisine uygun yapılmıştır.

Şekil 5.18 İstanbul Kara Surları Kesiti (Müller-Wiener 2002)

Kuleler kare, dikdörtgen ve çokgen planlıdır. Sur çizgisinin kırılma noktalarında çokgen kullanılmıştır. Şehrin kara tarafındaki pek çok kapısından en önemlisi Batıdan gelen Via Egnatia kara yolunun şehrin ana caddesi Mese'ye bağlandığı büyük tören kapısıdır.

Şekil 5.19 Altın Kapı (Meyer-Plath, 1943)

Yedikule’de Altın Kapı olarak adlandırılan bu kapı seferlerden dönen İmparatorların zafer alayları ile şehre girmesine mahsustur. Tamamen mermer kaplı ve üç açıklıklı bir zafer takı biçiminde olan girişin iki yanında yine her tarafı mermer kaplı iki kule bulunmaktadır.* Surlar üzerinde, Roma ve Bizans döneminde gerek savunmayı güçlendirmek, gerekse sur dışında kalan önemli bir bölgenin (Blahernai) sur içine alınması ve özellikle depremlerdeki tahribatlar neticesi önemli onarımlar yaptırılmıştır. Bu onarımlar üzerinde bunları yaptıran imparatorların isimleri bulunan yazıtlardan anlaşılmaktadır. En önemli ilave Haliç surları ile Kara Surlarının birleştiği yerde 12. yüzyılda Komnenoslar tarafından Blahernai bölgesinde sur dışında kalan sarayın korunabilmesi için yaptırılan sekiz kuleli Blahernai surudur.

* Sonraları tehlikeler büyüdükçe bu girişlerin biçimi bozulmuş içleri örülerek kapatılmıştır.

onarılmış altın kapının bulunduğu surun her iki tarafında ilaveler ve burçlar inşa edilerek Yedikule kalesi oluşturulmuştur. Ayrıca yine bu dönemde de özellikle “küçük kıyamet” olarak adlandırılan 1509 depremi ve 1766 depremleri sonucunda sur duvarlarında büyük yıkımlar meydana gelmiştir. (İstanbul Ansiklopedisi), Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupa’da yayılması, özellikle 19. yüzyılda silahların gelişmesi surların savunma işlevini kaybetmesine neden olmuş, yer yer üzerinde evlerin inşa edildiği bir alt yapı olarak kullanılmıştır. Bu depremlerde bölgede evlerini kaybeden halk da sur taşlarını yapı malzemesi olarak kullanmaya başlaması ve yönetimin de buna göz yumması o dönemlerde yapılan onarımlara rağmen surların büyük ölçüde tahrip olmasına neden olur. 1870’lerde yapı malzemesi kazanmak adına sistematik bir biçimde yıkım başlar ancak bu durum yabancı ülkelerin araya girmesiyle önlenir. (Müller-Wiener 2002) 1870–1873 yılları arasında inşa edilen demiryolu da o bölgedeki surların yıkımının nedenidir. 1894 yılındaki deprem nedeniyle önemli ölçüde tahrip olan surlar, Osmanlı devletinin 20. yy. başında karşılaştığı ekonomik sıkıntılar ve geçirdiği savaşlar nedeniyle yeterince onarılamamıştır. 1910 yılında surların yıkımı, hendeklerin düzeltilmesi ve Avrupa’daki örnekler ışığında bir çevre yolu planlanması tartışmaları başlar. Ancak Türk ve yabancı arkeologların tepkisi sonucunda bu tartışma sonlanır. (Müller-Wiener 2002)

5.2.1.5 Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyetle birlikte İstanbul imar planı için çalışan Elgötz ve Agasch (Şehirci-Mimarlar) surların korunması ile ilgili öneriler getirmişler ancak esas çalışmalar 1935 yılında Henry Prost tarafından başlatılmıştır. (Aydemir I., Arabacıoğlu P., 2003) Kara Surları ile ilişkili olarak günümüzde de uygulanan, İstanbul Surlarının boydan boya yeşil alanlar içine alınması, 500 metre batıda, 80 ila 100 metre doğu tarafında olmak üzere inşaat yasağı ve sur içi bölgesinde 40 metre kotunun üzerinde üç kata kadar inşaat izni kararları alınmıştır. Bazı istisnalar dışında uygulanan bu kurallar sayesinde kentin 1950’lerden bu yana yaşadığı inanılmaz büyüme ve plansız gelişmelere rağmen (1960’dan itibaren göç nedeniyle 1 milyondan 13 milyona çıkan nüfus; bunun sonucu olarak surların dışında yasa dışı ve plansız oluşan mahalleler ve şehirler, şehir içindeki merkezin aşırı yüklenmesi, küçük endüstriyel faaliyetler) surlar büyük ölçüde korunabilmiştir.

5.2.1.6 1950 sonrası Dönem

1950’lerde 500. fetih yıldönümü kutlamaları nedeniyle Topkapı’da Ulubatlı Hasan burcu ve çevresi restore edilmiştir. (İstanbul Ansiklopedisi) 1956 yılından itibaren Millet Caddesi, Vatan Caddesi, Sahil yolu gibi yolların yapılması ile bağlantılı olarak surların delinmesi gereken yerlerde ve Topkapı ve Edirnekapi’da sağlamlaştırma çalışmaları yapılır, aynı zamanda hendeğin bazı bölümleri molozla doldurulur. (Müller-Wiener 2002) Özellikle Edirnekapi’da yapılan restorasyon harabe karakterine fazla müdahale edilmesi nedeniyle tartışmalara neden olmuştur.

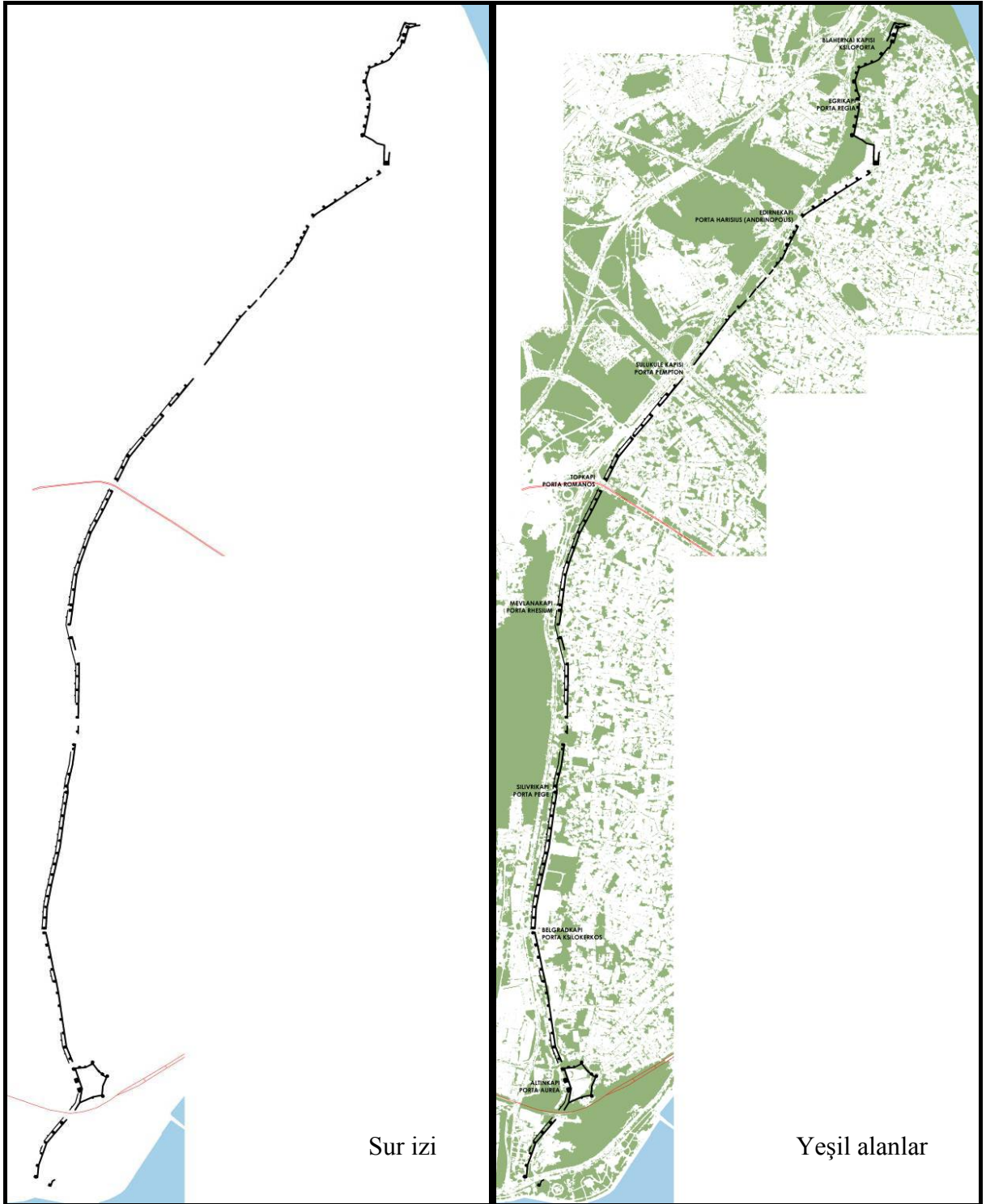
5.2.2 Kentsel Dokunun Analizi

Günümüzde İstanbul Kara Surları çevresindeki kentsel doku incelendiğinde özellikle sur dışında yeşil dokunun gerek mezarlıklar gerekse açık alanlarla büyük oranda korunduğu görülmektedir. Özellikle hendeğin hemen önünde yer alan sur boyunca devam eden 10. Yıl caddesi ile sur hattı korunmuş ve okunabilir durumdadır.

Şekil 5.21 Yedikule Bölgesinde kent surları ve çevre ilişkisi (Koruma İmar Planı)

Bu caddenin sur içine bağlantıları sur kapılarının bulundukları noktalarda sağlanmış, motorlu araç geçişleri için gerekli olan genişlik çeşitli dönemlerde boşlukların genişletilmesi ile sağlanmıştır. Yedikule bölgesinde de hem sahil yolu hem de demiryolu bağlantısı kapıların olmadığı noktalarda açılan boşluklardan geçmek zorunda kalmıştır.

Şekil 5.22 İstanbul Kara Surlarına yönelik analitik çalışma (1)

Şekil 5.23 İstanbul Kara Surlarına yönelik analitik çalışma (2)

Sur içinde ise sur çevreleri Fener-Balat Bölgesi, İskenderpaşa-Karagümrük Bölgesi, Şehremini-Çukurbostan Bölgesi ve Yedikule Samatya Bölgesi olarak dört bölgeye ayrılabilir. Bu bölgelerin belirlenmesinde, mevcut envanter ve yapı yoğunluğu, mahallelerin alansal büyüklükleri, doku, fonksiyon ve sosyal yapı özellikleri dikkate alınmıştır. (Koruma İmar Planı, 2003)

Şekil 5.24 İstanbul Tarihi Yarımada Hava Fotoğrafı (Google Earth)

Fener-Balat ve çevresi, Osmanlı Döneminde aralarında varlıklı Museviler de olmakla birlikte, genelde Rumların oturdukları bir bölge olmuş; Fenerli Rumlar, özellikle çevirmenlik yaparak, Osmanlı devlet yapısı içinde yer almış ya da ticaretle uğraşarak zenginleşmişlerdir. Ortodoks Mezhebinin merkezi olma niteliğini taşıyan İstanbul Patrikhanesi Fener'e uluslararası düzeyde önemli bir dinsel merkez olma özelliği katmıştır. Bölgede dönem dönem büyük yangınlar söz konusu olmakla birlikte özellikle sur çevrelerindeki kentsel dokunun 19. yüzyıl sonlarından itibaren fazla değişmeden kaldığı gözlemlenmektedir.

Genelde Balat semti, hemen her zaman karanlık görünümlü, dar bakımsız bir çevre olarak tanıtılmıştır. Bu bölgenin özellikle, 19.yy.da sık sık adı geçen Dubek ve Lonca mahallelerindeki önemli yapıları arasında Pol Yaşan, Pol Hadaş Sinagogları, Alliance İsrailite Okulu, Or-Ahayim Musevi Hastanesi yer almaktadır. Bunlardan pek azı günümüzde kadar

kalabilmiştir. (Koruma İmar Planı, 2003)

Sur çevresinde yer alan bölge tarih boyunca Balat'ın en önemli ve canlı yerleşme alanı olmuştur. Bölgede sıklıkla çıkan yangınlar, iskele çevresindeki imalathaneler, ahşap depolar, kereste dükkanları, değirmen vb. yapılar; sur içindeki sinagog, cami, hamam vb. anıtsal örneklerin yanında, dar sokaklar üzerinde genelde küçük, ahşap yapılardan oluşan kent dokusunun büyük ölçüde ortadan kalkmasına neden olmuştur. Yok olan alanlardaki yeni yapılaşmalar daha çok kagir yapı sistemi ile gerçekleşmiş ve yollar dönem dönem taşıt trafiğinin gerektirdiği koşullar doğrultusunda genişletilerek ızgara plan sisteminde yapılaşmaya gidilmiştir. Özellikle 1984-86 yılları arasında İstanbul Belediyesi tarafından gerçekleştirilen Haliç düzenleme çalışmaları sonucu oluşturulan sahil şeridi düzenlemeleri sırasında ise pek çok karakteristik tarihi örnek yok edilmiştir.

Şekil 5.25 Ayvansaray bölgesinde kentsel doku

Ayvansaray, Balat ve Fener gibi azınlık nüfusunun yaşadığı yerleşmelerin yanında Müslüman bir karaktere de sahip olan bölgede özellikle bölgenin Ortodoks mezhebi açısından önemi nedeni ile Hristiyan yapıları da buradaki varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ayios Dimitrios Kanavis Kilisesi ve Panayia Vlaherna Kilise ve Ayazması bu yapılardan günümüze kadar kalmış olanlarıdır.

Bizans döneminde Blahernai adı ile anılan bölgeye 10.yüzyıldan itibaren imparatorlar ve saray halkı tarafından kullanılmıştır. Blahernai Sarayı'nın günümüzde İvaz Efendi Camii'nin bulunduğu teras üzerinde yer aldığı sanılmaktadır. I.Manuel Komnenos'un yaptırdığı belirtilen sarayın ise Tekfur Sarayı olduğu tahmin edilmektedir. Manuel Komnenos'un Blahernai Sarayı'nı korumak amacıyla yaptırdığı surlar, Haliç'e doğru uzanarak Anemas Zindanları adıyla anılan mahzenlerin kuzey ucunda sona ermektedir.

Birleşmiş Milletlerin eğitim, bilim ve kültür kurumu UNESCO'nun 1960'tan beri çeşitli ülkelerde uygulamaya koyduğu, kültürel varlıkların korunması ile ilgili kampanyalardan bir tanesi de Fener ve Balat'taki koruma çalışmalarını desteklemeye yöneliktir. Bu kapsamda 1997 yılı sonunda, Fatih Belediyesi ve Avrupa Birliğinin işbirliği ile Fener ve Balat için bir koruma, yenileme çalışması başlatılmış ve bu kapsamda bölgenin fiziki ve sosyal dokusu ele alınarak kentsel tasarım projelerine yönelik veriler elde edilmiştir. Bölgede çok yoğun bir konut stoku bulunmaktadır. Bunların değerlendirilmesi ve sıhhileştirilmesi sonucu bölge yeniden canlanacak ve diğer korunması gerekli bölgelere de örnek olacaktır. (Koruma İmar Planı, 2003)

Şekil 5.26 Ayvansaray Bölgesi sur ve kent dokusu ilişkisi

Ayvansaray bölgesinden güneye doğru inildikçe özellikle Karagümrük bölgesinde son 30 yılda gerçekleşen kontrolsüz yapılaşmanın izleri okunmaktadır. Şehremini Çukurbostan Bölgesi ise tarihi yarımada'nın en yoğun konut dokusunun bulunduğu alandır. Bölgenin bilinen en eski yapısı, Bizans döneminin en büyük açık sarnıçlarından olan 25000m² yüzölçümlü ve yaklaşık 15 m. derinliğindeki I.Anastasios döneminde(491-518) yapılmış olan Mocios Sarnıcıdır. Sarnıç daha sonra toprakla doldurulmuş ve bostan olarak kullanılmıştır. Çukurbostan adı buradan gelmektedir. Osmanlı döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında uzun yıllar bostan olarak kullanılan sarnıç zaman içinde bu fonksiyonunu da yitirmiştir. 1988 yılına kadar üzerinde birkaç gecekondü ile bir futbol sahası bulunan bu yere 1988'den sonra sabit pazar kurulmuş, 1993'te sabit de sabit pazar barakaları yıkılarak bu alanda otopark yapma projesi gündeme gelmiştir.

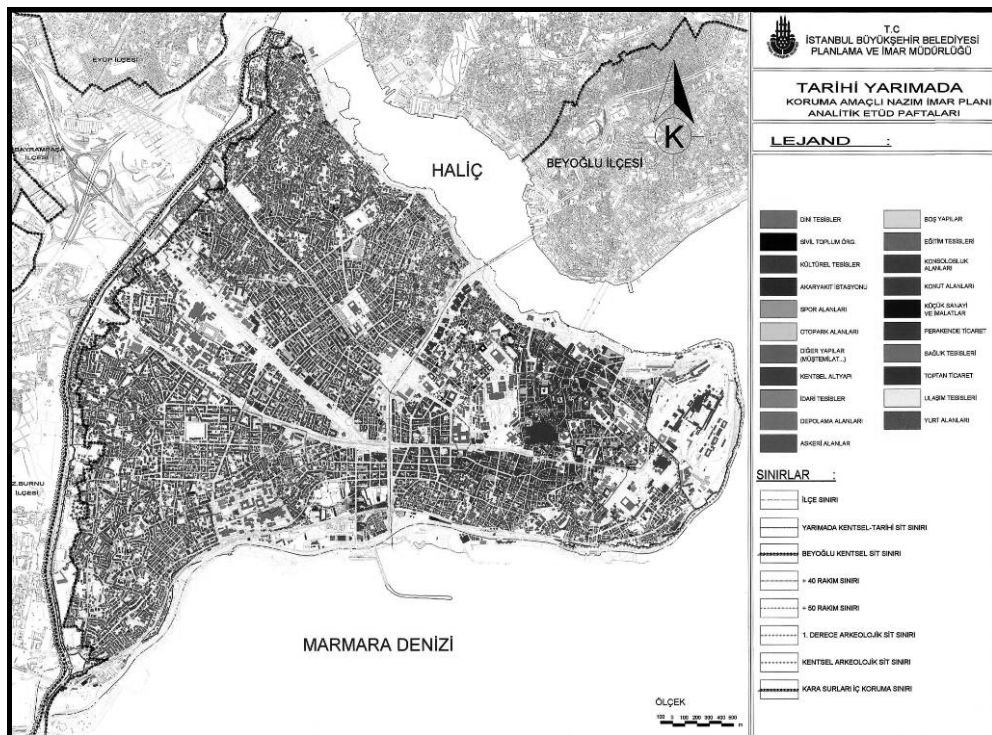
Şekil 5.27 Karagömrük bölgesinde sur ve kent ilişkisi

Şekil 5.28 Topkapı ve çevresinde kentsel doku

1960'lara kadar bostanların, çoğu iki katlı ve ahşap konutların, yer yer boş arsaların, ayrıca büyük okulların, hastanelerin bulunduğu semt 1950'lerin sonunda genişletilmiş olan Millet Caddesi'nin şehrin ana arterlerinden biri haline gelmesiyle hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Zaman içinde bölgedeki tüm boş arsalar tamamen dolduğu gibi eski geleneksel mimari tarzdaki yapıların yerini yüksek apartmanlar almıştır. Bölge aynı zamanda sağlık kuruluşları ve hastanelerin yoğun olarak bulunduğu merkezlerden biridir. Millet Caddesi ile kuzeyde Adnan Menderes Bulvarı arasında kalan bölgede İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Çapa Hastanesi ve Dişçilik Fakültesi, daha kuzeyde Adnan Menderes Bulvarı üzerinde SSK Bezmi Alem Vakıf Gureba Hastanesi vardır. Bu hastanelerin çevresinde birçok özel hastane, sağlık kuruluşu, özel muayenehane ve laboratuvar, hastane ve ilaç malzemesi satan dükkanlar bulunmaktadır. Bu şekilde özellikle Millet Caddesinin kuzeyinde kalan bölge tümüyle sağlık kuruluşlarına hizmet eden sektörlerle gelişmiştir.

Sağlık sektörü haricinde bölge ticari aktiviteler yönünden de canlıdır. Çok sayıda dükkan ve büronun yanı sıra bölge içinde önemli eğitim kurumları da yer almaktadır. II.Meşrutiyet döneminde Darülmuallimat-ı Aliye (Yüksek Kız Öğretmen Okulu) olarak yapılan ve 1924-1925'te İstanbul Kız Muallim Mektebi adını aldıktan sonra 1946'dan itibaren Yüksek Öğretmen Okulu, İstanbul Eğitim Enstitüsü ve İlköğretmen Okulu olarak hizmet veren tarihi yapı bu bölgede bulunmaktadır. Günümüzde bu tarihi yapıda Milli Eğitim Bakanlığı Hizmet-İçi Eğitim Merkezi, Çapa Anadolu Öğretmen Lisesi bulunmaktadır. Bölgede ayrıca Selçuk Kız Meslek Lisesi, Şehremini Lisesi, Çapa Ortaokulu ve birçok özel yurt bulunmaktadır.

Şekil 5.29 Tarihi yarımada zemin kat fonksiyon analizi (Koruma İmar Planı)

İstanbul Belediyesi tarafından hazırlanan Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı rapor paftalarında da bu bölgelerde özellikle konut fonksiyonunun yer aldığı, bunu ticaret, boş, diğer, sosyal donatı, depolama, imalat ve teknik altyapı alanlarının izlediği görülmektedir. Genelde ana cadde ve sokakların zemin katları ticari faaliyetler için kullanılmakla birlikte, Aksaray ve çevresinde ve Karagümrük ve çevresinde bir yoğunluk olduğu gözlenmektedir.

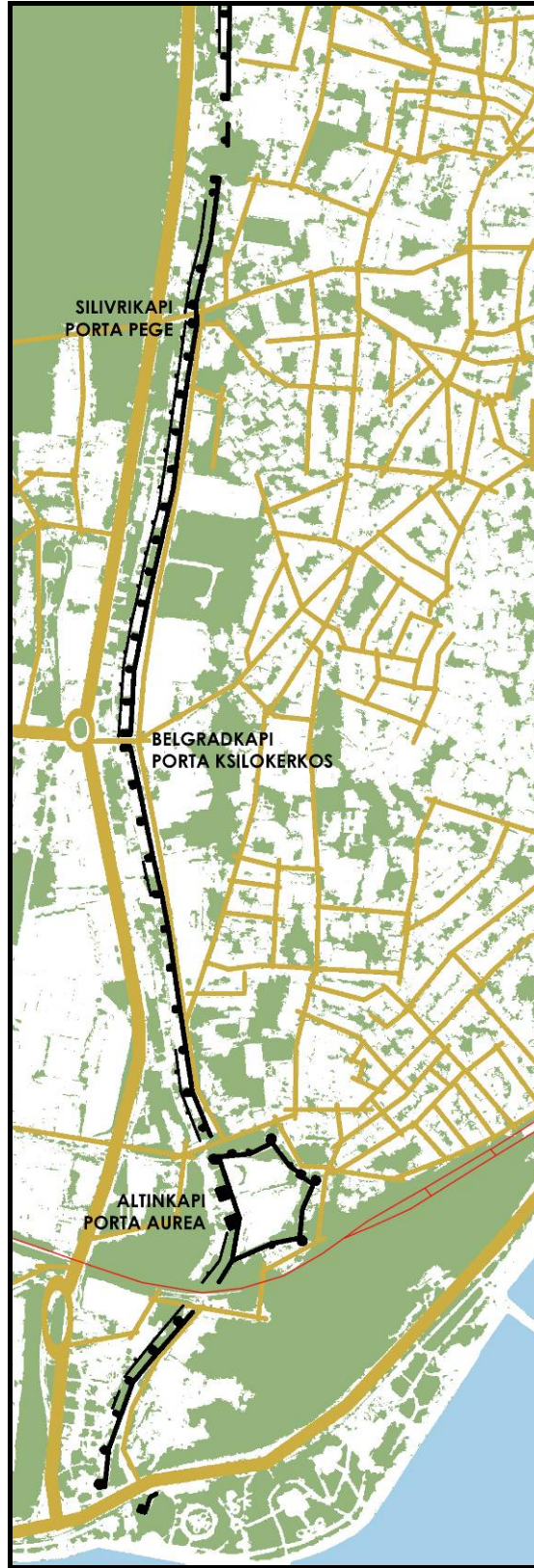

Şekil 5.30 Sur çevresinin kullanımı

Zemin kat kullanımları içinde üçüncü sırayı %10,5 ile boş birimlerin alması da düşündürücüdür. Ticari faaliyetler için en uygun kat olarak öne çıkan zemin katlarda, boş birimlerin bu kadar önemli bir yer tutması, ticari fonksiyonların Fatih İlçesi için doygunluğa ulaştığı şeklinde yorumlanabilir. Boş birimlerin yoğunlaştığı belirli bir bölge olmamakla birlikte genelde ticari faaliyetler için yapılmış dükkanların kullanılmadığı veya zamanla boşaldığı göze çarpmaktadır.

Üst kat kullanımlarında ise daha çok konut fonksiyonunun ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

Yedikule bölgesinde de yine diğer bölgelerde olduğu gibi birçok anıtsal röper noktası bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, Yedikule Hisarı, Altınkapı, Mermer Kule ve birçok kilise, hamam, cami ve çeşmenin yanı sıra 19. yüzyıl endüstrisi için bir belge niteliği taşıyan Havagazı Fabrikası ve Demiryolu İstasyon binalarıdır. Yedikule'nin sur dışında kalan kısmında ise yakın bir tarihe kadar deri işleme atölyeleri varlığını sürdürmüştür.

Şekil 5.31 Yedikule ve çevresinde kentsel doku

Tarihi Yarımada'nın Marmara'ya bakan güney ve güneybatı ucu Bizans döneminde memur, tüccar ve kısmen de alt gelir grubuna ait ahşap konutların bulunduğu bir bölge olmuştur. Günümüze gelene kadar da bu niteliğini büyük ölçüde korumuştur. Çeşitli dönemlerdeki yangınlarda özellikle ahşap mimari büyük ölçüde hasar görmüştür. Zaman içinde bunların yerini kagir yapılar almıştır. Ancak ölçekleri ile mevcut dokuyu bozmayan bu kagir yapıların yerini zamanla var olan çevre karakteriyle bütünleşemeyen betonarme yapılar almıştır.

Şekil 5.32 Yedikule Hisarı çevresinde konut dokusu (Koruma İmar Planı)

Günümüzde Yedikule'de geleneksel doku genel olarak bozulmuş olmakla birlikte, özellikle Yedikule Hisarı'nın güneydoğu – güney cephesinde köhne ahşap sivil mimarlık örneklerinden oluşan konut dokusunun bulunduğu Bucak Sokağı gibi tarihi sokaklara rastlanmaktadır. Bölgedeki bostanların hemen hemen tamamı yok olmuştur, sadece Yedikule Kapısı'nın güneyindeki hendeklerden bir kısmının içi küçük bostan alanları olarak korunabilmiştir.

5.3 Kara Surları ve Çevresinin Sosyo-Ekonomik Analizi

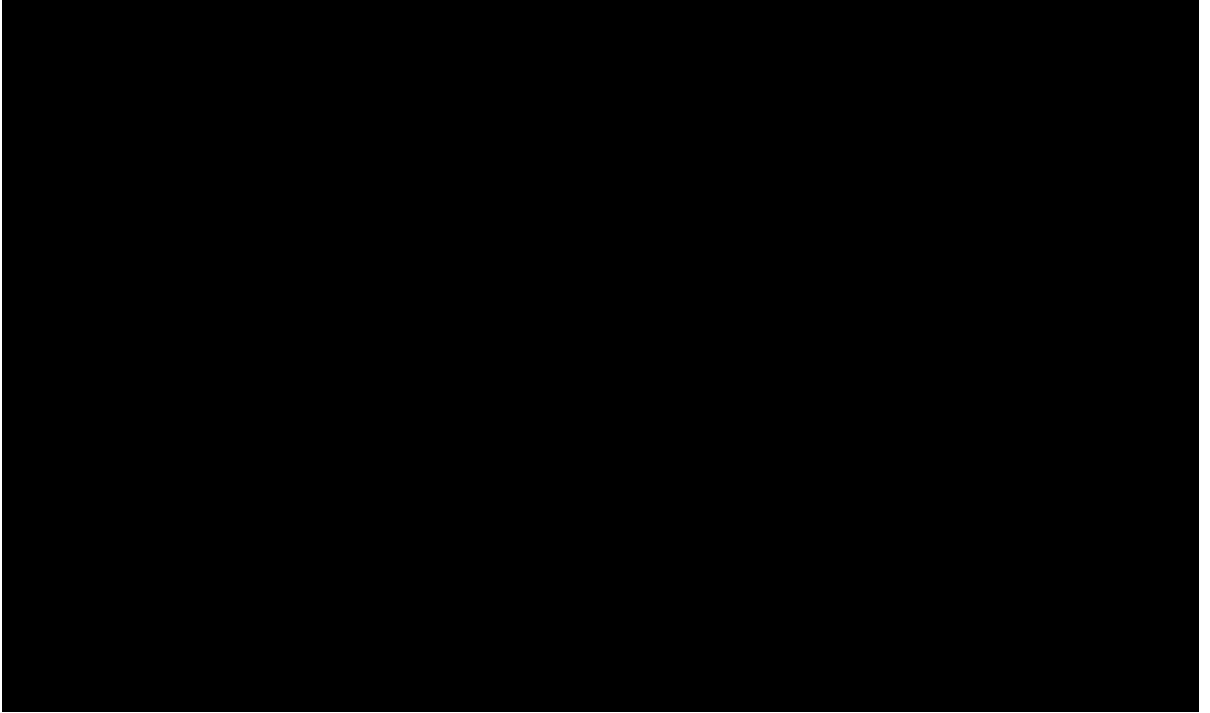
5.3.1 Nüfus

Tarihte Kara Surları ve çevresinde yerleşimin 8. Yüzyıla kadar yoğun olmadığı ancak bu yüzyılda özellikle kent dışından getirilen göçmenlerle nüfusun canlandığı söylenebilir. Özellikle surların ilk yapıldığı dönemde varlığını koruyan Konstantinus surları kent için bir sınır teşkil ettiğinden Konstantinus ve Theodosius surları arasında kalan bölge daha çok tarım alanları ve askeri alanları barındırmıştır. 11. ve 12. yüzyıllarda kent nüfusunun 150.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. (Özgan, 2002) Ancak daha sonra gelen Latin istilası, kentteki yangınlar ve salgınlar tüm kentte olduğu gibi bu alanda da nüfusun oldukça

azalmasına neden olmuştur. Kentin Osmanlıların yönetimine geçmesi ile birlikte nüfusun artırılması çabaları da başlamıştır. Bu dönemde kentteki terk edilmiş evlerin gelecek göçmenlere mülk olarak verileceği duyurulduysa da rağbet görmemiş, yine daha çok ele geçirilen topraklardaki halkın getirilerek yerleşmeye yönlendirilmesi ile nüfus belli oranlara çekilebilmiştir.

1830 yılındaki nüfus sayımında İstanbul kent nüfusu 350.000 civarındayken 1906'da bu rakam 700.000 civarındadır. 1950'li yıllara dek belli bir oranda artışlar gösteren nüfus 1950 ve 60'larda ekonomik değişimin de neden olduğu köyden kente göçler ile birlikte büyük patlama yaşar. Ancak çevre ilçelerdeki büyüme sonucu tüm tarihi yarımadaanın olduğu gibi sur çevrelerinin de nüfus açısından göreceli önemi azalmıştır

Çizelge 5.2 Yıllara Göre Türkiye ve İstanbul Nüfus Değişimi (TÜİK)

Çizelge 5.3 İstanbul Kara Surları çevresi mahalle nüfusları (Koruma İmar Planı)

MAHALLE	1985 NÜFUSU	1990 NÜFUSU	1997 NÜFUSU	2000 NÜFUSU
Arpa Emni	6989	8313	6125	5940
Atik Mustafa Paşa	5355	5139	4545	4108
Avcıbey	5756	5411	4916	4633
Beyazıtğa	3325	3211	2831	2558
Cambaziye	7936	10354	8471	8109
Fatma Sultan	4790	4561	4171	3982
Hacı Evhattin	14239	13070	13076	12890
Hacı Hamza	10460	10127	8993	8673
Hatice Sultan	5865	5203	5075	5023
İmrahor	5850	5361	5082	4664
Kariye	3940	3564	3160	2949
Melek Hatun	10917	10918	10785	9891
Neslişah	7825	7214	7716	7824
Veledi Karabaş	8591	10358	10420	9653

Tabloya göre bölgenin nüfusunda önemli bir azalma olduğu görülmektedir. Bu azalma çevre mahallelerin son yıllarda dışarıya göç verdiği şeklinde yorumlanabilir.

5.3.2 Sosyo-Ekonomik Yapı

Tarihin her döneminde İstanbul tarihi yarımada ekonomik bir merkez olma özelliğini korumuştur. Özellikle kentin konumu nedeniyle önemli bir liman kenti oluşu bu önemi arttıran faktörlerin başında gelir. Ticaretin yanı sıra 15. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren kentte üretim de gelişmiştir. 18. Yüzyıl ortalarına dek küçük atölyeler kentin ihtiyaçlarını karşılarken sanayinin gelişimi kentte fabrika ve imalathane gibi tesislerin kurulmasına neden olur. 20. Yüzyılda ise sanayinin gelişimi yapısal dönüşümlerin nedenidir. Bu da pek çok kentsel sorunu beraberinde getirmiştir. 80’li yıllarda Haliç’te bulunan sanayi merkezlerinin taşınması ile tarihi yarımada küçük sanayi ve imalathanelerin dışında sanayi kuruluşu

kalmamıştır. (Özgan, 2002)

Bölgede yaşayan nüfusun sosyo-ekonomik yapısına dair bilgiler 2003 yılında hazırlanan Koruma İmar Planı kapsamında bölgede yapılan anket çalışmalarına dayanmaktadır. BU çalışmalar sonucunda bölgede yaşayan insan nüfusunun büyük çoğunluğunu alt ve orta gelir gruplarının oluşturduğu ve eğitim durumlarının da büyük oranda ilkokul seviyesinde olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre bölgede yaşayan kişilerin mesleki durumlarında ilk üç sırayı ev hanımları, esnaf ve vasıfsız işçiler oluşturmaktadır. Yine aynı çalışmalara göre bölgede bulunan konutların büyük çoğunluğunun 65-85 m2 civarında olduğu ve kira oranlarının oldukça düşük olduğu ortaya konmuştur. Binaların bakımsızlığı da bu durumun etkenlerinden biridir. Yapılan anketlerde bölgede oturma süresinin kısalığı dikkati çekmektedir. Yaşayanların %38 gibi ciddi bir orandaki kısmı 0-10 yıl arasında bölgede ikamet etmişlerdir. Sürekli değişen nüfus da konutların bakımsızlığını etkilemektedir. Ancak öte yandan yine anket sonuçlarına göre görüşülen kişilerin tamamına yakını bölgedeki tarihi yapıların korunması gerektiğini düşünmektedir. Bunun için de en önemli sebep olarak kendi tarihinden gelen değerlere sahip çıkma fikrini göstermektedirler. Eski yapıların durmasının anlamsız olduğunu ve bu yapıların görünümü bozduğunu düşünen %6'lık bir paya sahip kesim ise Tarihi Yarımada'daki tarihi yapıların korunması gerekmediğini düşünmektedir. Bu sonuca göre Tarihi Yarımada için yapılacak koruma ve dönüşüm projelerine halkın katılımının sağlanabileceği sonucu çıkmaktadır. Ancak yine ankete katılanların sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitim durumları dikkate alındığında bu kişilerin gerçek anlamda korumanın nasıl yapılması gerektiği, tarihi yapılar ve kentsel, tarihi, arkeolojik sit alanları hakkında ve buralardaki yapılanma kısıtlamaları gibi konularda bilgi sahibi olmadıkları çıkmaktadır. Bu yüzden koruma planının uygulama aşamasında halka, kültür varlıklarımızın korunmasına ve yaşatılmasına dönük eğitim ve bilgi verilmesi gerekmektedir. Halkın bu koruma çalışmalarına katılabilmesi için karşılığında en başta ekonomik daha sonra da sosyal refah anlamında bir kazancının olması ve bunun olacağına halkın inanması gerekmektedir. (Koruma İmar Planı, 2003)

5.3.3 Kanun ve Düzenlemeler

Türkiye'de ilk kentsel koruma yaklaşımı 1932 yılında Ankara için hazırlanan imar planında Jansen'in yaklaşımında görülmektedir. Bu plana göre Ankara kalesinin uzaktan da algılanabilmesi ilkesi vurgulanmaktadır. Aynı tarihlerde İstanbul kenti için açılan fikir

yarışmasında da özellikle tarihi dokunun korunması, eski eserlerin saptanması ve gerekli önlemlerin alınması, yeşil doku ile desteklenmesi, eski ve yeni kentin birbirine zarar vermeden yan yana yaşayabilmesi gerekliliğinin üzerinde durulmuştur. Yine aynı yıllarda kurulan “Eski Eser Koruma Encümeni” bu konuda çalışmalar yapmıştır.

50’li yıllarla başlayan ekonomik değişim ve hızlı kentleşme yeni düzenlemeleri gerektirdiğinden 1951 tarihli “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun” ile Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu GEEAYK kurulmuş ve konudaki en yetkili kurum olmuştur. (Özgan, 2002)

1960 tarihinde yürürlüğe giren “Şahıs Mülkü Eski Eserler ve Anıtların İstimlakı Yasası” özel kişilerin sahibi olduğu tarihi ve anıt niteliğindeki yapıların bakımını zorunlu hale getirmiş, bu yasaya uymayanların mülkünün kamulaştırılabileceği uyarısı verilmiştir. 1961 anayasası da bu hükmü desteklemiştir. 1964 yılında yürürlüğe giren Venedik Tüzüğü’nün kabulü “tarihi anıt tek başına değil çevresiyle birlikte ele alınmalı ve korunmalıdır ve sadece büyük sanat eserlerini değil belge niteliği taşıyan daha basit eserleri de kapsar” hükmünün de kabulüdür. Böylece çevrenin bir bütün olarak korunması da gündeme gelir. Yine Avrupa’daki örneklerin de ışığında 1972 yılında düzenlenen “Emlak Vergisi yasası” tarihi eser sahiplerine vergi indirimi ile destek sağlar. 1973 yılında uygulanmaya başlayan 1710 sayılı eski eserler yasası olumlu hedefler içerse de gerekli tüzük ve yönetmeliklerle desteklenmediğinden istenen çözümü getirememiştir. (Özgan, 2002) Yine de GEEAYK’ın aldığı kararlar doğrultusunda belgeleme işlemleri yaygınlaştırılmıştır. Bu uygulamalar doğrultusunda özellikle 1978 yılında uygulanmakta olan imar planları durdurularak “Koruma Amaçlı Plan” hazırlanması konusu gündeme gelmiştir. 1983 yılında yürürlüğe giren 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” belgeleme, işlem ve faaliyetleri düzenleme, ilke ve uygulama kararı alacak kurumun görev ve yetkilerini tespit etme konularını ele almıştır. Yasaya göre tarihi eserlerin korunması konusunda birince derecede sorumlu kurum Kültür Bakanlığıdır. Bu dönemde eski eser kavramı UNESCO tarafından da benimsenen kültür varlığı terimine yerini bırakır. Yine aynı yasaya göre 19. Yüzyıl sonundan itibaren inşa edilen yapılar koruma kapsamı dışında bırakılır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa, müdahale biçimlerinin niteliği ile ilgili yapılan sınıflamanın yanlış sonuçlar üretmesi nedeniyle 1995 yılında 378 sayılı bir ilke kararı eklenmiş ve düzenlemeler yeniden yapılmıştır. Bu düzenlemelere göre her yapıya

yapılacak müdahalelerin kendine özgü koşullar içerisinde saptanması ilkesi kabul edilmiştir. (Ahunbay, 1996)

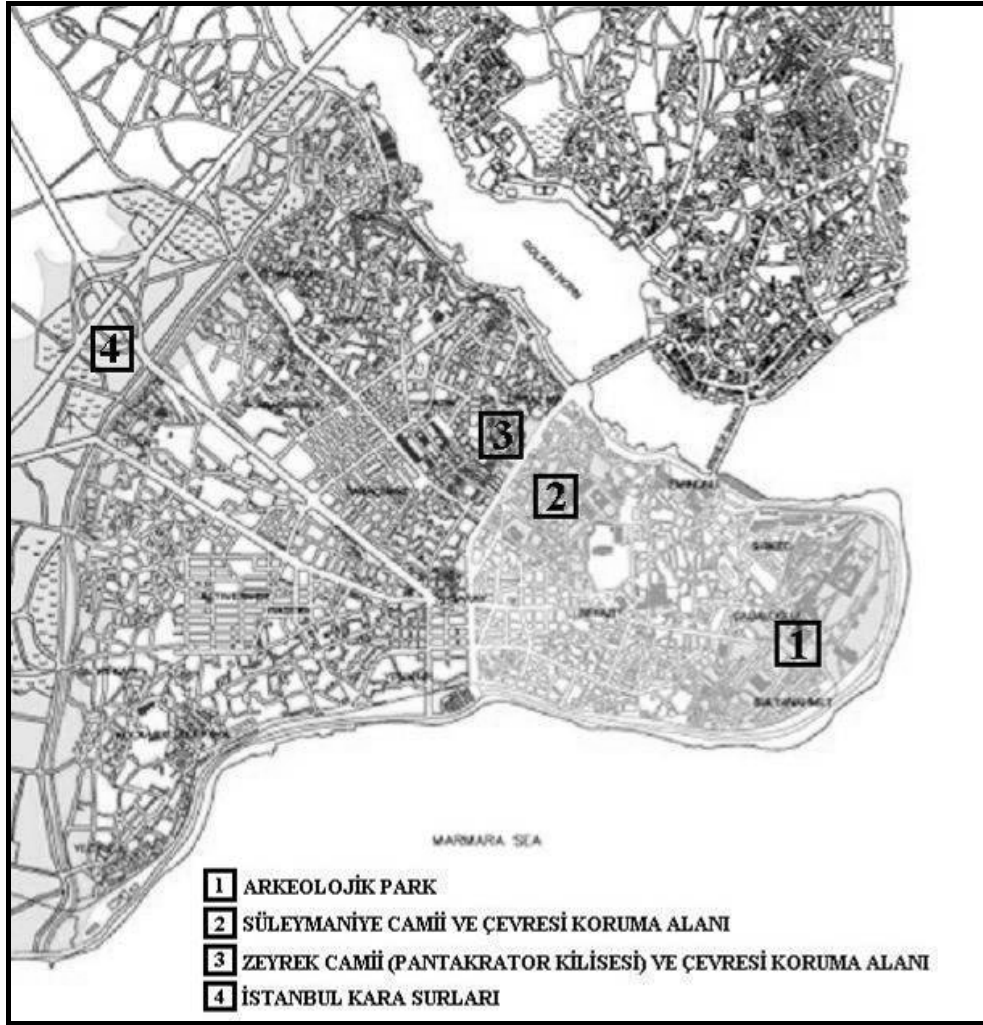
2004 yılında yürürlüğe giren 5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım sürecinin de bir parçası olup kültürel mirasın korunmasına ilişkin önemli yetki ve görevlerin belediyelere devrini içermektedir. Kanunun içerdiği hükümler kültürel mirasın daha büyük oranda yerel mülkiyet kapsamına alınmasında önemli bir adım oluşturmaktadır. Bu kanunla birlikte katılımcı bir model, belediyeler bünyesinde koruma, yürütme ve denetim birimlerinin oluşturulması gibi kavramlar ilk kez ortaya konmaktadır. Ayrıca kanun kültürel mirasın korunması çalışmalarına devlet bütçesinden pay ayrılmasını ve koruma çalışmaları çerçevesinde düzenlenen faturaların KDV'den hariç tutulması gibi maddi düzenlemeler de getirmektedir.

2005 yılında yürürlüğe giren 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ise kanunun uygulanmasında başvurulacak araçlar açısından tehlikeler taşımaktadır. Kanuna göre “yıpranan tarihi alan” kavramının normal planlama sisteminin dışına çıkarılmasına ve yerel yönetimlerin geniş kapsamlı ve köklü imar planları getirmesine olanak tanınmaktadır. (ICOMOS/UNESCO Ortak Uzman Heyeti İnceleme Raporu, 2006)

5.3.4 Koruma Çalışmaları

Tarihi Yarımada 1985 yılında 4 farklı bölge ile UNESCO Dünya Miras Listesine girmiştir. Bu bölgeler:

- Sultanahmet Arkeolojik Park (1.Derece Arkeolojik Sit Alanı ve Kentsel Arkeolojik Sit Alanı tamamı)
 - Süleymaniye Camii ve Çevresi Koruma Alanı,
 - Zeyrek Kilise Camii (Pantokrator) ve Çevresi Koruma Alanı,
 - İstanbul Kara Surları,
- olarak belirlenmiştir.

Şekil 5.33 İstanbul'un Dünya Mirası Listesine Giren Bölgeleri (UNESCO)

Bu kapsamda Kara Surlarında 1986 yılında Belediye tarafından surlarda büyük onarımlar başlatılmıştır. Onarım için TAÇ vakfı ile anlaşılmış ve ilk önce en harap durumdaki Belgrat kapısı rekonstrüksiyonu yapılmış, Silivrikapı ve Mevlanakapı, Blahernai bölgesinde 5. Leon dönemi duvarı onarılmıştır. Bu onarımlar sırasında surların ilk yapıldıkları yıllardaki gibi tüm ayrıntılarıyla yeniden inşa edilmesinin geri dönülemez zararlara neden olması nedeniyle mesleki ve akademik çevreler tarafından eleştiriyile karşılanmış, bu tepkiler ama daha çok da belediye yönetiminin değişmesi sonucunda mevcut durumun en az müdahale ile korunması ilkesi getirilmiştir (1989).

5.34 1986 tarihli rekonstrüksiyon çalışmalarının sonuçları (Aydemir Arşivi)

1991’de Yedikule’de Sahil yolu ile demiryolu arasındaki surlar sağlamlaştırma (konsolidasyon) ilkesine dayalı olarak özgün malzeme ve teknikler kullanılarak onarılmıştır.

5.35 19991 yılında Zeynep-Metin Ahunbay tarafından gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları, Yedikule Bölgesi (Aydemir Arşivi)

1992 yılında birçok bölgede yeniden ve hızla başlatılan onarımlar aynı olumsuz sonuçları ve tartışmaları geri getirmiştir. Rölövesi tamamlanmadan, restorasyon projesi hazırlanmadan uygulamalar başlatılmakta, yeterli denetim yapılamamaktadır. (İstanbul Ansiklopedisi) Onarımlarda bir bütünlük yoktur. Her bölge için ayrı ihale açılmakta, rölöve ve restorasyon projeleri ve uygulama yöntemi ihaleyi alan yapımcıya yüklenilmektedir. Yapımcılar farklı danışmanlar kullanılmakta dolayısıyla farklı uygulamalar ortaya çıkmaktadır.

5.36 Tekfur Sarayı çevresinde surlarda yapılan restorasyon uygulamaları, 2003 (Aydemir Arşivi)

2003 tarihli Koruma İmar Planında “Kara Surları Plan onama sınırı dışında yer alan su hendekleri arkeolojik çalışma ile temizlenecek, peyzaj düzenlemesi yapılarak surlar ile bir bütün olarak korunacaktır. Sura bitişik alanlardaki 1875 tarihli haritada yer alıp da günümüze kadar mevcudiyetini devam ettiren bostan alanları korunacaktır. Haliç, Marmara ve Kara Surlarının sur duvarları, burçları, kapıları, su hendekleri Koruma Kurulu görüşü alınarak, kültürel fonksiyonlara kavuşturulacak, çevresindeki yeşil alan, arkeolojik sergileme-park alanları, sergi-seyir terasları, tema parkları gibi fonksiyonlar ile bütünleştirilecektir.” denmektedir.

Yine aynı plana göre “Kara Surları iç koruma alanı içerisinde kalan eski eser dışında hiçbir

yapının irtifası 6.50 m.'yi geçemeyecektir. Kara Surları iç koruma alanındaki doğal niteliğini kaybetmiş bostan alanları peyzaj projeleri ile düzenlenerek korunacak, doku özelliğini kısmen korumuş Eğrikapı-Edirnekapı-Topkapı Kaleiçi-Sulukule-Mevlanakapı-Silivrikapı-Yedikule gibi kentsel alanlar Tarihi Yarımada'nın geleneksel mimari kimliğine kavuşturulacaktır.

Kara Surları iç koruma yeşil alanı, arkeolojik sergileme-park, sergi-seyir terasları, gezi ve dinlenme alanları gibi kullanımlar ile bütünleştirilerek kamu yararına kullanılması esastır. Bu alanlarda yaya düzenlemeleri ve meydanlar ile surların algılanması sağlanacak, çevresindeki yaya aksları ve meydanlar ile bütünleştirilecektir.

Bu alanlarda hazırlanacak kentsel tasarım-peyzaj projelerinde, Tarihi Yarımada'nın kimliğine uygun, ekolojik etütler yapılacak, mevcut yeşil dokusu korunarak, Tarihi Yarımada ve İstanbul ile özdeşleşen bitki ağaç türleri ile peyzaj kalitesi zenginleştirilecek, mevcudiyetini devam ettiren tarihi bostan alanlarının tarımsal karakteri korunacaktır.” (Fatih İlçesi 1/1000 Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı, 2003)

Ancak yapılan çalışmaların halen tehlike arz ettiği ve tarihi geri dönülemez bir biçimde yok ettiği görülmektedir. Bu bağlamda, çalışmalarını savunma yapıları üzerine yürüten EUROPA NOSTRA Bilimsel Kurulunun 39. Toplantısı İstanbul'da 10-14 Eylül 2003 tarihleri arasında gerçekleşmiş ve toplantının konusunu “İstanbul Surlarının Yeniden Değerlendirilmesi” oluşturmuştur. Toplantının sonucunda oluşturulan rapor EUROPA NOSTRA Avrupa Federasyonu Üst Kurulu tarafından da kabul edilerek İstanbul surlarının korunması konusunda yerel ve Avrupalı uzmanların bir araya gelmeleri için çağrı yapılmıştır. Bu raporda İstanbul Kara Surlarının hem İstanbul hem de tüm Avrupa için önemine ve eşsiz niteliğine dikkat çekilmektedir. Raporda “İstanbul'un savunma yapılarının değerlendirilmesine ilişkin, bilimsel araştırmalara dayanan, genel bir planın parçası olmayan, noktasal müdahalelerden uzak, açık ve net restorasyon projelerinden oluşan bir programın hazırlanması ve takdim edilmesi gerekmektedir. Surların yarı endüstriyel bağlamda veya ölçekte “yeniden inşa edilmesini” amaçlayan uygulamalar, bu önemli tarihi anıtın bütünlüğü açısından tutarlı ve uzun vadeli çalışmaları imkansız hale getirecektir.” denmektedir. Yapılacak çalışmalar için öncelikle bilginin toplanması, yapılacak çalışmalar için tekniker ve diğer elemanların yetiştirilebilmesi için eğitimlerin düzenlenmesi ve tüm bunlar için bir temel oluşturacak hem Türkiye'deki kamu ve özel kurumlara hem de ilgili Avrupa kurumlarına, yerel ve Avrupalı uzmanları, üniversiteleri ve diğer ilgili ve uzman kuruluşları bir araya getirecek bir araştırma

enstitüsünün kurulması önerilmektedir.

6-11 Nisan 2006 tarihleri arasında İstanbul’da UNESCO’dan bir heyet incelemeler yapmak üzere çalışmış ve bir rapor sunmuştur. Bu raporda ise özellikle kültürel mirasın korunması konusunda birinci derecede sorumlu olan Kültür ve Turizm Bakanlığı ile yeni hazırlanan mevzuatın planlama ve uygulama konularında daha fazla yetki tanıdığı belediyeler arasındaki iletişimsizliğe ve bilgi akışındaki eksikliğe ve koruma çalışmalarında ki ön araştırma ve analiz yapmadan hızlı sonuç alma isteğine, dolayısıyla yapılan çalışmaların kalitesizliğine dikkat çekilmektedir. Kanunlardaki açıklardan dolayı oluşabilecek olumsuz sonuçların altı çizilmekte ve konu ile ilgili tüm birimlerin eşgüdümlü olarak hareket etmesi gerektiğini savunmaktadır.

Tarihi Yarımada’da Dünya Kültür Mirası kapsamında “Anıtsal Bölge” olarak tanımlanan 4 ana bölge dışında kalan kesimler tampon alanlardır. Ayrıca Tarihi Yarımada ile etkileşim içinde olan Haliç’in kuzey kıyısında Beyoğlu, Eyüp sınırları içindeki tarihi bölgeler, Boğaz ve karşı yakasında Üsküdar’daki koruma altındaki alanlar da Dünya Kültür Mirası Sit Alanlarının tampon bölgesi haline getirilmelidir. Bu şekilde Tarihi Yarımada Sit Alanının kent ölçeğinde daha bütüncül olarak sahiplenilmesi sağlanmış olacaktır.

UNESCO için korunması gerekli kültür varlığı eserler kadar sivil mimari dokuyu oluşturan mütevazı yapılar da büyük önem taşımaktadır. Bu yapılar korunması gerekli alanlarda bir doku bütünlüğü oluşturmakta ve her biri bir bütünün parçası olarak ayrı önem taşımaktadır. Bunların tek başlarına korunmaları kadar bütünlük içerisinde korunmaları da UNESCO için büyük önem taşımaktadır. Ayrıca Dünya Miras Listesinde bulunan alanların sadece fiziki açıdan değil sosyal açıdan da korunması gerekmektedir, çünkü bu alanlara korunması gerekli alan niteliğini veren unsurlardan biri de bu alanlardaki yaşam tarzı, bölge halkının gelenek ve görenekleri ve bunların mümkün olduğunca orijinal mekanlarda yaşatılmasıdır.

Heyet özellikle Kara Surları ve çevresinde gerçekleştirilen restorasyonların tarihi değiştirdiği, surların özgünlüğünü yok ettiği ve geri dönülemeyecek sonuçlar ortaya çıkardığı görüşündedir ve bu nedenle yapılan çalışmaların bilgi ve belgelere dayanan yeni bir restorasyon projesi oluşturulana ve uygulamayı yapacak kişilere koruma eğitimi verilene dek durdurulmasını ve tekliflerin baştan sona gözden geçirilmesini önermektedir.

5.37 İstanbul Kara Surlarında yapılan restorasyon çalışmalarında kullanılan detaylar
(Aydemir Arşivi)

Yine surlar ve çevresinin sadece Fatih Belediyesinin konusu olmadığı Eyüp ve Zeytinburnu Belediyelerinin de sınırları içerisinde olduğu ve koruma alanı ile birlikte bir etkilenme bölgesinin de ele alınması gerekliliği ortaya konmaktadır. Bu bağlamda, tıpkı EUROPA NOSTRA raporunda olduğu gibi ICOMOS/UNESCO ortak raporunda da “Dünya Mirası Sit Alanı için etkin bir eşgüdüm sağlayacak, özel sorumluluklar ve yetkilerle donatılmış bir yönetim yapısına” olan ihtiyaç vurgulanmaktadır.

5.4 Kara Surları ve Çevresine SWOT Analizi Yönteminin Uygulanması

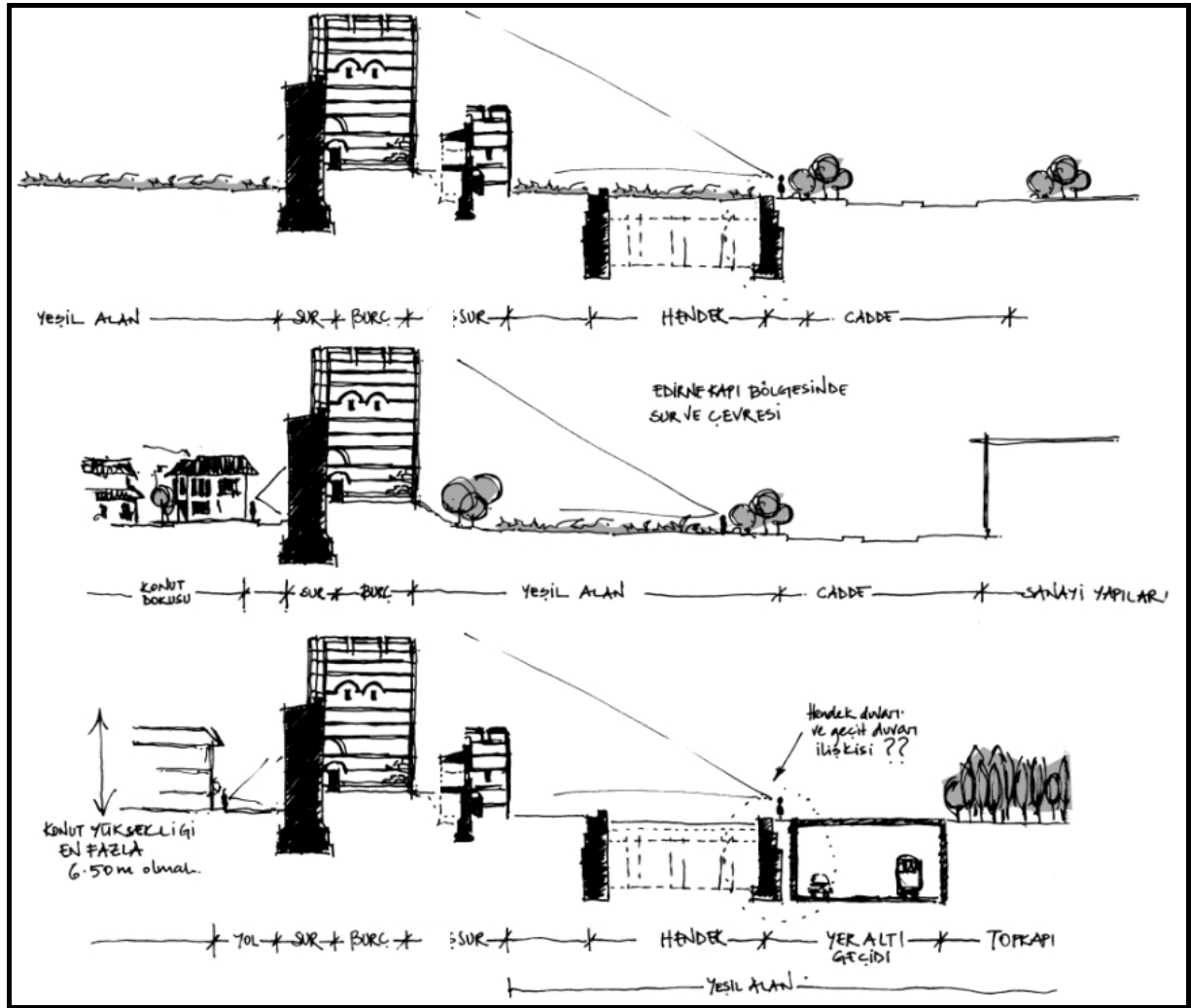
Daha önceki bölümlerde de anlatıldığı gibi SWOT analizinin tarihi bir bölgeye uygulanmasında birbirini tamamlayan üç parça halinde bir çalışmanın yapılması uygun olacaktır. Buna göre öncelikle doğal-yapma ve sosyo ekonomik çevrenin güçlü-zayıf yönler, fırsat-tehditler konusunda ele alındığı, Cuesta vd.nin temel tablosu uygulanacaktır. Bu yöntemin yanı sıra Doratlı vd.’nin yorumu olan ve Tiesdell vd.’nin çevre etmenlerinin ele alındığı tablo ve son olarak da dışsal göstergelerin ele alınacağı orijinal SWOT tablosu kullanılacaktır.

Çizelge 5.4 Cuesta vd.'nin SWOT analizi yönteminin bölgeye uygulanması

	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler	Fırsatlar	Tehditler
Doğal çevre Fauna, flora, hava, su, kirlilik	İlman iklim Kentin kolay ulaşılabilir bir konumunda oluşu Sur dışının büyük oranda yeşil doku ile çevrili olması			Doğanın bozulması Deprem faktörü
Yapma Çevre Fiziksel özellikler ve estetik kalite	Tarihi kentin sınırı olma Surların dünya çapında belge değeri Her bölgede çeşitli referans noktaları Tarihi konut dokusu	Tarihi yapıların uygun olmayan kullanımı ve yapılan ekler Kullanılmayan kamusal alanlar Kayıp alanların varlığı Trafik Yetersiz aydınlatma	Konut dokusunun varlığı Kamusal alanların varlığı	Deprem riski Anıtlardaki yapısal bozulmalar Tarihi dokudaki bozulmalar Niteliksiz (uyumsuz) yapılar Görsel kirlilik Özeli ve kamusal alanların bakımsızlığı Tarihi binaların uygunsuz kullanımı (pansiyon, imalathane) Koruma imar planının zayıflığı
Sosyo ekonomik çevre Politik ve idari durum	Kültürel bir mozağin varlığı Yeni geliştirilen koruma imar planının varlığı Türkiye'nin ve dünyanın en önemli kentlerinden oluşu	Göç alan bir bölge olması Kullanıcıların eğitim seviyesinin düşüklüğü Düşük gelir düzeyi Çevre bilincinin olmayışı Sosyal aktivitelerin azlığı Ekonomik zorluklar Bölgenin kullanıcıları tarafından sahiplenilmemesi	UNESCO gibi uluslararası kuruluşların baskısı Yüksek turizm potansiyeli Bölge için yararlanılabilecek kamusal ve yerel kurumların varlığı Üniversitelerin ve bölge konusunda yaptıkları araştırmaların varlığı Dünya çapında kültürel turizme ilginin artışı AB Uyum süreci	Niteliksiz yapılara izin veren kanunların varlığı Tarihi mirasın kaybı Kentsel mekan anlamının yitirilmesi Kamusal aktivitelerin azalması Erkek göçmenlerin sayısal artışı Kullanıcıların kısa sürede yeni yerleşim alanlarına kayması

Çizelge 5.4’de de görüldüğü gibi Cuseta vd.’nin kullandığı tablo, oldukça basit ve ana faktörler üzerinde yoğunlaşan bir sistemdir. Tabloda İstanbul Kara Surları ve çevresinin olumlu ve olumsuz yönleri basitçe ele alınmaktadır.

Bölge içinde yapılan analitik çalışmalarda özellikle sur ve çevrelerinde anıtın algılanması yönünde eksikler tespit edilmiş ve bunlar birer zayıf yön olarak değerlendirilmiştir. Özellikle surların kesitleri ele alındığında surlara yaklaşım ve insan algısı üzerinde durulması gereken bir noktadır.

Şekil 5.38 Çeşitli noktalarda sur çevresi kesit eskizleri

Özellikle Edirnekapı ve Ayvansaray bölgelerinde sura neredeyse 5 m.’lik mesafelere yaklaşan konut dokusu surun algısında önemli bir engel teşkil etmektedir. Bu alanlarda Prost’un da önerisi olan 6.50 m.’lik sınıra özen gösterilmeli, iki kattan daha fazla yükseklikteki binalara

izin verilmemelidir. Sura bitişik bir sokağın olmadığı ve konut dokusunun iç avlusunun bir duvarını Kara Surlarının oluşturduğu durumlarda ise yine bu alanlar yarı kamusal olarak düzenlenmeli, bir yandan ziyaretçi kullanımına açılarak alanın özel durumundan yararlanılmalı bir yandan da konutlar tarafından sahiplenilmesi öngörülmelidir. Semt merkezlerinden sur çevrelerine açılımlar düşünülmeli, buralardaki kamusal alanın çevre halkı tarafından da kullanımı, mekanın yaşatılması için düşünülmelidir.

Bölgedeki temel fonksiyonun konut olması oldukça güçlü bir özelliktir. Sosyal alanların tasarlanması için de zemin oluşturmaktadır. Sur çevrelerinde hem yerel kullanıcılara hem de ziyaretçilere hitap edecek sosyal mekanların Montemor-o-Velho çay salonu örneğinde olduğu gibi mümkün olduğunca tarihi ön plana çıkarır nitelikte nötr malzeme ve formlarla oluşturulması, bölgenin tarihi değerinden daha fazla yararlanılarak yapısal nitelik için de örnek teşkil ederek bölge için yeni bir güçlü yan oluşturabilecektir. (Şekil 2.7)

Özellikle kente karadan ana yaklaşım yollarından biri olan sahil yolunda özellikle Mermerkule'nin surlardan ayrıldığı noktada surların algılanabilmesi büyük önem taşımaktadır ancak bunun için herhangi bir düzenleme getirilmemiş durumdadır.

Şekil 5.39 Kara Surlarının Marmara'ya birleştiği noktadan hava fotoğrafı

Oysa bu alanda kente giriş ve surun yapısı vurgulanabilir durumdadır. Özellikle günümüzde bu alanda yok olmuş olan hendek izleri, Mermerkule önündeki su izi tekrar ortaya çıkarılarak, belki hendek içinde su ögesi kullanılarak algı desteklenebilir. Günümüzde sıradan bir görüntüye sahip olan bu noktada yeni çevre tasarımları için belediye tarafından düzenlenecek yarışmalar ile yeni fikirler aranabilir.

Çizelge 5.5 Doratlı vd.'nin SWOT analizi yönteminin bölgeye uygulanması

Mekan Vasıfları	Kültürel Kimlik	Yüksek (S)
	Nadirlik	Yüksek (S)
	Kaynak	Yüksek (S)
Fiziksel Eskime (Strüktürel Durum)		%60 üzerinde bina zayıf durumda (T) surlardaki bozulma ve alınan önlemlerdeki yanlışlar ciddi boyutta (T)
Fonksiyonel Eskime (Doku ve kullanım arasındaki uyumsuzluk)		Yüksek (W)
Konumsal Eskime	Kullanıcı dokusu	Kişilerin bölgeyi kendileri için bir geçiş bölgesi olarak değerlendiriyor olması (T)
	Sosyal yapıdaki değişimler	Değişim hızlı, yeni kullanıcı profili düşük gelir grubundan, Anadolu'dan göç (T)
	Arsa ve gayrimenkul değerleri	Düşük (W)
	Kira oranları	Düşük (W)
	Boşluk oranları	Yüksek (O) (T)
	Uygunsuz Kullanımlar	Yüksek (T)
	Yeni Gelişmeler	Yüksek (O) (T)
Gelişme Baskısının Yoğunluğu		Yüksek (T)

Çizelge 5.5'de ise Doratlı vd.'nin uyguladığı SWOT analizi yorumu görülmektedir. Bu yönetime göre bölgenin analizi için gereken faktörler ele alındığında;

Mekanın vasıfları başlığı altında bölgenin kültürel kimliği nadirlik değeri ve kaynak değeri ele alınmaktadır. Bu özellikle Kara Surları ve çevresinde bölgenin tarihi belge niteliği taşıması ve dünya üzerinde izleri okunabilen ve büyük ölçüde ayakta olan nadir sur örneklerinden biri olması nedeniyle hem kültürel kimlik değeri hem de nadirlik değeri oldukça yüksektir. Bu değerlerin yüksek oluşu her dönemde surların ilgi kaynağı olması da bir diğer yandan kaynak değerini de arttırmaktadır. Tüm bu özellikler çevrenin güçlü bir yanı olarak değerlendirilebilir.

Bölgenin farklı eskime türlerinin etkisi altında olduğu gözlemlenmektedir. Bunlardan ilki olan fiziksel eskimenin hem surlar hem de çevre açısından bir tehdit oluşturduğu bir gerçektir. Bölgede bulunan yapıların büyük bir kısmının da zamanın ve bakımsızlığın getirdiği bozulmanın etkisinde olduğu söylenebilir. Bu elbette var olan konut dokusu için bir tehdit

olarak ele alınmalıdır. Surlardaki fiziksel eskime ise bir yandan surlar için önlemler alınmasını gerektirmekte, diğer yandan da günümüze kadar alınan önlemler dikkate alındığında başka bozulma biçimlerinin de ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle koruma adı altında yapılan müdahalelerin birçoğu geri dönülemez nitelikte bozulmalara yol açmaktadır.

Çevrede bulunan yapıların süregelen konut fonksiyonlarını yitirmedikleri düşünülse de özellikle göçlerle birlikte bazı binaların birkaç aile tarafından kullanılıyor olması gibi durumlar fonksiyonel eskimenin göstergesidir. Aynı zamanda binaların altyapı eksikleri ve günümüz şartlarına uygun olmayan donatıları da bu tür bir eskimeye işaret etmektedir. Çevre koşulları da günümüzdeki trafiğe ve park sorununa cevap veremediğinden çevresel anlamda da fonksiyonel eskimeden söz edilebilir. Bu durum bölge açısından zayıf bir yön olarak ele alınmalıdır.

Konumsal eskime başlığı altında ele alınan kullanıcı dokusu etmeni çevrenin bozulmasındaki en önemli etkenlerden biridir. Kara Surları ve çevresindeki kullanıcı dokusu buraya kısa süre önce yerleşmiş ve/veya bölgeyi kısa süre içinde terk etmeyi hedefleyen ve bölgeyi benimseyemeyen kişilerden oluşmaktadır. Bu nedenle koruma konusu ele alındığında bu kullanıcı profili bölge için bir tehdit oluşturmaktadır. Aynı nedenlerle sosyal dokudaki değişimin hızı, bölge kullanıcılarının daha çok alt ve orta gelir düzeyinden gelen kişiler olması ancak binaların ve çevrenin bakımının maddi kaynak gerektiriyor olması yine aynı şekilde bir tehdit olarak değerlendirilebilir. Kullanıcıların profili ve binaların bakımsızlığı doğrultusunda bölgede kira oranları İstanbul'un diğer bölgeleri ile karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. Bölgenin çekici olmayışı ve kentin geri kalanıyla rekabet edemiyor oluşu da bir zayıflık olarak ele alınabilir. Bölgedeki boş binaların oranı özellikle fiziksel ve fonksiyonel eskime ile doğru orantılıdır. Kullanıcı ihtiyaçlarını artık karşılayamayan binaların terk edilmesi kaçınılmazdır. Bu noktada boş tarihi binaların oranı hem bir fırsat hem de bir tehdit olarak değerlendirilebilir. Her boş alanın boş kalma süresi fiziksel bozulmayı da beraberinde getirmekte, yeni kullanıcılar daha da alt gelir grubundan olmakta ve çevre ve tarih konusundaki bilincin gelişmesi daha fazla zaman almaktadır. Bu açıdan durum bir tehdit olarak görülse de boş alanların uygun biçimde düzenlenmesi ve kullanıma açılması açısından koruma çalışmaları için bir fırsat oluşturduğu da düşünülebilir. Yine aynı şekilde fiziksel ve fonksiyonel eskime tehdidi altındaki binaların daha fazla konut olarak kullanılamamasından kaynaklanan uygunsuz kullanımlar (binanın/çevrenin depo, imalathane, tamir atölyeleri gibi fonksiyonlar için kullanımı) çevrenin fiziksel, sosyal ve kültürel açıdan niteliğini

düşürdüğünden bir tehdit olarak görülmelidir.

Tarihi bölgelerde gerçekleşen gelişmeler, özellikle alan çalışmasının konusu olan İstanbul Kara Surları ve çevresinde gerçekleşen yenileme ve çevre düzenleme çalışmaları zaten ilgi odağı olan sur çevrelerine olan yerli ve yabancı ziyaretçi oranını arttıracığından kişisel yatırımlar için de uygun bir altyapı oluşturmaktadır. Bu gelişmeler bir yandan eğer uygun yapılaşma ve altyapı sağlanacak olursa, nitelikli tasarımlar ile bölge için fırsatlar oluşturabileceği gibi yapılacak niteliksiz düzenleme ve yapılarla bölgenin değerinden kaybetmesi ve geri dönülemez yanlışlarla bir tehdit de oluşturabilecek durumdadır.

Bir bölgenin üzerindeki gelişme baskısının yoğunluğu ile eskime arasındaki ilişki yadsınamaz. Bölgenin karakteristik özellikleri ve diğer niteliklerine bağlı olarak gelişmenin yoğunluğu bazen bir zayıf yön veya tehdit bazen de bir fırsat gibi davranabilmektedir. Özellikle sur çevrelerinde bulunan etkileşim alanı olarak nitelendirilebilecek yeşil alanlar bu gelişme baskısının yoğunluğu altında kalmakta ve dönem dönem Abdi İpekçi Spor Salonu veya büyük sanayi yapıları gibi yapılaşmalar özel izinlerle gerçekleşmektedirler. Diğer yandan konut dokusu içerisinde de eskimeden kaynaklanan yenilenme eğilimi de bu baskının yoğun olarak hissedildiği anlamına gelmektedir. Tüm bunlar gelişme baskısının yoğunluğunun bölgede bir tehdit olarak işlediğinin göstergesidir. Ancak dışsal durum göstergeleri olmadan bölge ile ilgili yapılan değerlendirme çalışmaları tam anlamıyla ele alınabilmiş sayılmayacaktır. Çizelge 5.6'da ise bölgedeki koruma çalışmaları doğrultusunda elde edilen bulgular ile dışsal durum göstergeleri için uygulanan standart SWOT matrisi görülmektedir.

Çizelge 5.6 Dışsal durum göstergeleri için SWOT matrisinin bölgeye uygulanması

Güçlü Yönler	Fırsatlar
Üniversitelerin varlığı ve ilgisi	Araştırmacıların raporları Yerel yönetimlerin ilgisi Ulusal ve uluslararası kuruluşların hassasiyeti AB uyum süreci İstanbul 2010 Kültür Başkenti Projesi
Zayıf Yönler	Tehditler
Sorumlu kurum ve kuruluşların yaklaşımı Kamusal katılıma ve bilinçlendirmeye önem verilmemesi Planlama yaklaşımları Yönetmelik düzenlemeleri Finansal desteksizlik	

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu doktora tezi öncelikle tarihi çevrelerin yeniden değerlendirilmesi, tarihi varlığın eski değerinin canlandırılması, bu değer kendisine yeniden yüklenmesi gerekliliği düşüncesinden ortaya çıkmıştır. Özellikle dondurarak koruma anlayışından uzaklaşıldığı ve çağın gereklerini yerine getirerek yaşatma fikrinin yaygınlaştığı günümüzde bu bağlamda henüz geçerliliğini kaybetmemiş fonksiyonları barındıran kent alanlarının yanı sıra orijinal fonksiyonlarını kaybetmiş anıtlar ve çevreleri de ele alınmaktadır. Tarihi birikimin bu anlamda korunması ve doğru yansıtılması aynı zamanda kalkınmanın da bir parçası olacaktır. Bu da ancak koruma bağlamında çevresel ve toplumsal sürdürülebilirliğin tüm yönleriyle ele alınması ile mümkün olabilir. Bu kapsamda tarihi çevrelerin yeniden değerlendirilmesi kavramı ve yapılacak bu çalışmaların gerekçeleri ortaya konmaya çalışılmış, bu çevrelerdeki anlam kaybına dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Kent Kara Surları gibi kentin içinde asli fonksiyonu olan kenti savunma özelliğini yitirmiş ancak halen sınırlayıcı bir öge olarak ayakta duran tarihi anıtların çevreleri de bu anlamda ele alınması ve kendileri için stratejik planlar geliştirilmesi gereken bölgelerdir. Öncelikle surların anlamına dair araştırmalarla işe başlanmalı, bu anlamı güçlendirecek çalışmalara öncelik verilmelidir. Tezde kara surlarının karşı karşıya olduğu problemler örneklerle ele alınırken bu tehlikeleri birebir yansıtmaları nedeniyle alan çalışması için İstanbul Kara Surları incelenmiştir. Bu surlar Roma, Bizans ve Osmanlı medeniyetlerini bir arada yansıtan ve 21 km.lik bir bütün halinde duran anıtsal, tarihe ışık tutan ve günümüz İstanbul'u için tarihi, kültürel, entelektüel turizm açısından paha biçilmez bir zenginliktir. Yapılan restorasyon çalışmaları bu doktora tezinin konusunu oluşturmamakla birlikte özellikle rekonstrüksiyon uygulamalarının çevreye ve dolayısıyla kültürel kimliğe olan olumsuz etkisinin de göz ardı edilebilmesi mümkün değildir. Ne yazık ki Kara Surları ön araştırma ve analiz safhalarına fazla vakit ayrılmadan bir an önce sonuç alma isteği ile hızlı bir biçimde onarıma tabi tutulmakta, ancak bu onarımlar kent imajı için olumlu olmaktan çok çalışmaların niteliksizliğini ortaya koymakta, surların özgünlüğünün yitimine neden olmaktadır. Yerli ve yabancı uzmanların bu konudaki eleştirileri sürekli göz ardı edilmekte, ne yazık ki tarih geri alınamaz biçimde yara almaktadır. Oysa bu çalışmaların nitelikli ve örnek gösterilecek çalışmalara dönüştürülmesi biraz vakit ve çaba ayrılması ile mümkün olabilmektedir. Özellikle sur çevrelerindeki sosyal dokuya dair kayda değer bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu konuda özellikle surların sahibi konumundaki İstanbul Büyükşehir

Belediyesi'nin tutumu önem kazanmaktadır. Yapılan işin niceliğinden çok niteliği ve bütüncüllüğü ele alınmalıdır. Surların korunması ve restorasyonu konusundaki bu olumsuzluklara ek olarak surların çevresinde bir etkilenme bölgesinin tanımlanmasının gerekliliği yadsınamaz. Koruma Amaçlı İmar planında bu etkilenme bölgesi, çevre peyzajı ve gereksinimleri ve surlar içinde kalan kentsel alanlar konusunun ele alınmamış olması bir diğer olumsuzluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla surlar üzerinde yapılan tüm çalışmaların tarihsel, kentsel ve toplumsal açılardan analitik araştırmalara ihtiyacı olduğu söylenebilir.

Günümüzde tarihi çevrelerin yeniden tasarlanması ve ele alınması konusunda pek çok çalışma yapılmakla birlikte bunların analitik bir çalışmaya dayandığı örnekler ülkemizde azınlıkta kalmaktadır. Oysa özellikle tarihi çevrelerde bu analiz çalışmalarının titizlikle yapılarak verilen kararların sürekli geri dönüşlerle yeniden değerlendirilmesi ve yapılan müdahalelerin her zaman geri döndürülebilir nitelikte olması gerekliliği kaçınılmazdır. Bu anlamda analitik çalışmalar için SWOT analizi yaklaşımı günümüzde kendine önemli bir yer edinmektedir. Pek çok alanda olduğu gibi tarihi çevre değerlendirme konusunda da çeşitli şekillerde ele alınabilecek bir yöntem olan SWOT, bölgenin geleceği için kısa ve uzun vadeli stratejik planlar yapılabilmesini, bu planlar doğrultusunda bölgenin güçlü yönleri ve çevrenin sağladığı fırsatlar ele alınarak bölgenin zayıf yönleri ve çevrenin oluşturduğu tehditler elimine edilmeye çalışılmaktadır.

Tez kapsamında gerçekleştirilen analitik çalışma sur ve çevreleri ile ilişkili olumlu ve olumsuz yönleri ortaya koymaktadır. Bu bağlamda sur çevrelerinde ele alınması gereken doğal çevre açısından olumlu özellikler arasında sur çevresindeki görsel etkiyi arttıran yeşil doku öne çıkmaktadır. Yapma çevre bağlamında ele alındığında ise bölgenin nadirlik değeri ve kent için oluşturduğu referans noktası olma özelliği bölgenin güçlü yönleridir. Bölgenin yoğun olarak konut fonksiyonunu barındırması ise bölgenin dokusundaki bozulma ve kayıp alanlar gibi olumsuz yönlerin giderilmesi ve bölgenin canlandırılabilmesi için bir fırsat oluşturmaktadır. Kamusal alanların yoğunluğu da burada kamu faaliyetlerini destekleyici birimlerin dokuya eklenmesi için uygun ortamı yaratmaktadır. Özellikle çevrenin araştırmacılar ve yerli yabancı ziyaretçiler tarafından ilgi görmesi bu ilginin desteklenmesini gerektirmektedir. Bu anlamda bölgenin ihtiyacı olan gezi, bilgilendirme ve dinlenme amaçlı mekanların nitelikli bir mimari ile oluşturulabilmesi büyük önem kazanmakta, bu fonksiyonların çevreleri ile etkileşim içinde olacağı ve görsel kirliliğin önüne geçilebileceği

öngörülmektedir.

AB uyum süreci kapsamında gerçekleşmekte olan konuyla ilgili bir dizi kanun reformu elbette olumlu bir adımdır. Bu bağlamda çalışmaları sürmekte olan 2010 İstanbul Avrupa Kültür Başkenti Projesi de yararlanılması gereken fırsatlardan biridir. Ancak bu düzenlemelerin uygun biçimde uygulanabilmesi de büyük önem taşımaktadır. İstanbul surları ile ilgili çalışmaların, uzmanlar ve bilimsel çevreler ile özellikle konunun sosyolog, ekonomist, arkeolog, mimar ve kent plancıları ile işbirliği içinde tarihi çevrenin korunmasında özellikle kamuoyu, kent halkı ve çevre sakinlerinin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi de sağlanarak şeffaf bir ortamda hızlı kararlar verilmeden geliştirilmesi gerekmektedir. Eleştirilerden korkulmamalı aksine yararlanılmalıdır. Koruma İmar Planı kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesinin kendi yapmış olduğu anket çalışmaları ve araştırmalar göstermektedir ki, bölgede yaşayan halkın eğitim, gelir ve bilinç seviyesi oldukça düşüktür. Bölgede yaşayanların büyük çoğunluğunun burada yaşama süresinin 0-10 yıl gibi oldukça kısa olarak nitelendirilebilecek bir süre olması gelecek için de büyük tehdit oluşturmaktadır. Zira bölgeden kısa süreli faydalanma tarihi kimliğin farkında olmamayı da beraberinde getirmektedir.

EUROPA NOSTRA ve UNESCO gibi kuruluşların da sürekli dikkat çektiği ulusal ve uluslararası bilimsel çevreler ile işbirliği yapabilecek bir araştırma merkezi olmaması büyük bir eksikliktir. Malzeme laboratuvarı, işçilik, yapım teknolojisi, dokümantasyon, envanter ve tipolojik çalışmaları yürütebilecek ayrıca bu konularda eğitim ve formasyon verebilecek nitelikte bir merkez yapılacak restorasyon ve çevre tasarım çalışmaları için büyük katkı sağlayacaktır. Bu anlamda gerçekleştirilecek disiplinlerarası çalışmalar ve uzman görüşleri doğrultusunda yapılacak analizler, sistemin doğru çalışması ve suistimal edilemeyecek biçimde kurgulanması gerekmektedir. Bu anlamda kent surları gibi tarihi anıtların çevrelerinde alınacak kararlar ve yapılacak nitelikli uygulamalar tarihi çevrelerde yapılacak tüm uygulamalar için örnek teşkil edecektir.

KAYNAKLAR

- Ahunbay Z., Ahunbay M., (2000), "Recent Work on the Land Walls of Istanbul", *Dumbarton Oaks Papers* 54: 227-239
- Ahunbay Z., (1996), *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul*
- Ahunbay Z., (1995), "İstanbul Kara Surlarının Kent Kimliğine Etkisi", *Mimarlıkta Kalite Sempozyumu*, 1995, Bursa, 156-160
- Akçura N., (1992), "Günümüzde Tarihi Çevre Koruması Konusunda Görüşler", *Mimarlık Dergisi*, 249:7
- Aktan C. C., (1999) "2000'li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri, Stratejik Yönetim", *TÜGİAD İstanbul*
- Akın N., (1995), "İstanbul'un Tarihi Çevrelerinde Kimlik Değişimi ve Yitirilen Çevresel Kalite", *Mimarlıkta Kalite Sempozyumu*, 1995, Bursa, 150-153
- Akozan F., (1977), "Türkiye'de Tarihi Anıtları Koruma Teşkilatı ve Kanunlar", *DGSA, İstanbul*
- Al-Ahmar, J., Ezgeç P., Güvenç A., Ş., (1995), "Süleymaniye Conservation Area", *Mimari Mirasın Bugünü Programı, İstanbul Süleymaniye & Mostar 2004, Program Raporu, İstanbul*
- Anastassiadou M., (2001), *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri*, Selanik, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- Arseven C., E., (1989), *Eski İstanbul*, İstanbul Kütüphanesi Yayınları, İstanbul
- Ayan F. P., (2003), *Tarihi Çevrelerde Yapılan Yeniden Değerlendirme Çalışmalarında Yöntem ve Nitelik Sorunu*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul
- Aydemir, I., (2001), "Galata Kulesi ve Surları, Çevre Değerlendirmesi", *EUROPA NOSTRA Bulletin* 56, presented to the EUROPA NOSTRA 37th Scientific Council Meeting, Kotor, Yugoslavya
- Aydemir, I., (2002), "İstanbul Surları, Çevre Değerlendirmesi", *EUROPA NOSTRA Bulletin* 57, presented to the EUROPA NOSTRA 38th Scientific Council Meeting, Girit, Yunanistan
- Aydemir I., Arabacıoğlu F. P., (2003), "About the Contemporary Problems of Preservation and Revalorization of the Istanbul City Walls", 9-16, *EUROPA NOSTRA Bulletin* 58, presented to the EUROPA NOSTRA 39th Scientific Council Meeting, "Restoration and Evaluation of the Walled City of İstanbul", Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul
- Aydemir, I., (2004), "Anadolu'da Savunma Yapıları", *EUROPA NOSTRA Bulletin* 59, presented to the EUROPA NOSTRA 40th Scientific Council Meeting, İbiza, İspanya
- Ayverdi E., H., (1958), *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehir İskanı ve Nüfusu, Vakıflar Umum Müdürlüğü, Ankara*
- Ayverdi E., H., (1973), *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, Cilt III, İstanbul Enstitüsü No.69, İstanbul

- Baytin Ç., (1994), Tarihi Çevrelerde Yeni Yapı Olgusuna Bir Yaklaşım, İstanbul Örneğinde bir Uygulama Modeli, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi
- Belge M., (1999), İstanbul Gezi Rehberi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- Biket A.P., (2004) Tarihi Çevrelerde Yapılan Mimari ve Kentsel Tasarımda Kentsel Hafızanın Yeri Ve Galata Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul
- Branca A. F., (1976), “Tarihsel Çevrede Yapı Eylemi”, Mimarlık Dergisi, S. 85
- Braudel F., (1991), Akdeniz, İnsanlar ve Miras, Metis Yayınları, İstanbul
- Braudel F., (1991), Akdeniz, Mekan ve Tarih, Metis Yayınları, İstanbul
- Bruns D. F.W., Schmidt J. A., (1997), “City edges in Germany: quality growth and urban design”, Landscape and Urban Planning 36: 347-356, Elsevier, İngiltere
- Cartheodory C.E., Demetriades G. A., (1881), Plan archéologique des Murailles de Constantinople du cote de la Terre, İstanbul
- Cuesta R., Moughtin C., Sarris C., Signoretta P., (1999), In Urban Design: Method and Techniques (ed.) C Moughtin, Butterworth Architectural, Oxford.
- Çelik Z., (1998), 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti, Değişen İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- Çolakoğlu B., Patterson H., Savin B., Ünal G., Ü., (1995), “Documentation and Information” Mimari Mirasın Bugünü Programı, İstanbul Süleymaniye & Mostar 2004, Program Raporu, İstanbul
- Dirimtekin F., (1953), Fetihten Önce Haliç Surları, İstanbul Enstitüsü, İstanbul
- Dirimtekin F., (1956), Fetihten Önce Marmara Surları, İstanbul Enstitüsü, İstanbul
- Doratl N., Önal Hoşkara Ş. ve Faslı M., (2004) “An analytical methodology for revitalization strategies in historic urban quarters; a case study of the Walled city of Nicosia, North Cyprus”, Cities, Vol. 21, No.4: 329-348, Elsevier, İngiltere
- Doratl N., (2000), A Model for Conservation and Revitalization of Historic Urban Quarters in Northern Cyprus, Doktora Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa
- Eldem N., Yücel A., Kamil M., “Sultanahmet Meydanı Çevresi ve Ayasofya Soğukçeşme Sokağı Koruma ve Geliştirme Projesi”, Mimarlık Dergisi, ...: 19-23
- Erder C., (1971)., Tarihi Çevre Kaygısı, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara
- Erder C., (1975)., Tarihi Çevre Bilinci, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara
- Gardiner J., (1990), Ville de Montreal - Plan Directeur d'Amenagement et de Developpement de l'Arrondissement Centre - Projet, Service de l'Habitation et du Developpement Urbain - Bureau du Plan d'Urbanisme, Montreal
- Hasol D., (1970), Mimarlık, Şehircilik ve Türkiye'nin Sorunları, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul
- Hasol D., (1988), Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul

- Kaufmann J. E., Kaufmann J., Kaufmann H.W., (2001), *The Medieval Fortress; Castles, Forts and Walled Cities of the Middle Ages*, Combined Publishing, Londra
- Kayra C., (1990), *İstanbul Haritaları*, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, İstanbul
- Kostof S., (1991), *City Shaped, Urban Patterns and Meanings Through History*, Thames and Hudson, Londra
- Kostof S., (1992) *The City Assembled: The Elements of Urban Form Through History*, Thames and Hudson, Londra
- Kuban D., (1970), “İstanbul’un Tarihi yapısı”, *Mimarlık*, Sayı 5, s.12-17, İstanbul
- Kuban D., (1992), *Mimarlık Kavramları, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları*, İstanbul
- Kuban D., (2000), *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları*, İstanbul
- Kuban D., (2000), *İstanbul bir Kent Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları*, İstanbul
- Kubat A. S., (1995), “Tarihi Mirasın Sürdürülmesi ve Şehir Kimliği: Anadolu Kale Yerleşmeleri Sokaklarından Örnekler”, *Mimarlıkta Kalite Sempozyumu*, 1995, Bursa, 291-299
- Lagopoulos A., Ph., (2005), “Monumental urban space and national identity: the early twentieth century new plan of Thessaloniki”, *Journal of Historical Geography* 31: 61–77, Elsevier, İngiltere
- Lichtfield N., (1988), *Economics in Urban Conservation*, Cambridge University Pres, Cambridge
- Lynch, K., (1960), *The Image of the City*, MIT Press, Massachusetts
- Mango, C., (1985), *Byzantine Architecture*, Electra Rizzoli, Milano
- Meyer-Plath B., Schneider A. M., (1943), *Die Landmauer von Konstantinopel II*, *DenkmAntArch* 8, Berlin
- Mordue T., (2005), “Tourism, Performance and Social Exclusion in Olde York”, *Annals of Tourism Research*, Vol. 32, No. 1: 179–198, Elsevier, İngiltere
- Müller-Wiener W., (2003), *İstanbul Limanı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları*, İstanbul
- Müller-Wiener W., (2002), *İstanbul’un Tarihsel Topografyası, Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul
- Müller-Wiener W. ve Cramer J., (1982) *Istanbul~Zeyrek, Studien zur Erhaltung eines Traditionellen Wohngebietes*, Deutsches Orient Institut, Hamburg
- Okyay İ., (2001), *Fransa’da Kentsel Sit Alanlarının Korunması - Malraux Yasası, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları*, İstanbul
- Önal Ş., Dağlı U. ve Doratlı N., (1999), “The urban problems of Gazimagusa (Famagusta) and proposals for the future”, *Cities*, Vol. 16, No. 5: 333–351, Elsevier, İngiltere
- Oruç G. D., Giritlioğlu C., (2006) “Şehir Eski Merkezlerinde Yeniden Canlandırma: İstanbul-Eminönü Örneği”, *İTÜ Dergisi/a, Mimarlık, Planlama, Tasarım*, Cilt 5, Sayı 2, 231-239

- Özen H., (1995), “Günümüz Kentlerinin Kimlik Arayışı İçinde Tarihsel Kent Mekanlarının Rolü”, Mimarlıkta Kalite Sempozyumu, 1995, Bursa, 287-290
- Özer B., (1993), Yorumlar, Kültür-Sanat-Mimarlık, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul
- Özgan T., (2002), İstanbul Tarihi Yarımada’nın Koruma Kriterleri Açısından Etüdü ve Koruma Modeli Önerisi, Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul
- Öztürk O., (2001), Mostar Eski Kent Dokusunu Değerlendirme ve Savaş Sonrası Planlama Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul
- Paliwal R., (2006), “EIA practice in India and its evaluation using SWOT analysis”, Environmental Impact Assessment Review 26: 492–510, Elsevier, İngiltere
- Papageorgiou A., (1971), Continuity and Change, Preservation in City Planning, Praeger Publishers, Londra, İngiltere
- Pasic A., (1994), “Mostar Workshop Report 1994”, Research Center for Islamic History, Art and Culture, İstanbul
- Pasic A., Dodds J., (1995), “Workshop on Istanbul and the Süleymaniye Area, Report Summary”, Mimari Mirasın Bugünü Programı, İstanbul Süleymaniye & Mostar 2004, Program Raporu, İstanbul
- Pasic A., (1999), Reclaiming Historic Mostar - Opportunities for Revitalization, Aga Khan ve World Monuments Fund, İstanbul
- Perbellini G., (2000), “City Walls and Their Symbolic Significance”, EUROPA NOSTRA Bulletin 53: 9-18, Cierre Grafica, İtalya
- Perbellini G., (2005), “The Fortresses of the Lagoon and the Mainland of Venice From XVI to XX Century”, EUROPA NOSTRA Bulletin 59: 53-62, Cierre Grafica, İtalya
- Perbellini G. E., (2005), “Rehabilitation of the Urban Space by the Scaliger Walls at Mazini Street, Vicenza”, EUROPA NOSTRA Bulletin 59: 115-120, Cierre Grafica, İtalya
- Santoro L., (2000), “Remains of Town Walls Inserted Within City Buildings. Aragonese Walls in Naples”, EUROPA NOSTRA Bulletin 53: 29-32, Cierre Grafica, İtalya
- Sönmez N., (1988), Koruma ve Restorasyon, Mimarlık Lisans Eğitimi 4. Sınıf Ders Notları, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul
- Steriotou I., (2000), “The Medieval Walls of The Cities in Crete”, EUROPA NOSTRA Bulletin 53: 65-70, Cierre Grafica, İtalya
- Steriotou I., (2004), “The Walls of Thessaloniki”, EUROPA NOSTRA Bulletin 58: 53-62, Cierre Grafica, İtalya
- Sutton K., Fahmi W., (2002), The Rehabilitation of Old Cairo, Habitat International, 26: 73-93
- Şahin, İ., (1995) “Planlama Süreci İçinde, Planlamanın Tarihi-Kültürel Miras ile Kent Bilimi ve Kimliği Üzerine Etkileri”, Mimarlıkta Kalite Sempozyumu, 1995, Bursa, 142-149

- Şentürer A., (1995), “İnsanın Uyum-Yaratma İkilemi ve Mimaride Eski-Yeni Tartışması”, Yapı Dergisi, 159, İstanbul
- Tanyeli U., Saraçlar G., (1984), “Tarihsel Çevreyi Koruma Kavramına Eleştirel Bir Bakış”, Mimarlık Dergisi, 10, İstanbul
- Tekeli İ., (1987), “Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler, Korumacı Yaklaşımlarda Amaç Farklılaşması”, Türkiye 2. Dünya Şehircilik Kolokiyumu, İstanbul
- Tiesdell S., Öç T., Heath T., (1996), Revitalizing Historic Urban Quarters, Architectural Press, Londra
- Tracy J. D., (2000), City Walls: The Enciente in Global Perspective (Studies in Comparative Early Modern History), Cambridge University Press, Londra
- Tsangadas B. C. P., (1980), The Fortifications and Defense of Constantinople, Columbia University Press, New York
- Tuncer F., (1996), İstanbul Tarihi Yarımadasında Yapılanma Biçimleri ve Koruma Önerileri, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul
- Ubelmann Y., (2004), Roma Surları Çevresinde Analiz Çalışması, Versailles Mimarlık Okulu, Paris
- Vacalopoulos A., (1972), A History of Thessaloniki, Institute of Balkan Studies, Selanik
- Van Millingen A., (1899), Byzantine Constantinople, The Walls of the City and Adjoining Historical Sites, Londra
- Yerasimos S., (1996) İstanbul 1914-1923, İletişim Yayınları, İstanbul
- Yerolympos A., (1996), Urban Transformations in the Balkans (1820-1920), Aspects of Balkan Town Planning and the Remaking of Thessaloniki, University Studio Press, Selanik
- Yıldırım H., (1996), Tarihi Kent Dokularının Çağdaş Koruma ile Yeniden Canlandırılması ve Yeni Yapı Tasarımları, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul
- Yürekli H., Akpınar, İ., Dökmeci V., (1995), “Divanyolu”, Mimarlıkta Kalite Sempozyumu, 1995, Bursa, 303-311
- Zachariadou E. A. (ed.), (1999), Sol Kol, Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- Zeune J., (2000), “German Town Walls: Functionalism and Symbolism”, EUROPA NOSTRA Bulletin 53: 39-42, Cierre Grafica, İtalya
- (1996), Habitat 2 Türkiye Ulusal Raporu ve Eylem Planı, Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı 2. Taslak, İstanbul
- (1998), “Detail”, Heft 4/1998, Institut für internationale Architektur-Dokumentation GmbH & Co. KG, Münih
- (2001), “Detail”, Heft 6/2001, Institut für internationale Architektur-Dokumentation GmbH & Co. KG, Münih

(2002), “Detail”, Heft 10/2001, Institut für internationale Architektur-Dokumentation GmbH & Co. KG, Münih

(2003), “Eminönü İlçesi 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu”, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Daire Başkanlığı, İstanbul

(2003), “Fatih İlçesi 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu”, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Daire Başkanlığı, İstanbul

(1995), İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

(2006), “İstanbul Dünya Mirası Sit Alanı”, ICOMOS/UNESCO Ortak Uzman Heyeti İnceleme Raporu, TMMOB Mimarlar Odası, İstanbul Büyükşehir Şubesi, İstanbul

(2003), “Tarihi Yarımada 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Analitik Raporu”, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Daire Başkanlığı, İstanbul

INTERNET KAYNAKLARI

- [1] cipa.icomos.org (2005)
- [2] www.planum.net (2006-2007)
- [3] www.citiesalliance.org (2005)
- [4] www.sciencedirect.com (2004-2007)
- [5] en.wikipedia.org (2006-2007)
- [6] portal.unesco.org (2005-2007)
- [7] www.rehabimed.net (2006)
- [8] www.comune.firenze.it (2007)
- [9] rufus.hackish.org (2006)
- [10] www.elsevier.com (2005-2007)
- [11] www.pohanstvi.net (2006)
- [12] www.reisenett.no (2006)
- [13] www.macedoniaontheweb.com (2006)
- [14] www.bayindirlik.gov.tr (2006-2007)
- [15] www.tuik.gov.tr (2006-2007)

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi 26.02.1976

Doğum yeri Karlsruhe/ALMANYA

Lise 1987-1995 Özel Sankt Georg Avusturya Kız Lisesi

Lisans 1995-2001 Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Bölümü

Yüksek Lisans 2001-2003 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Bina Bilgisi Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı

Doktora 2003-2007 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Bina Bilgisi Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı

Çalıştığı Kurumlar

2000-2001 Consilium Mimarlık Müh. Müş. Ltd Şti.

2001-Devam ediyor YTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Araştırma Görevlisi